

Palócföld

IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

LXVI. évfolyam 2020/4.

KÉPZŐMŰVÉSZET
Antal József

SZÉPIRODALOM
Abafáy-Deák Csillag, Barna T. Attila,
Oláh András, Márkus László és mások

INTERJÚ
Dörner György színművésszel

PALÓC KONYHA

TARTALOMJEGYZÉK

SZÉPIRODALOM

Jóna Dávid versei	3
Frideczky Katalin: Resurrectio	5
Monostori Tibor versei	8
Szentjánosi Csaba versei	14
Szirmai Péter: Arenas	16
Gáspár Aladár: Bözsike	28
Simek Valéria versei	35
Oláh András versei	43
Barna T. Attila: hajnali csend	51
Zentai László: Rebeka, meg az a 66. senki odafönn (regényrészlet)	52
Zoltay Lívía: Egy emberről...	61
Istenes Tibor versei	66
Zsibói Gergely: Reggeli a szabadban	72
Oravecz Tibor versei	75
Fellinger Károly versei	81
Abafáy-Deák Csillag: Fogas kérdés	82

KÉPZŐMŰVÉSZET

Matyóföldtől Palócföldig – Antal József művésztanár, képzőművész és könyvtáros	10
--	----

MŰFORDÍTÁS

Modern japán haikuk (Fordította: Márkus László)	20
Manfred Streubel versei (Fordította: Lukáts János)	22

VALÓSÁG

Lakatos Tibor: Requiem egy eltűnőben lévő műfajért, avagy „ <i>Húzd rá cigány csak azért is</i> ” – de vajon meddig?	24
Baráthi Ottó: 30 évesek az önkormányzatok – Szemelvények Salgótarján város gazdaság- és társadalomtörténetének elmúlt 30 évéből	87

EMLÉKEZÉS

Papp Dénes: „és visszakjön a régi, mely újnak látszik” – 175 éve született Asbóth János	36
---	----

SZOCIOGRÁFIA

Onagy Zoltán: Lókos, almaálom, almacsaták (folytatás)	45
---	----

INTERJÚ

- Ádám Tamás: Orvos akart lenni, színész és igazgató lett – Interjú
Dörner György színművésszel 57

HELYTÖRTÉNET

- Fancsik János: Nyelvünk megőrzendő kincsei, a helynevek 67

PALÓC KONYHA

- Nagy Zsófia konyhája – Öt recept – öt történet 77

SZEMLE

- Bakonyi István: Albert Zsuzsa: *Az ötvennegyedik év 1954–2008* 99
Madár János: Nógrádi könyvlapok 102
Kovács András: Magány és szerelem a diktatúra árnyékában – Zentai László: *Bolhasípok Jankó városában* 105
A Füleki Vármúzeum szakmai kiadványainak bemutatása 108

JÓNA DÁVID

A tél

Tél 1.

A repkényen megül a kásás hó
apró kucsmák a levelek hasán,
egy srác toporog vászoncipőben
az utca túloldalán
és vár
hintázik a teste,
fekete garbós tánctanár az este,
a pillanat körbezár.

Tél 2.

Mosolyod, mint téli napsütés,
arcom tartanám feléd,
ott vagy bennem lapulva,
ahogy a zsebem mélyén alszik egy golyóstollbetét.

A fagyos szél éget,
ha zuhannék már talán meg se fognál,
nem szeretlek téged, csak azt, aki voltál,
aki régen voltál...

Tél 3.

A tél gyilkos szikével hadonászik,
a hanyagolt világba harap,
mint őrült borbély szétvagdalt arcokra nevet,
a járdán kupacokban a borotvahab.

Tél 4.

Jégborda alatt cuppog a víz, mintha lélegezne,
a fájdmába csönd fekszik keresztre,
reccsen néha egyet, ahogy buborékot kerget,
egy őszi sóhaj lehet, mely félelmében dermed.

Tél 5.

Könnyet ejtő jégcsapkések,
deszka dől a kerítésnek,
fenyegetőn, mint egy dárda
hótorlaszon deszkajárda,
acélszürke sóhajával,
sipítózó furulyával
fojtva üvölt a süvítő ég,
ház olyan, mint egy kidobott tejesfazék
az istállóudvaron,
bukdácsol a január a virágágyásokon,
Te felállnál, mennél,
de újra és újra csak visszanyom.

Tél 6.

Bolond kutya árnyat ugat,
pedig altatnák a fájdmukat
a vihar-csonkolt fák,
az akácok ágaiból szárnyak nőnek,
egymást álomba csókolgatják,
és bólogatva tavaszt hazudnak,
éjjelente sok mindent tudnak
a szélrágta halványzöld-imák:
reményt őriz titkon a fagyott világ.

FRIDECZKY KATALIN

Resurrectio

– Ajtók záródnak! – harsant fel a géphang, majd hangos csattanással becsukódott a metró ajtaja, és a szerelvény lassan kigördült a végállomásról. Az író helyet keresett magának, és leült. Komor volt, akárcsak az idő. A szürke novemberi égen varjak szálldostak. A vonat a felszíni állomásról az alagút felé tartva lelassított, meg kellett várnia a szembejövő járatot, kis időre le is állt ezért. Az emberek is elcsendesedtek, meredten bámulták a szemben ülőket. Ekkor az írónak furcsa érzése támadt. Mintha meghalt volna... A varjak monoton káromgása, a mindent beborító szürkeség, a vonat veszteglése időn túli érzést keltett benne.

Meghaltam! – gondolta magában. – Ezek a varjak az énutánami varjak, a szürkeség az énutánami egeké, ezek az arcok az énutánami emberek arcái... vagy az élőttemiek?

Tökéletesen mindegy, a lényeg, hogy halott vagyok! Ettől a felismeréstől felvillanyozódott. Azelőtt nem nézett az emberek arcába. Most megethette. Mintha láthatatlanná tévő köpönyeg lett volna rajta. Ujjongva kiáltott fel magában: – Nem ér a nevem, *ház*ban vagyok! Csodás érzés volt! Kezdte szemügyre venni az arcokat, az őelőtti-őutáni arcokat, akikhez semmi köze. Szabad prédái a holt szemeknek. A vadász izgalma kerítette hatalmába. Gondolatban egész sorsokat kanyarított az arcok köré: – Lám, ez itt nyilván takarítónő. Az arca szederjes, valószínűleg nem veti meg az italt. A keze vörös, haján lekopott festék. Mindazonáltal kimosakodott munka után, s most hazafelé tart tömött szatyraival. Amott az a férfi tán banktisztviselő, az a nő pedig a kockás kosztümjében valami szekta tagja lehet. Színes brosúrát olvas a világvége közelgő eljövételéről. Ebben a játékban egészen felvidult, s észre sem vette, hogy megérkezett. Az utolsó pillanatban tört utat magának a már befelé tóduló tömegben, hogy leszálljon. Senkitől sem kért elnézést, csak nyomult a kijárat felé. Soha ilyen szabadnak nem érezte magát. Meghaltam, meghaltam! – repetett magában – semmi közöm hozzátok! Ti csak éljettek, de a világ az enyém! Otthon persze semmit sem vettek észre rajta.

– Fiam, vidd le a kutyát, és hazafelé hozz egy tejfölt a vacsorához! – fogadta a felesége. Jobb is így... – gondolta az író. Felcsatolta a pórázt a

kutyára, és lesétált vele a Körútra. A jókedv tovább tartott. Megmustrálta a prostituáltakat, akik persze azonnal ajánlatokat duruzsoltak a fülébe. Azelőtt elment volna mellettük, de most lelassított. Miért is ne? Mi történhetik egy halottal? A nők biztatásnak vették a lassítást, s az író kisvártatva azon kapta magát, hogy karonfogva igyekszik valami sötét kapualj felé egy hirtelenszőke, minibundás, hosszú combú lánnyal. A kutyát kikötötték az udvarban egy ecetfához, a lány kulcsot vett elő, és belökte egy földszinti lakás kopott ajtaját.

– Hát a tejfő! – Persze elfelejtetted, mint mindig, ha kérek tőled valamit – fogadta a felesége egy hülyegyereknek kijáró enyhe rosszállással a hangjában. Óriási! *Mint mindig...* – Azelőtt sem hoztam tejfőt, ezután sem fogok. Meghaltam! – mosolygott befelé az író, és szó nélkül bevonult a dolgozósobájába. Jobb is így, jobb is így – gondolta. Nem kell ezt neki tudnia, úgysem értené meg.

Az író, miután „meghalt”, hihetetlen aktivitással kezdett részt venni a dolgokban. Azelőtt mindenből kihúzta magát. Nem járt el a helyekre, ahová a pályatársai jártak, nem ápolt emberi kapcsolatokat, nem foglalt állást semmiben. Otthon nem lehetett hozzászólni, ha elromlott valami, meg sem kísérelte megreparálni, közönyös volt felesége mártírtekintete iránt, a gyermekei – mert voltak – hidegen hagyták. Most minden megváltozott. Köpött a világra. Meghalt! Felszabadult a felelősség alól, ami állandóan nyomasztotta, s amit ez a nyomás eddig nem engedett megtenni, azt most mind szabadon megtehetette. Eljárt a körökbe, ahol íróársai változtatták meg a világot. Cinikus lett és kíméletlen. Mintha Karinthy igazmondó székébe ültették volna, mindenkinek a képébe vágta a véleményét. Tarolt. Igazi haláltáncot járt. A felesége sok mindent megélt már mellette, eggyel több hóbert ide vagy oda, föl se vette már, besorjazta a többi közé. Az író röhögött a világon. Meztelen sebekben turkált büntetlenül. Tolla szárnyalt a papíron, ontotta magából a műveket, melyeket szent borzadályal fogadtak a Kiadók. Neve kezdett nimbusszá válni. S akkor történt valami. Telefonálnia kellett valahová. Az utcai fürke, ahová betért, enyhe parfümilletet árasztott. Az automata tetején egy gazdátlan pénztárca hevert. Miközben a számot pötyögtette, szórakozottan beletekintett. A pénz mellett egy névjegykártyát is talált: Marok Éva keramikus, lakik itt és itt, telefon ez és ez... Marok... – ez jó – gondolta magában – az agyaghoz marok kell. *Nomen est omen.* Lebonyolította a szükséges hívást, majd gondolt egyet, és felhívta a pénztárca tulajdonosát. Kellemes női hang jelentkezett a vonal túloldalán.

– Tessék! – mondta szinte éneklően.

– Hölgyem, nem hiányzik valamije?

- Talán egy kerekem, ha erre gondol – volt a válasz.
- Aha, akkor azon gurult el a garasocskája. Itt tartom a kezemben.
- Csak nem?
- De.
- Megtalálta?
- Meg én!
- És vissza is adná?
- Ha parancsolja.

És találkoztak. A nő nem volt szívbeteg, rögtön a lakására invitálta a becsületes megtalálót.

A szemében azonnal megvillant valami. Ez tudja... észrevette... – döbönt az íróba a felismerés. Ettől kissé elbizonytalanodott, s egy pillanatra kiesett jól bevált halotti szerepköréből. Az előre elgondolt szellemes körítés, amit a pénztárca mellé tálalni szándékozott, egyszerűen elpárolgott. Némán ült le a felkínált karosszékbe. Kitétte a tárcát a dohányzóasztalkára, és várta, mi következik. Közben végigjártatta a szemét a szobán. Nem azt látta, amit várt. Égetőkemencét, korongozópadot vagy mindenhol fellelhető kerámiacsecsebecsét nem látott sehol. Ellenben rengeteg könyvet. Ez felkeltette az érdeklődését, és a polcokhoz lépett.

- Mutasd meg a könyveidet, s megmondom, ki vagy – mondta.
- Ki vagyok? – kérdezte a nő, miközben rendületlenül az írón tartotta fűrkésző tekintetét.
- *Egy élő!* – akarta volna mondani az író. Haláljátéka óta úgy tűnt fel neki, mintha mindenki más is halott lenne. De ez a nő, ez él, rögtön látszik rajta! *Egy élő!* – szakadt ki belőle végül is önkéntelenül.
- Olyan nagy dolog ez? – kérdezte a nő.
- Igen, azt hiszem, a legnagyobb – vallotta be az író.
- Örülök, hogy így gondolja, én ugyanis egyébhez sem értek, csak az élethez.

- Meséljen! Mi az, hogy élni?
- Maga nem tudja?
- Talán mások... azok tudják. Én nem.
- És szeretné megtanulni? – mosolyodott el a nő.
- Ha elvállal... – roskadt vissza a fotelba az író megadóan, s úgy érezte, mintha lassan maga is agyaggá válna, ami csak arra vár, hogy értő kezek formává alakítsák. A nő a háta mögé került, s lassan masszírozni kezdte a férfi nyakát, vállát. Erős keze alatt az író elernyed, és lehunyta a szemét.

Valahonnan sírás harsant fel. Egy csecsemőé.

MONOSTORI TIBOR

Feledés

Tiszta bőröm homlokboltján eső-
ráncok gyülekeznek. Prófétáló
fellegek, mint őrt álló zsáknyi csepp
s függönybe forgatott feloldozás.
Könnykirálynő fogadja, vakmerő,
hervadt alattvalója szikkadó
otthonlalanából lépdel tovább.

Álmoktól izzó varázsitala
lélekfelmérő, lélekfalmaró
emésztősavakat higít, dala
elérhetetlen-sarki sebeket
szakít, tép, bont, és az ott lapító,
alvadt kintől szabadít, haját fon
s barázdás arcokat fiatalít.

A piszkos munkát már másra bízta.
Gondolja, a pocsolókat hízza,
szárítsa ki a déli feledés,
párologtassa a múlt melege,
a port pedig a változás szele,
nyomtalanná halványuló pecsét,
hordja el a világban szertesét.

Bolond, ki elhiszi. Lusta úrnő,
rég megfigyelés, engesztelő
szavaidból mocsárra futja csak,
az utad ezernyi sáros latyak
mossa, s felségsértő a dagonya.
Dörgő-villámló szándékos derék,
s oly harmatos a kivitelezés.

MONOSTORI TIBOR

Sós csapás

Éles emlék-színeim kifakulva,
búval béelve, dühösen, dús-könnyes
forrásban fakadnak ki, türelmetlen
szavakban szakadnak ki, elalélva.
Strófákat izzadok:

Szorulj el torkom, rebbenj meg szemem,
tedd meg hangom, hogy elcsuklasz nekem,
sajtold ki testem, égszínkéék lelkem,
napmeleg vérem, Hold-verítékem.
Vagy még egy könnycseppet...

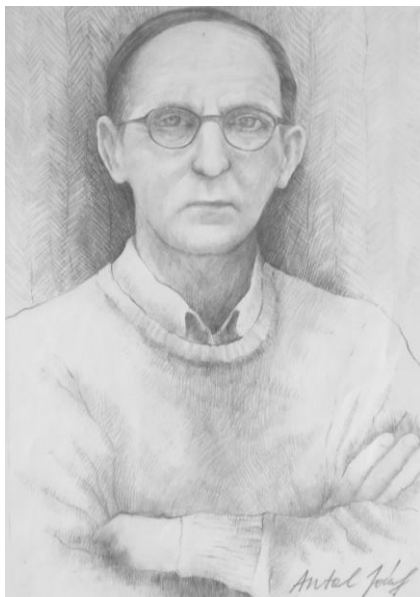
Itt is jössz, mondd, jól vagy? Gördülj le rajtam,
milyen gyönyörű, hogy utadat halkán
járod egyedül! Ha szólni tudnál, el-
hallgatnám, hogy a lelkemen növekszel.
Ne hagyj ma magamra!

Meséld el nekem, míg ajkamhoz érsz,
drága folyadék, régi menedék,
miért jöttél el, és mit vittél el
felhő-szememből örökre talán?
Csendben dalolj nekem,

olyan szomorú, mint ez a két akkord
úgysem leszek soha már ezután. Zord,
amorf éden, te angyalként rebbensz, én
porlakat, dobbanok, szeretőd vérén
öltök álomszárnyakat.

Matyóföldtől Palócföldig

Antal József művésztanár, képzőművész és könyvtáros

Antal József Borsod megyében, Szentistvánban született 1948-ban. A Matyóföldről származik, de 48 éve Nógrádban él, 1979 óta Salgótarjánban van az otthona. Sátoraljaújhelyen, a Kossuth Lajos Gimnáziumban érettségizett 1967-ben, majd a Pécsi Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakán szerzett tanári diplomát 1972-ben. Pedagóguspályáját – feleségével együtt – egy nógrádi kis faluban, Endrefalván kezdte. Később dolgozott az államigazgatásban, a megyei szintű művelődésirányításban, majd 22 évi könyvtárosi munka után 2009-ben ment nyugdíjba a Balassi Bálint Megyei Könyvtárból, tájékoztató könyvtárosi munkakörből. 23 évvel ezelőtt volt az első önálló kiállítása a könyvtár galériájában, melyet még számos

követett szülőfalujában, iskolagalériákban, különböző nógrádi településeken, a megyeszékhelyen, Salgótarjánban, Budapesten, Zalaegerszegen és máshol. Több művésztelepen, csoportos bemutatkozáson is részt vett, és sok kép dászítai volt munkatársai, barátai, ismerősei és családtagjai otthonát. Hitvallása: szereti az állandóan megújuló természetet, az emberi környezetet pedig kiapadhatatlan forrásnak és a legbálsabb modellnek tartja. Igyekszik ezt a világot bemutatni: ahogy látja, ahogy ábrázolni tudja.

2020 júniusában a bodroghközi Pácinban, a Mágocsy Kastélymúzeumban Magyar Ferenc önkormányzati képviselő nyitotta meg Antal József kiállítását.

Tisztelt Jelenlévők!

Engedjék meg, hogy a kiállító művésztanárról, életfelfogásáról, munkáiról néhány gondolatot megosszak Önökkel. Az egyik információ, hogy ő a sógorom, a nővérem férje. Nem először és biztos nem utoljára jár Pácinban. Megyénkben, a Mezőkövesd alatti síkságon található Szentistván községben született. A matyóföldi származás, amelyre mindig büszke, meghatározó, de nem kizárólagos, hiszen sok éve már, hogy „Palócországban”, Nógrádban él. Ott születtek gyermekei (fia és lánya), és ma már négy unoka boldog nagypapája.

Mint pedagógusnak és könyvtárosnak a közlés, a kapcsolat, az emberekkel foglalkozás, a tapasztalatok továbbadása akár a munkában, akár az alkotások teremtésekor: természetes létformája lett. Festmények, grafikák, körplasztikák készültek az évek során. A paletta színes. Ebből a sokszínűségből itt, most – a lehetőségekhez igazodva – csak egy szeletet látunk. A képek mellett a faragások (kérte, hogy ne szobrokat említsek) is a gondolatait közvetítik.

A tanári diploma után a könyvtárosi szakma elsajátítása következett elméletben és gyakorlatban egyaránt, majd digitális világunk tőle is megkövetelte – mint sokunk esetében – az ismeretek bővítését. Mint tudom: nagy lelkesedéssel és eredménnyel sajátította el a számítástechnika vívmányait.

Nyugdíjba vonulása előtt a napi 8–10 órás munkavégzés, a gyarapodó család mellett kevés ideje és energiája jutott az alkotómunkára. Igazából a nyugdíjas évek adták meg a lehetőséget az aktívabb alkotás számára. Nem véletlenül írták róla a Nógrád Megyei Hírlapban, hogy Antal József „már rég nem vasárnapi festő”, vagyis nem csak a hétvégeken veszi kézbe a ceruzát, az ecsetet, a vésőt.

Az első önálló tárlatát évente több is követte. Természetes volt, hogy ezek sorában megjelenjen szülőfaluja, és az is természetes volt, hogy az iskolák is – mint helyszínek – teret adjanak művei – elsősorban tájképei – bemutatásának. Szinte minden alkalommal tárlatvezetést és rendhagyó rajzórát tartott. Több helytörténeti és irodalmi kiadványban jelentek meg illusztrációi is.

A kiállító azt vallja, hogy a művésznek, egyáltalán az alkotó embernek fontos, hogy munkáit megismerjék, azokról véleményt formáljanak. Ezt ő maga igényli is. Úgy gondolja, hogy a művészi produktum nem foglalkozástól és semmiképp a titulustól függ. Nem tartja magát festőművész-

nek, még ha ez a szerénység furcsán hangzik is. Vállaltan maradt pedagógus, könyvtáros, művésztanár.

Feltettem neki a kérdést: *kinek, kiknek, miért és mit* állítasz ki? A *kinek?* kérdésre azt válaszolta, hogy mindenkinek, aki érdeklődik a szép, az ember szűkebb és tágabb környezete és a képzőművészet iránt. Hogy *miért?* Mert az ember hiú, gyarló. Ha nem is ismeri be, az akkor is így van. A látni és láttatni akarás kényszere bújik meg amögött, hogy megismerjék őt és a munkáját, és azt, hogy miben hisz, hogyan látja ezt a világot.

Ez a műfaj a vizuális kommunikáció egy fajtája. Kifejezőeszközei számosak: vonal, folt, szín, fény, kompozíció... Úgy mondja, hogy inkább grafikus, mesélő alkat. Szereti az alaposágot, ceruzarajzain szinte minden négyzetcentiméter megdolgozása nyomon követhető. Ezen túl meditáló, vívódó, töprengő típus is. Képei hosszabb folyamatban, napokon át alakulnak, készülnek. Korábban főleg előzetes, helyszíni vázlatok alapján, manapság pedig a digitális fotózást használja segítségül.

És hogy *mit* is állít ki? Világmegváltó, filozófiai, politikai gondolatokat tartalmazó műveket ne keressenek, habár sok mindent bele lehet magyarázni az alkotásokba. De itt másról van szó. Természetszeretetről, emberismeretről, érzelmek kifejezéséről, rácsodálkozásról, amelyek elmélyült gondolkodást feltételeznek és sugallnak. Ezért látnak többségében tájakat, hegyeket és vizeket, évszakokat ábrázoló képeket. Közvetlen környezetéből portrékat a családtagokról, ismerősökről. És néhányat településünk környékéről.

Mint a képek többségéből kitűnik, kedvenc eszköze a pasztellkréta, de dolgozik akrillal, ritkábban olajfestékekkel, és természetesen ceruzával is. Minden alkotás sikerének az alapos rajztudást tartja. Ezt tanította éveken át tanítványainak is.

A faragásokról azt tudom, hogy kezdetben kipróbálta, később megszerette a háromdimenziós kifejezési formát. Hogy miért ezeket faragja, és miért ilyeneket? Mert még „szabadabb” kifejezésformát talált meg, amelyben a fantázia, az érzelem, az esemény ábrázolása nagyobb teret kaphat, adhat számára. A fa szeretete, természet iránti rajongása régebből datálódik az egész családban. A földrajzos apa, a biológus anya pedig mindezt sikerrel adta tovább erdőmérnök fiának és Olaszországban élő lányának.

Tisztelt Közönség!

Ajánlom megtisztelő figyelmükbe Antal József utóbbi éveken, hónapokban készült munkáit.

Antal József: Karancság (papír, diófafác)

Antal József: Tél Palócföldön (papír, pasztell)

SZENTJÁNOSI CSABA

Aki

Aki bicskát nyitogat,
szúr, fenyeget,
az, hogy összefirkálja
az eget,
kihegyezi
a ceruza-hegyeket,

aki monóban hall,
nem tudja, mi a sztereó,
Dolby-hatás,
hiába kapcsolja be
idegrendszerét –
nincs szívbéli adás,

aki háborog, mint
a részeg, pedig
csak a keserűség
italából ivott,
az betöri a semmit,
lelked hiába nyitott,

aki önmagát hergeli,
az csak énjét
hengerli le,
annak, bekattanásaiból
van az összes szelfije,

de aki gránátalmával,
kardvirággal harcol,
hogy legyen béke,
annak minden
körme-pénzerméjén
ott lesz fényének képe,

aki agya fogaskerekeit
tekerve
a szeretet hullámhosszát
keresi,
az úgy cselezi ki indulatait,
gyarlóságait,
mint Lionel Messi.

SZENTJÁNOSI CSABA

Apuka...

Mit csinálnál,
ha meghalna a tenger,
hová temetnéd el
a rengeteg halat,
ha elmegy valaki... fázom,
mert érzem az Úr hidegét,
amerre halad,

ha betegek lennének
a hegyek, mondd –
hogy gyógyítanád meg
a köveket,
láttam széttöredezett
szeretteim testét,
amiket újra szülni
már nem lehet,

ha eltűnne az ég,
a hold, a csillagok,
nem lenne
nappal és éjszaka,
akkor csak a
Tejút kórházfolyosóján
járnánk egymáshoz
haza,

ha eltűnne a tavasz,
eltűnne minden virág,
fa, élet,
akkor a hó nem tudna
kire hullani,
ha a tél idetéved...

de, ha az utca egyszer elmegy
Apuka lépteieért,
ha elmennek éveiért
az órák,
akkor sivatagnyi porából
a Szentlélek fújásai
visszahoznák...

SZIRMAI PÉTER

Arenas

Arenasnál a sivatag homokja vörös színű. Vasat tartalmaz, de nem nyerhető belőle. Semmire se jó, semmire se használható. A sivatagban nincs semmi, ami használható lenne.

Arenas északról dombokkal határolt, a többi irányban: végtelenbe nyúló síkság. Itt, Arenas északi határánál a táj teljesen kopár. Fa nincs, nem él meg. Voltak próbálkozások fatelepítésre, de a csemeték pár hónap után elpusztultak. A vízhiány, a csontszáraz föld az oka.

Arenas városa kétezer lakosú. Fura kimondani a második szót. Hivatalosan város, valójában falu. Elmaradott, szegényes. A belső részek gazdagabbak, élhetőbbek, mint a külváros. Én a külvárosban lakom. Anyagi okai vannak ennek.

Raktáros vagyok egy logisztikai cégnél. Keveset fizet, de legalább közel van: lakásomtól két kilométerre. Kismotorral járok. Otthonról munkába, munkából haza. Csak ez az útvonalam. Évek óta nem voltam sehol, még a város belső kerületeiben sem. Szabadidőmben ülök a lakásomban, hallgatom a csendet vagy a sivatagi szél zúgását.

Utcánk szűk, szélessége nincs öt méter. Középen két és fél méter széles aszfaltcsík húzódik, kétoldalt homok, a téglakerítésekig. A kerítéseken belül apró telkek, földszintes, vakolatlan, lapos tetejű házak. Belül három helyiség: szoba, konyha, fürdő. Az egész nincs húsz négyzetméter. Az én házam is ilyen.

Hajnalban kiürül az utca. Az emberek dolgozni mennek. Sötétedés után visszatérnek. Kerítések előtt ócska székekre ülnek le, négyen-öten. Isznak. Tizennégy, tizenhat órányi munka után nincs kedvük máshoz. Felejteni akarnak. Néha bevadulnak. Ilyenkor nem érdemes az utcán tartózkodni. Törnek-zúznak. Nem haragszanak ők a másik emberre. A világra haragszanak.

A kerítések magasak, zártak. Az ablakokat védik ezzel. Nehogy a tombolás időszakában egy kő, féltégla berepüljön a szobába.

Én nem iszom. Ez errefelé ritka. Különcnek tartanak. Már meg akartak verni emiatt. De aztán rájöttek, hogy tudok segíteni rajtuk. A gyerekek matematikapéldáit mind meg tudom oldani. Ezért néha átjönnek, áthoz-

zák a gyermeket, aki nálam megérti a matematikát. Már kérdezték, honnan tudom mindezt. Mondtam, hogy mérnöknek tanultam. Ahhoz, hogy elvégezzem az iskolát, tudnom kellett számolni. Kérdezték, hogy miért nem dolgozok mérnökként. Mondtam, hogy nem bírom a stresszt. Csak a csendet bírom. A nyugalmat.

Raktárosként, munka mellett végeztem el az iskolát. Azt gondoltam, hogy kiemelkedhetek az alsó színtről. Akkor még nem tudtam, hogy nem bírom a stresszt. Márpedig ez a helyzet. Stresszhelyzetben kiszámíthatatlan vagyok. Vagy agresszív, vagy félős. Tomboló vagy menekülő. Van úgy, hogy nekiesek valakinek, addig ütöm, fojtogatom, amíg le nem szednek róla. Van úgy, hogy felállok, és elmegyek, otthagynom az egészet.

Hát, igen. Felesleges volt tanulnom. Akkora energiát beletennem. Mérnökként nem dolgozhatok. Tanítóként sem dolgozhatok. Nincs képesítésem. Pedig azt szeretem. Megértetni egy probléma megoldását valakivel. Ismeretet adni a világról. Egy gyereknek.

Azért nem iszom, mert nem érdekel az alkohol. Nem érdekel a hatása. Érdekel ez az, de az alkohol nem. Néha térképeket nézegetek. Vagy azon gondolkodom, hogy a családom hogyan került ide. Apám miért jött ide? Ebbe a porfészekbe. Miért kell nekem itt szenvednem? A porban, a szárazságban. A nyomorban, a kilátástalanságban.

Dédapámtól indul a történet. 1890-től. Magyar volt. A Monarchia területéről érkezett. Ubudáról vagy Óbudáról. Már nem emlékszem, hogyan kell írni. Ez a település, úgy tudom, a Duna, a helyi nagy folyó mellett fekszik. Érdekes lehet, szép lehet. A földje termékeny. Fás, bokros.

Szóval, dédapámnak valamilyen hitelügy miatt menekülnie kellett. Hájóval jött. Négy-öt hétig utazott az óceánon. Buenos Airesben szállt ki. De nem telepedett meg ott. Miért nem maradt Buenos Airesben? A fővárosban? Rejtély. Pedig akkoriban reményt keltő hely volt Buenos Aires. New York ellenpólusának szánták. A marhahús-kereskedelem központjának. Aztán persze később szerepe csökkent, virágzása megállt. Diktatúra, államcsőd következett. Voltak problémák.

Valami történt vele. Mármint a dédapámmal. Talán bajba került, fenyegették. Apám nem tudott erről megfelelő információkat mondani. Annyit mondott, hogy ő, mármint apám, már Santiago de Chilében született. Nagyjapja, az én dédapám, akkor már nem élt.

Apám apja kereskedő volt. Dohánnyal kereskedett. Bejárta egész Chilét. Hónapokon át távol volt. Egyik útjáról nem tért haza. Nem tudni, mi lett vele. Eltűnt, meghalt, disszidált? Valamelyik a három közül. Apámat és három testvérét az anya, nagyanyám nevelte fel. Varrásból élt. Éjjel-

nappal dolgozott. Mesélte apám, hogy éjjel, ha felébredt, mindig hallotta a varrógép zakatolását.

Santiago külvárosában éltek. Ez a környék tele volt elhagyott telekkel. A gyerekek bandába verődtek. Harcoltak a területért, az érvényesülésért. Könnyen pórul járhatott, aki nem volt észnél. Apám megtanult magára vigyázni. Bátyjai megtanították verekedni, késsel harcolni. A négy fiú közül a két idősebbik 1950 körül, háborúban halt meg. Az egyik argentin-chilei katonai határkonfliktusban. Akkoriban gyakoriak voltak a határvilongások. A középső fiú, apám bátyja, Kubában tűnt el. A Batista-rezsimben. Szivarral, rummal kereskedett. Egyik útja során nyoma veszett. Akkoriban Kubában bárkire könnyen ráfogták, hogy baloldali kém. Apám próbált információt szerezni róla, de leállították. Mondták: nem akarják, hogy baja essen.

Apám, Antonio jött Arenasba. Mondta, hogy el kellett tűnnie Santiagóból. Nem indokolta, hogy miért. Ha rákérdeztem, mindig legyintett: hagyjuk. Anyja halála után volt mindez. Én már Arenasban születtem. Anyám születésemkor meghalt. Apámmal maradtam. Ott dolgozott, ahol ma én. Csak a raktárt azóta felújították.

Apám keveset beszélt. Néha a Monarchiát emlegette. Mondta, hogy látott fotókat róla. Szép, gazdag hely. Kár volt onnan eljönni. Meg azt, hogy Buenos Airesben vagy Santiagóban is jobban élnénk, mint itt. Ha a nagypapa nem tűnik el nyomtalanul, ma is ott élnénk, mármint Santiagóban. Kérdeztem, hogy miért nem költözünk vissza oda. Mondta, hogy nincs ereje változtatni. Ha anyád élne, más lenne, mondta. Aztán elcsendesedett. Nem lehetett szavát venni.

Apám melankolikus természet volt. Soha nem nősült meg újra. Tizennyolc éve halt meg. Sokszor ült az ablaknál, szótlánul nézte, hogyan kavargja a vihar a város határában a port. Vagy este a csillagos eget. Én is örököltem a természetét. Ha szabadnapom van, ki se mozdulok otthonról. Nézem a sivatagot, ahogy apám is nézte, vagy ülök a sötétben, éjjel. Néha térképet nézek, bár ezt már mondtam.

Néha azt gondolom, hogy föl kéne keresni elődeim nyomait. Argentínában, Európában. De ez csak egy rövid ideig marad bennem. Se pénzem, se energiám hozzá.

Marad a sivatag, a sötétség.

Vagy az írás.

Furcsa. Valaki mondta, hogy az írás segít a melankólia visszaszorításán. Visszaszorítás: helyes kifejezés, mert leküzdeni nem lehet soha.

Gondoltam, megírhatnám az előbb elmondottakat. Apám emlékiratait, helyette.

Kevés valós adatom van. Cinikus módon a hiányokat fantáziámmal tölthetném ki. De ez végül is nem baj. A történetmondás szubjektív műfaj. Biztosan lenne ezer oldal. Gondolom, húzni kellene belőle.

Antal József: Valahol Itáliában (papír, ceruzarajz)

Modern japán haikuk

Fordította: Márkus László

KAKÓ SZÓJA (1945–)

hanetobaszū icsimai kai no utagaruta

elrepítettem
a szerelmes versemet
egy kártyalapon

*

KATÓ KÓKO (1931–)

aszū no taku tanmago no katacsibaru kizaszū

tavaszt idéző
tojásmintás abroszon
szerény reggeli

*

ARIMA KAZUKÓ (1910–)

daikan no aokibaru aszū no ten

reggeli mennybolt
kék selymét hasogatja
rideg zimankó

*

ASZAKURA KAZUE (1934–2001)

kiszaragi no hikari momiau zókijama

minő február
napsugarak vad tánca
messzi bozótban

*

SINA FUKOMI (1908–2000)

kóbai nimottomo tóki iszuerabu

barackvirágzás
távol foglalok széket
így látványosabb

KATÓ KENKÓ (1920–)

szekidzsū no kucsi ni muszumi júszeckei

hóolvadás jött
kőállat szoborban ni
telelő rovar

*

JAMAGUCSI SZEISZON (1892–1988)

tanpopo ja Csókó óniguru tokosinae

ti pitypangok ó
a Jangce vizét rútul
beszennyezitek

AOJAGE SIGEKI (1929–)

tanpopo no vata a fuku toki mune jutaka

ha pitypangodat
teli tüdővel fújod
mellkasod tágul

*

HOSZOMI AJAKO (1907–1997)

fudangi de fudan no kokorono hana

házigúnyában
hétköznapi gondolat
ni barackvirág

*

MIURA JUZURU (1930–)

kejútan no iwao no ue no ocsi-cubaki

vízmosta sziklán
egy hullott kamélia
végre megpihen

*

OKAI SÓDZYI (1925–2001)

bacubana no eda ni furetaru agito kana

állam érinti
a cseresznyeágot s lám
virágzik menten

*

MIZUHARA SÚÓSI (1892–1981)

júcsóka haru va szoboku ni hadzsimareri

árvácskám lám
egyszerű köntöseben
hozta a tavaszt

NAITÓ MASZAO (1901–1996)

sunrai ni kotóno szorio nagame ori

tavaszi mennykő
összablya íves éle
suhintott felém

*

SINOZAKI KEISZUKE (1934–)

nami oto nocukibi nosidarazakurakana

holdfény napsütés
hullámmoraj mért búsulsz
ó cseresznyefa

MANFRED STREUBEL

Fordította: Lukáts János

Borostyán bogárral

A partra vetve gyermekkéz talált rád,
a harmadkorból szép aranyszilánk.
Hadd nézzelek, csepp örökkévalóság,
hogy szórod szét a nap fénysugarát!

Kiforrva egykor forró rétegekben,
mikor még minden lény az űrbe szállt,
mikor még nem volt szem, mely fölfedezzen,
te rám találsz, kicsinyke szarkofág.

évmillió, s a légy, amelyet nézek,
benned pihen: békén, sértetlenül,
s a világ sorra porrá szétesett.

Csak most, torzó, hogy kézbe foglak téged,
kapott értelmet léted egyedül,
és szinte zsákmány lett a szép lelet...!

Őszutó

Az ágművet, mely tarkán eltakarta,
Lehullt a lomb, mint könnyes imaszó.
Helyén az ínség néma torzalakja:
Szívós, kopár, sötét konstrukció,

Mit vén farönkök ég felé emelnek,
Hogy megbotoljon kis tavak felett.
A törzsek és tagok, viharban edzett
Derék anyag, kemény lett és merev,

Hogy itt helyét megállja: felhőtömbök
S örvény között, dacos, megbízható, –
S a ködbe, mely már reggeltől borong,

Élő ágával bátran beledöfköd
S felcsendül halkan távol zeneszó,
Egy sejtés: már a jövő nyár zsisong.

Újévi napfény

Te, vaksi szem, múltó évem felett
a környező világra körbenézel,
a látvány erdejére: szép sereg, –
s halkan hintesz be minket gyenge fénnel.

Úgy áll az erdő: szinte hálát érez,
mert nézed őt, – és új erőre kap,
hogy álljon a tél roppant seregéhez,
és minden lény szomszéd után kutat.

Élesre nyisd meg most értelmeket,
ki kemény kontúrt vetsz a tiszta óra,
te pillanat, mely átfájsz testemen,

hogy én is éles árnyékokot vetek,
ki szembeszállok, rád csodálkozóan,
s hogy vén a föld: lassan belém dereng.

LAKATOS TIBOR

Requiem egy eltűnőben levő műfajért, avagy
„*Húzd rá cigány csak azért is*” – de vajon meddig?

A muzsikus cigány családok legfőbb összetartó ereje, kettős identitásuk alapja a cigányzene. A magyar nóta iránti igény drasztikus csökkenésének lehettünk és lehetünk tanúi az utóbbi évtizedekben. Lehetséges, hogy az utolsó pillanatban születik ez az írás, hogy emléket állítson egy műfaj és azok kizárólagos művelői számára.

Személyes indíttatásból írom e sorokat, hiszen jómagam is muzsikus cigány családból származom, de nem a zene a hivatásom. Középiskolai tanár vagyok, még kedvtelésből sem fogtam hangszert a kezemben.

Fontosnak tartom egyértelművé tenni, hogy írásom tárgya a cigány népcsoportokon belül kizárólag a muzsikus cigányok. Talán nem árt, ha nagyon röviden definiálom ezt a csoportot. Magyarországon a cigányságnak három jelentős csoportja található. Az oláh-cigányok, a beás cigányok és a magyar cigányok, más néven „romungrók”. A magyar cigányok érkeztek a legkorábban hazánkba, nagyjából a 15–16. századra tehető az érkezésük. Ez a népcsoport mára teljesen elhagyta az anyanyelvét, és kizárólag magyarul beszél. A három népcsoport közül ők azok, akik leginkább integrálódtak és asszimilálódtak a társadalomba. A cigányság 70%-a közülük kerül ki. A muzsikus cigányok kizárólag a magyar cigányok között találhatóak.

Nagyjából a 19. század közepére tehető annak a folyamatnak a kezdete, amelynek eredményeképpen a 20. század első harmadának végére kialakultak az ún. zenészdinasztiák. Ezek a családok élesen elkülönültek a cigányság többi részétől, a magyar cigányok közül is. Jelentős mértékben asszimilálódtak, jómódú polgári életet éltek. A dinasztiák általában egymás között házasodtak, de gyakori volt a magyarokkal kötött vegyes házasság is. Bár több „krízishelyzet” is volt a század során, ez az asszimilációs folyamat nagyjából töretlenül zajlott, hiszen a többségi társadalom is a cigányságon belüli elkülönült, ún. „úri” cigány csoportként kezelte őket.

A 20. század 80-as éveitől csökkent az igény a magyar nóta iránt, és ez komoly kihívást jelentett a családok számára. A rendszerváltozás tovább erősítette a folyamatot. Az új politikai és gazdasági rendszer bizonyos hatásai a muzsikus cigányok életében egzisztenciális problémát okoztak. A

vendéglátóipari egységek privatizálása teljesen új munkaerőpiaci helyzetet eredményezett a cigányzenészek számára. Töredékére csökkent az éttermekben, szállodákban foglalkoztatott zenészek száma. Az állami és önkormányzati bérlakások tömeges kiárusítása lakásproblémákat okozott általában a cigány családokban.

A szakképzettség iránti megnövekedett igény, a munkaerőpiaci elvárások, valamint az információs technológia okozta igények megoldhatatlan feladat elé állították a muzsikos cigány családok döntő hányadát. A családfenntartó férfi eddigi életpályája a muzsikuseletről szólt, a befektetett energia és munka a zenetanulás területére koncentrálódott, amelyet más területre átváltani, konvertálni nem lehetett. A továbbképzés, átképzés lehetőségével a cigányzenész nem tudott élni, annál is inkább, mert a hagyományos szakmák és az ahhoz szükséges ismeretek, készségek, gyakran még az alapképességek sem álltak rendelkezésére, ezáltal nem lehettek versenyképesek a munkaerőpiacon. Amíg a vendéglátóipari egységek állami tulajdonban voltak, és kötelező volt zenekart alkalmazni a férőhely függvényében, szinte mindenhol volt élőzene. Amikor megszűnt az ilyen irányú kényszer, szinte pillanatok alatt eltűnt a cigányzene. A legtovább még a szállodákban alkalmazták a cigányzenészeket, de amikor azok is külföldi befektetők kezére kerültek, szinte lehetetlen lett megélni az eddigi módon.

A többségi társadalom által kialakított intézményrendszerhez, a piacgazdaság követelményeihez való alkalmazkodás a cigányzenészek számára túlzott elvárást jelentett. Sok muzsikuscigány-család szociális transzferkebből való megélhetésre kényszerült. A feketén alkalmazott zenészek el estek a munkajogi védelemtől, illetve azoktól az ellátásoktól, melyek munkaviszonyhoz kötöttek.

A cigányzenész-családok gyermekeiket már vagy polgári pálya felé irányítják vagy a zeneművészet területén a klasszikus, esetleg jazz-zene felé. Egyelőre úgy tűnik, hogy a rendszerváltozás megadta a kegyelemdőfést a cigányzenének és a cigányzenészeknek. Ami bizakodásra adhat okot, az az, hogy a cigányzenét többször is eltemették már, de mindent túlélte – idáig. Túlélte azt, amikor a 20. század elején megérkezett a jazz Amerikából. Zipernovszky Kornél így ír erről az időszakról: „Ezzel szemben kulturális és egzisztenciális harc bontakozott ki 1920 után, amikor már nemcsak a divatos zenék, hanem a zenekarok, a zenészek is Magyarországra jöttek azokra a helyekre, ahol addig a cigányzenekarok muzsikusai keresték a kenyerüket. A nemzeti érzés kifejezése letéteményesének gondolt cigányzenekar és az intenzív szenvedélyeket felkorbácsoló jazzband között létrejött összeütközést még az amerikai napisajtó is harcként ábrá-

zolta egy karikatúrában. A jazz hatása nem korlátozódott a kávéházak és műsoros szórakozóhelyek közönségére, a teljes szellemi és kulturális életen nyomot hagyott”.¹

Túlélte a 30-as évek világgazdasági válságát (a bevezetett kötelező megbiztosítási díjak miatt a 20–25 fős cigányzenekarok létszáma 8–10 főre csökkent). Túlélte a Rákosi-korszakot is, amikor osztályidegennek bélyegezték a cigányzenét.

A muzsikuscigány-önazonosság alapja a cigányzene hivatásszerű művelésén alapul. Ez jelentette a közelmúltig a legerősebb kohéziós erőt a családon belül, a családok között és ez a biztonság jelentette az önbecsülés bázisát, amely nélkül nem lehet felvenni a harcot a sztereotípiák és stigmák ellen. Gyakori szituáció manapság, hogy az idősödő cigányzenészek gyermekei keresik a helyüket a magyar társadalomban. Az egzisztenciális biztonság és önbecsülés manapság nem biztosítható a hivatásszerű zenéléssel. Ellentétben a többi cigány népcsoport tagjaival a muzikus cigányok nem rendelkeznek olyan „nem magyar” identitással, ami segítségükre lehetne. Nincs olyan érdekérvényesítő képességük, ami a (kizárólagos) cigány identitásukra épülne. Hiszen a családban ehhez nem kaphattak mintát. A beilleszkedést megkönnyítheti számukra a kapcsolati hálójuk, amely nem korlátozódik cigányokra, ugyanakkor nyilván kisebb-nagyobb mértékben, de őket is érik előítéletekkel kapcsolatos negatív élmények. Ellentétben a többi cigány népcsoport tagjaival, ők nem rendelkeznek olyan identitással, amit a „magyarságuk” konkurenciájának tekinthetnének.

A társadalom a kulturális diskurzusokban elvár bizonyos viselkedésmintákat, egyfajta hierarchikus cigányszerepet, kiváltképpen új, ismeretlen környezetben. Egyszerre kell megfelelniük a társadalmi elvárásoknak, ugyanakkor meg is kell őrizniük vagy éppenséggel ki kell alakítaniuk a saját önazonosságukat mindig ügyelve arra, hogy ne sérüljön a családtagjaikkal meglévő érzelmi viszonyuk.

A családokat összetartó, a családi viselkedés mintákat és az identitást meghatározó hivatásszerű zenélés már nem biztosítja a megélhetést a fiatal generációk számára. Itt elsősorban a magyar nótáról, kávéházi zenéről mint műfajról beszélek. Sok fiatal választja a komolyzenét, esetleg a jazzt, de ez a hivatás már nem bír a cigányzenéhez hasonló identitást formáló erővel.

Feltehetően a szóban forgó korosztály részben megőrzi muzikus cigány identitását, és át fogja örökíteni azt a gyermekei számára. Ebben

---

¹ Zipernovszky Kornél: Ki fog győzni – a jazz vagy a cigány – nehéz megjósolni. A cigányzenészek megvédik a magyar nemzeti kultúrát. *Replika* 2017/1–2.

fontos szerepet játszik, hogy ők még „előben” tapasztalták meg, hogy az édesapjuk zenél, s ez erős érzelmi kötődést jelent a műfajhoz is.

A gyermekek identitásának kialakulásában fontos szerepet játszik, hogy szülei mindketten cigány származásúak-e, hogy szülei zenészek-e, és ha igen, akkor milyen műfajt választottak. Közülük sokan már nem látják a szüleiket cigányzenészként vagy egyáltalán zenészként dolgozni. Nyilvánvaló, hogy a vegyes házasságok segítik az asszimilációs folyamatot. Az asszimilációt előidézi a már meglévő nyelvvesztés, amelyhez – véleményem szerint – az egyre gyakoribbá váló vegyes házasságok is hozzájárulnak, és az is, hogy egyre többen választanak maguknak „polgári” foglalkozást, de még ha a hivatásszerű zenélést is választják, akkor is a pop, a komolyzene vagy a jazz jöhet szóba elsősorban. Az asszimilációhoz járul hozzá továbbá, hogy a tanulás rendkívüli fontossággal bír a muzsikuscigány-családok életében. Az értelmiségivé válás a társadalom részéről növelheti az elfogadás erősödését és a sztereotípiák csökkenését.

A fent leírtak prognosztizálják, hogy a muzsikuscigány-családok számára legvalószínűbb alternatívának az kínálkozik, hogy néhány nemzedéken belül teljesen asszimilálódnak a magyar társadalomba. Bármennyire is szomorú, de az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a magyar nóta és a híres cigányzene egy lassan feledésbe merülő szép fejezete lesz a történelmünknek. Remélhetőleg ez a rövid írás hozzájárul ahhoz, hogy minél tovább emlékezzünk erre a fejezetre!

Zárásképpen álljon itt Liszt Ferencnek néhány mondata, még akkor is, ha tudjuk, hogy szavait inkább az érzései, mintsem a tudományos megalapozottság vezérelték, hiszen szívébe zárta a muzsikus cigányságot.

„Tekintély, törvény, szabály, parancs, elv, ígérettartás, kötelesség reá nézve türehtetlen fogalmak és dolgok. (...) Leráztak magukról minden erkölcsi nyűgöt, minden társadalmi függést, minden belső köteleket, hogy annál jobban követhessék az érzés villanyos szikráját. Érezni: létök foglalatja, érezni akarnak bármi áron.”²

---

² Liszt Ferenc: *A cigányokról és a cigány zenéről Magyarországon*. Magyar Mercurius Kiadó, Bp., 50.

GÁSPÁR ALADÁR

Bözsike

Ha vannak emberi sorsok, amelyeknek az irányát még a Jóisten se tudta másfelé fordítani, akkor Bözsike életútja ilyennek indult, amikor a múlt század eleje táján abba a szegény paraszt-munkás családba beleszületett. Ennek történetét most egy véletlennek látszó, de nagyon is várható pillanattól kezdve meséljük el.

1942-ben, egy borongós, késő őszi estén azzal állított be hozzájuk Bandró Pista, ez a csinos fiatalember, akinek a faluban iszákos, duhaj híre járta, hogy szeretne Bözsikének udvarolni, mert innen-onnan úgy hallotta, hogy már eladósorban van, és hát tetszik is neki. Ő meg huszonhét évesen már házasodna. Bözsike ott ült a tűzhely mellett, a lóca végiben szemlesütve, és mi tagadás, nagyon megrettent, amikor hallotta, amit a váratlan jövevény mondott nekik.

Akkor hirtelenjében nem akartak se igent, se nemet mondani Pista ajánlatára. De ahogy elment, a család meghányta-vetette a lehetőségeket. Bözsike nem volt szép lány meg csúnya se, inkább szikár, mint kövéres, minden része olyan, ami vonzotta a legények szemét, ingerelte azok vágyait. Csakhogy ő cseppet sem szerette, ha a férfiak szemet vetnek rá, viszolygott azok érintésének még a gondolatától is. Tiltakozott is az udvarlás ellen kétségbeesve. Legfeljebb pár percig húzódozhatott, mert az apja, Zepo Józsa ellentmondást nem tűrő döntést hozott:

– Jányom, itt má nincs mit várnyi, elmútá húsz éves, véjjány maracc, ha ezt az alkalmat elszalasztod! Tuggyuk, hogy ez a Pista nem kifogástalan, de ne válogassál! Aszongyák, dógos ember, majcsak megleszel vele valahogy. Mások is kibirták má, hogyha az urok iszákos, meg durváskogyik. Maj lassacskán összeszoktok, úgyhogy itt az idő férhe mennyi!

Másnap Pista eljött a válaszáért, és örült, hogy az biztató volt. Onnantól aztán ha egy kicsit józanabb volt, be-benézett Bözsikéhez, hogy erősítse rá az igényét, meg aztán szerette volna már egy kicsit megfogdosni is. De nem minden úgy alakult, ahogy azt a merész gavallér remélte. A lány sehogy sem akart a sóvár férfival kettesben maradni. Ha tehát ehhez Pista jogot akart magának, meg kellett kérnie választottja kezét, utána meg sürgette, hogy mielőbb össze is házasodjanak. A széptevéshez Band-

ró Pista egyáltalán nem értett, az ösztönei meg hajtották, a kezén kívül hozzá akart jutni menyasszonya testének intimebb részéhez is.

Háborús idők jártak akkor. Bányászként Pista megúsza a SAS-behívót, meg a Don-kanyart. Így 43-ban megtarthatták a „hadi” esküvőt, meg egy szerény lagzit is. Ezzel elkezdődött két más természetű, mást akaró ember közös élete, belevágtak a kérdőjelekkel teli jövőbe. Az eladdig ártatlan, befelé élő lánynak bele kellett törődnie, hogy az urának kiszolgáltatott asszony lett belőle. Pedig Bözsikének nagyon nehezeére esett a házasság. Nem annyira a rá háruló, ház körüli munkák miatt, ezekhez a szülei-nél már hozzászokott. Étellel, meleg mosdóvízzel várta, tiszta gúnyával látta el a munkásembert, elvégezte az otthoni tennivalókat, művelte kevéské földjüket. Jobbára attól irtózott, hogy ágyba kell bújni emberével. Még a gondolatától is megborzadt, hogy bármikor alá kell magát vetnie a számára gyönyörtelen szeretkezésnek.

S az első verésre se kellett sokáig várnia. Az ura, ahogy a dolgozónak dukált, gyakran a kocsmában kötött ki, ahonnan legtöbbször ittasan tért haza. Ujdonsült felesége persze szóvá tette ezt. Pista nem volt hozzászokva az ilyen szemrehányásokhoz. Hiába csitígtatta dohogó asszonyát, az tovább szájalt vele, egy cseppet se félt az önmagát nehezen fékező urától. S akkor Bözsike megkapta az első pofont, aminek később sűrűn volt folytatása is.

Bözsikének meg Pistának a szorgalmon kívül alig voltak olyan vonásaik, amelyek egymáshoz közel hozhatták volna őket. Kicsi volt tehát az esélye, hogy egymással majdcsak egybeszoknak, a tűz a vízzel még sosem tudott összeférni. Bözsike hűvös típus volt, aki leginkább az észére hallgatott, az urát meg az ösztönei vezették. Jólelkű ember volt ugyan Pista is, de szelídségét az alkohol démona mindig kiúzta belőle. Bözsike szívesen tervezgette a jövőt, míg a férjének sosem voltak távoli céljai, neki csak odáig értek a vágyai, hogyan érezze jól magát holnap is.

Azokban a nehéz időkben mégis belefogtak még a fészekrakásba is. A szülők segítségével, a falu szegélyén, az állam adta házhelyen, alig egy év alatt felhúztak egy aprócska vályogházikót. Ennek csak az egyik szobáját tudták belakni, innen-onnan kaptak bele néhány szükséges bútort, és beköltöztek közös szálláshelyükre. Amint elkészült a fészük, máris bomladoztak összetartó fonadékai, amiért az sosem válhatott lakói meleg otthonává. A gondjuk több lett, az életük meg itt sem vált derűsebbé semmivel. Ezután is ugyanúgy múltak a napok: munka, kocsmázás, munka a ház körül, szüksézáv együttlétek, munka a földeken, kényszerű szeretkezések, munka, kocsmázás, veszekedések és gyakran verések is. Bözsike

hiába szaladt a szülőkhöz panaszra, nem sok vigasztalást, védelmet kapott, az apjától legalábbis semmit.

– Tünyri kell, jányom, az asszonnak az a dóga!

Az anyja meg csak hallgatott, félt az urától, magában sajnálkozott, neki is ilyen sorsa volt.

Honnan is tudta volna szegény Pista, hogyan lehetne vadóc feleségét megszelídíteni, egy kis szeretgetéssel magához kedvesíteni? Ő sem sok szeretetet kapott egész addigi életében, családjukban nem volt szokás a gyerekek becéző cirógatása. Betegeskedő anyja korai halála után a kiskamasznak meg még fakóbb lett az élete. Az apja számára onnantól szinte már nem is létezett, csak az új asszonya meg a maga boldogítása érdekeltte. Ha a magára maradt fiúcska egy kis törődésre, jó szóra vágyott, férjes nővéreihez kéredzkodott be. Tizennégy éves korától meg, keresőképes munkásemberként, a szabadideje legjavát a kocsmában, a haverjaival töltötte el, s elég hamar az alkohol rabja lett. Az évek során aztán a lelke meg a tenyere is egyre kérgesebb lett.

A maguk sorsszerű rendjén-módján hamarosan a gyerekek is jövögetni kezdtek. Ezt a családjuk el is várta a fiatal házasoktól. A fogamzás ellen amúgy se tudtak semmivel védekezni, pedig szeretkeztek nyakra-főre, ahogy diktálta az ifjú férj tomboló ösztöne. Eszükbe se jutott, hogy azokban a zavaros háborús időkben meg az utána jövő szűkös években a körülmények milyen kedvezőtlenek a magzatviseléshez, meg a gyerekszüléshez. Ha frontok vonultak át, az óvóhelyeken szorongtak, aztán meg a romba dőlt országban rossz volt a közlekedés, a kórházak alig működtek, orvost is csak itt-ott lehetett találni. Azt ették, amit nehezen sikerült maguknak megtermelni, előteremteni.

Bözsike hamar teherbe esett tehát. A várandós hónapokban is, szinte az utolsó pillanatig el kellett végeznie a háznál adódó tennivalókat. Amint kényszerűen ritkultak a szeretkezéseik, Pista a vágyai csillapítása forrását más asszonyok szoknyája alatt kereste, de részegen nekiesett még állapotos asszonyának is.

Az anyaságra alig érett fiatalasszony először egy kislányt hozott világra, akinek Bözsike zsenge méhében nem sikerült az életre felkészülnie, Margitkát kéthetes korában a Jóisten magához szólította anygalkái seregébe. Aztán a család újabb reménységeként Áronon volt a sor, akit az anyjának egymagában kellett megszülnie.

– Apádnak hiába montam, hogy ne mennyen el munkába, mer má fájásaim vannak, csak elment. Később Zepo mama felgyött ugyan, de ő meg

a kapuba várta a bábaasszonyt – mesélte Bözsike neheztelően Áron fiának a születése körülményeit.

– Így osztan ott marattam magamba a hátsó szoba ablak felőli ágyán, azon a júniusi, fülledt hajnalon. Mire a bába ideért, te má ott mozgolóttá alattam a vérembe fekve.

Mert szülés közben Bözsike gátja átszakadt, csoda, hogy magatehetetlen helyzetében nem vérzett el teljesen. De Áronka szíve a világra vergődése pillanatában működni kezdett, élt, ordított. Ott hevert anyja combjai közt félig öntudatlanul, mégis fellelkesülten. A fiú megszületésének ez az ősi módja aztán az anyjához kötődése erejét szélsőségesen felfokozta. Egész életében valósággal csüggött ezen az érte vérét adó nőn, és Bözsike is fia megszállottja volt.

A lenni akarók sorában végül Erzsike következett. Bözsike ekkor már tapasztalt, erős kismamának számított, a sors akaratából méhének gyümölcse mégsem érhetett egészségesen. Hét hónapos terhesen magas lázzal járó fertőzést kapott, amivel az orvosok akkor nem sokat törődtek. Testének krízise kihatott a magzatára is. Kislánya agyának a sérülése tartós maradt, négyéves korától epilepsziás rohamok gyötörték. Szerető édesanyja sok éven át kórházról kórházra hordozta őt, hátha valahol gyógyítják egyre súlyosbodó bajából, de nem járt sikerrel, Erzsike félemben, egész életében gyámságra szoruló családtag maradt. Lánya betegsége aztán Bözsike lelkét tartósan sebezte.

Ötvenegyben készült a családról egy különös hangulatú fénykép. Bözsike ennek a központi alakja. Nem azért, mert középre állította őt a vándorfotós, a tetszetős, sudár fiatalasszony különben is magára vonja a néző figyelmét. Láthatóan magányos, az élet arcára rajzolta már dacosan viselt sorsa szomorú vonásait. Pista a felesége baljára került, csinos, fiatalon is markáns férfiarca, határozott, magabízó tekintete azt sejteti, mintha a többiek nem nagyon érdekelnék. Áron és Erzsike meg bambán révedeznek, látszik, hogy ők is csak testben vannak ott ezen a felvételen. Semmi nyoma nincs itt jókedvnek, idillnek. A fényképész hiába igyekezett, csak azt a szeretetlenséget örökíthette meg, ami ezeknek az embereknek a hétköznapjait uralta. Mert férj és feleség, anya és apa szinte állandó feszültségben éltek, a gyerekek meg ott vergődtek borzolt idegzetű szüleik között, kiszolgáltatottan. Csak nagyon ritkán lehetett itt kedves feleségem, anyukám, vagy Pistukám, Apuci, Anyuci, meg kicsi lányom, édes kisfiam szólítgatást hallani, és puszkodást látni.

Bözsikének e búskomor fénykép-családja fölött hiába múltak az évek. Sok minden alig változott velük a történelmen átsuhanó időben, később

sem éltek másként, mint a felvétel készítésekor. Legfeljebb idősebbek lettek, a szülők és a gyerekek is egyaránt. Áron meg Erzsike már iskolába jártak, növegttek, mint erdőben a gomba, helyzetük felismerései és az egyre nehezebben teljesíthető kötelességek megviselték, az életre edzeték, érlelték őket is.

Egy dolog biztosan változatlan maradt az évtizedek során, Pista munka után mindig megkövetelte a maga ital- meg szexadagját, legtöbbször a kocsmában kötött ki, ahonnan sosem jött haza józanul. Bözsike meg, ahogy már annyiszor közös életük kezdete óta, vakmerőn nekiesett részeg, fékevesztett urának:

– Szégyelld magad, te korhely disznó! Állandóan csak iszol meg b.ná, ahelyett, hogy énvelem meg a gyerekeidvel törődnél!

– Ha nem fogod be a pofádod, rögtön agyonütlek! – vágott vissza ilyenkor Pista. – Ki ad nektek kenyeret, ha nem én? – és már ütött is.

– Istenem, mé verté meg engem evvel az embervel! – siránkozott Bözsike, ha rátört a bánat. Elhagyom ezt az iszákos vadállatot! De hova menek, kihe, hogyan? Ki tart el engem meg a családomot? Nem akarom, hogy a gyerekek apjuk nélkül nyőjjönek fel! Majcsak lesz valahogy, mások is kibirták má a keserű életet!

A válás akkoriban faluhelyen különben se volt szokásban, maradt hát Pista mellett, tűrte tovább az örömtelen életet, és vívta vele tovább kudarcos küzdelmeit. Sokszor volt már olyan, hogy a gyengének a durvától sehogy sem sikerült elszakadnia, s a feloldódás csodájában makacsul bízva végleg együtt maradtak. Bözsike és Pista közös sorsának is ez volt az egyetlen kiútja.

Amint nagyobbacska fiúvá cseperedett, Áron lett Bözsikének a legbiztosabb támasza, vigasztalója és védelmezője. Vállára vette a családi munkák terhének rá rakható részét: sorban állt kenyérért, húséért, libapásztorkodott, az erdőre fát szedni, az anyjával kapálni járt, nagy kamaszként meg aratáskor már kaszát is kapott, mindent megcsinált, ami a ház körül adódott. Eleinte, mert muszáj volt, ímmel-ámmal, később már öntudattal is, amint észrevette, hogy az anyjának szüksége van rá. Ha az apja részegen randalírozott, a család védelmére kelt, még akkor is, ha a verésből ő is kapott. Így aztán Áronnak nem nagyon volt gyerekkora, engedelmességedt, félt, menekült, játszani mindig szöknie kellett, csak lopva olvasgathatott. Így serdült, lassan siheder, s aztán észrevétlenül felnőtt férfi lett belőle, várta élete próbatételét. Az évek során beleivódott rossz emlékek, sérelmek és bántalmak nyomán az apjától elhidegült teljesen. A munkájáért tisztelte őt, de nem tudta igazán szeretni. Így aztán sosem voltak apa

és fia közt egymásra kíváncsi, egymást megértő beszélgetések. Az anyjához meg egyre elfogultabban kötődött, nemcsak szerette őt, de fel tudott rá nézni is.

A testi sérülések meg lelke ártalmait, a sok magába fojtott feszültség, a gyógyíthatatlan beteg lánya gondjai lassan kikezdték Bözsike egészségét is. Már egészen fiatalon orvosokhoz kezdett járogatni. Többször és hosszabb időre kórházba kellett feküdnie. Először az egyre jobban fájó gátját kellett megműteni, aztán a csont-tbc következett, majd az immunrendszere fordult saját teste ellen, helyrehozhatatlanul.

– Csak ének még valamegyig, hogy ezek a gyerekek tehetősebbek legyenek – sópánkodott és hősiezen viselte a fájdalommal járó betegségeit, mindig az utolsó erejéig dolgozott.

Betegségei dacára a család életét mindig is Bözsike tartotta működésben. Okos asszony volt, apja józan paraszti észet hagyott rá. Ez már az iskolában kiderült. A tanító kérte is a szülőket, hogy engedjék a lányukat továbbtanulni, ez azonban eszükbe se juthatott, a háznál nagy szükség volt a női munkás kezekre, a család mit tudott volna egy tanítónővel vagy egy irodista kisasszonnyal kezdeni. Bözsike asszony- és anyasorsa aztán később se engedte meg, hogy művelődjön. Talán egyetlen könyvet se olvasott el egész életében. Sosem volt színházban és moziban, meg nyaralni se. Az okos észjárása mégis élete végéig megmaradt.

Bözsikét tehetséggel is megáldotta a Teremtő. Jó érzéke volt arra, hogyan kell a pénzzel bánni, nem szórta azt szét meggondolatlanul. A család élelmézését nagyobbreszt önellátással oldotta meg, és alig költött valamit ruházkodásra is. Beosztó volt és szinte mindenből pénzt tudott csinálni, adott, vett, kereskedett. Az évek során aztán az urától elrakott meg a maga csinálta pénzből egy szép kis összeget sikerült összespórolnia, s ez elégedettséggel töltötte el. Évek múltán ebből tudták aztán rozoga kis házikójukat komfortos családi házzá bővíteni. De nemcsak a sefteléshez volt tehetsége, szépérzéke is volt. A faluban valakitől eltanulta a cukrászatot, amibe annyira belejött, hogy a környék falvaiban híre lett, hozzá hordták a lakodalmi sütnivalókat. Tojásból, lisztből, vajból meg cukorból bármit megalkotott, tortaféléket, bárányt, imakönyvet, fatörzset és még ki tudja mit. Sok munkája volt, gyakran bele is fáradt szegény. De csinálta végkimerülésig, mert örömét lelte benne, meg büszke volt magára. Boldog volt, amikor gyönyörködve elnézegette remekműveit, sokszor még dalra is fakadt eközben.

Bözsike talán csak olyankor volt még boldogabb, amikor a fia meg az unokái meglátogatták. Áron jó eszű gyerek volt, az általános iskolában

mindig kitűnő bizonyítványt kapott. A tanárai szorgalmazták, hogy továbbtanuljon, meg ez volt az anyja leghőbb vágya is: leérettségizett, aztán egyetemre járt, tanár lett belőle. Feleségével egy távoli város neves gimnáziumában tanítottak, szerették a hivatásukat. Az anyja autót vett a fiának, hogy gyakran el tudja hozni kicsi családját a nagyszülőkhöz. Mama meg önfelédten eltársalgott velük, gyönyörködött az ő okos, szép gyerekeiben, kipanaszkodta magát, sírt egyet, s aztán finomakat főzött nekik. Ennek az öröme az aztán hirtelen vége lett. Áron és felesége ellentétei békétlenné fajultak, nem tudták egymást boldogítani, muszáj volt egymástól elszakadni. Bözsike sosem tudott beletörődni ebbe a kudarcba, ami aztán végleg feldúlta lelke nyugalmát. Ez volt az utolsó ártó sérülés, amitől gyógyíthatatlan betegsége végzetes lett.

Áron mindig megrettent, amikor otthonról táviratot kapott, mert az bajt jelentett, rossz hírt hozott. Így volt ez azon a 94-es őszi délutánon is, amikor az utolsó sürgőnyt felnyitotta: „azonnal gyere haza stop anyád nagyon beteg lett stop a mentő a kórházba vitte stop onnan élve már biztosan nem jön haza stop apád stop”

Rohant is rögtön, ahogy csak tudott, keresztülszánguldott a fél országon, egyenesen a kórházba, Óhózzá sietett. Ott találta drága, jó anyját egy elkülönítő szobában. Már második napja feküdt eszméletlenül.

– Súlyos agyvérzést kapott, kómában van, kicsi az esélye, hogy még egyszer magához térhet. S ha igen, akkor is... – ismertette vele az ügyeletes orvos a drámai helyzetet.

Áron ott ült édesanyja ágya mellett, fogta hűvös, ernyedt kezét. Kérlelte, Édesanyám, nyissa ki a szemét, mondjon valami biztatót. Kérlelte óránkon át, mindhiába. Az ágyban fekvő egyszer csak sóhajtott egy nagyot, és nem lélegzett tovább, meg nem volt már pulzusa. Pedig azt hitte, hogy szeretett szülője nem hal meg sosem.

– Mért mentél el, Anyám, miért hagytál itt engemet? – sóhajtott Áron abban a végtelennek tűnő, igazságtalan pillanatban.

Ma sem emlékszik rá, hogy a temetését hogyan élte át. Szíve napokig tartó szorító fájdalomával aztán Áron is kórházba került. De az anyját ezzel sem tudta már az életbe visszahozni.

Felesége halála után Pista teljesen megváltozott, csendes, magába forduló ember lett belőle, nem ivott többé egy korty alkoholt se. Sehogy se tudta elviselni ötven évig jóban-rosszban élete társa hiányát. Nemsokára ő is elment asszonya után. Hozzá lett eltemetve is.

Egymás mellett fekszenek már évek óta, békességben, örökre összezokva.

SIMEK VALÉRIA

Útközben

Útközben keresed a valahol
 elveszett önmagad. Némaságod
 a legbeszédesebb. Engedj utat
 az időnek, és az folyamatosan
 áramolva követ már visszafelé.
 A kondér alatt tüzet gyújtasz,
 énekelsz, arcodon feltűnik egy
 ritka fény. Emberi jószágod,
 ártatlanságod sugárzik.
 Koldushoz, szegényhez
 kenyérrel kezekben hajoltál.
 Ruhát, kendőt adtál, s a Bözsinek,
 a szép roma asszonymak egy
 melence* savanyított káposztát.
 A hóna alatt vitte a másnap
 ebédhez. Eltaposott vágyaid
 nem csillapodtak a titoktartó,
 nyugtalan éjszakákban.

Hol vagytok?

Deszkakerítés. Zegzugos
 udvarok, pajták, istállók.
 Ifjúkorom öregjei, tanítói
 hol vagytok? Tanítottatok
 a bizonytalanságban is hinni,
 látni. Abban, hogy az egymásnak
 segítő igavonó állatok is
 könnyebben húzták a terhet
 hazafelé. Megtartó erővel
 ebben a reménytelennek
 látszó küzdelemben, együtt
 lenni, segíteni. Múltatok
 főútvonalai, sikátorai a
 háborúk után hogyan
 vezettek vissza az életbe?
 Hogyan tisztogattátok meg
 vérző emlékeiteket?
 Feltámadt a fényesség,
 felébredt a lélek és az
 értelem. Az Úrtól eligazítottan,
 nagy alázattal az estéli
 csendben az Istenhez
 kuporodtatok.

---

* A melence fából faragott teknő alakú edény, akkora, hogy az ember a hóna alá tudja fogni.

PAPP DÉNES

„és visszajön a régi, mely újnak látszik”

175 éve született Asbóth János

„kereslek Nekeresden,
talállak Nemlevőn”

(Szilágyi Domokos: *Don Quijote szerenádj*)

Amikor élénk toppan egy hajdani kor embere, kezdetben oly idegen mód állhat előttünk, mintha nem is ugyanazon bolygó gyermeke lenne, mint amely minket is kidobott magából. Mindez akkor is előfordulhat, ha éppenséggel egyik hazánkfiáról van szó. Olykor az is megesik, hogy mindezen idegenség nem elriasztja, hanem kíváncsivá teszi aktuális jelenünk emberét, legyen bár érthetetlen a szemlélt személy egykori léltávjánya. Így hát lehetőségeihez mérten valamiféle nyomozásba kezd, hogy a rejtélyes jelenést feloldja, számlálatlan oldalt olvas el, mígnem feltartott kézzel, fulladozva evickél ki a maga választotta betűfolyamból, mint aki megadja magát az idő kiismerhetetlen sodrásának és a reá tapadt tanulságot, mint kapaszkodó hínárt, lesöpri magáról. Amikor egészen úgy hiszi, hogy a kutatásban semmit sem talált, csak még több kérdést és némi hiábavalóságot, a parti fövény homokjában megcsillan valami. Törött kagyló egy darabja, mely úgy tükrözi vissza a fényt, hogy ízekre szedi azt, néhány szívárványos emléket hagyva maga után. Nos, némiképp hasonló kalandom volt Asbóth Jánossal.

Ha végigpillantunk akárcsak vázlatos életrajzán, olyasmivel találkozhatunk, hogy nemesi család sarja, tanulmányok Pozsonyban, Pesten, Zürichben, aztán utazások, Párizs, később Egyiptom, Bosznia-Hercegovina, Algéria, satöbbi. Volt fogalmazó, titkár, írt folyóiratoknak és szerkesztett is, aztán ott vannak eklektikusként föltűnő politikai szerepvállalásai, mígnem egyszer csak a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választja, és még sorolhatnánk a sokszínű életrajzi külsőségeket. Ha írásművei lajstromába nézünk bele, hasonló változatosságot találunk, tárcák, útikönyvek, tudósítások, tanulmányok, képviselői jelentések, egy regény, levelek, jellemrajzok, hogy csak nagyjából említsünk néhány írásos formát. Ehhez jön még, hogy a Sőtér István által szerkesztett, méltán legendás *A*

magyar irodalom története IV. kötetében, az 1849–1905 közötti korszakot vizsgáló könyv Asbóth Jánosról szóló fejezete egyenesen egy vérbeli Don Quijote alakját látja bele szeszélyes és különc természetébe, nem feledvén megemlíteni, hogy szerzőnket kortársai a Sir John gúnynévvel illették, angolos modora, zárkózottsága és hóbortosnak tűnő eszméi miatt.

A 19. század második felében Cervantes akkor már majd háromszáz éves regényének hatása különösen erősnek mutatkozott íróink körében, hiszen inspiratív és reflektív formában sorra bukkannak föl szépirodalmi művekben Don Quijote alakmásai, a Don Quijote-szituáció folyamatos újragondolásának leplezetlen igényével.¹ A világból kikökönt ember metaforája szövi át ezt a kort, mely változásaiban értékrendek ütközésére érzékeny. Korszakok kerülhetnek ily módon egymással szembe egyén és társadalom konfliktusának szintjén, korszerűtlennek, illuzórikusnak tűnő figurák bolyonganak egy olyan világban, melynek igazságát, valóságát pont e délibábos tekintetű lények kérdőjelezik meg pusztá létükkel, így billentve ki a „dologtalan olvasót” is a hétköznapiokból, pusztán kérdőjelként mutatva távlatot. E kérdőjel szimbóluma lehetne az álom-valóság ősi nászának is, mely az örökös ébredés készítését hozhatja magával, mivel az ébredő ráeszmél, hogy újabb álomba csöppent, így leginkább fo-

¹ Erről bővebben lásd: GÖNCZY Mónika, *A Don Quijote mint architéxtus a 19. század második felének magyar irodalmában = Irodalom, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson elhangzott előadások*, szerk. JANKOVICS József, NYERGES Judit, Bp., Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, 2010.

lyamatos ébredésben élne, hogy törekedjen valamiféle valóság felé, még akkor is, ha már tudja, azt el sosem érheti. Vagy az ébredésekben elfáradva belemerülhet az éppen korszerűnek nevezett kollektív álomba, hogy magányát oldva együtt álmodjon a többivel, ám hamar gyanút fog, hogy a közös világról valószínűleg mindenkinek más álma van.

Asbóth egyetlen szépirodalmi alkotása az *Álmok álmodója* címet viseli. Az 1878-ban megjelent regény a maga korában semmiféle visszhangot nem kapott, száz esztendő kellett, míg irodalomtudományunk fölfedezte. Az úgynevezett dezilluzionált nemzedék műveihez társított írás Darvady Zoltán világra ébredését követi nyomon Velencébe utazásától kezdve hazatértéig. A kiábrándultság és keserűség érzékeltetéséhez Cervantes regényalakjának említése már egészen magától értetődő, amikor így szól hősrünk egy helyen – „Minek irjak le minden részleteiben egy DON-QUIXOTTI harczot? Minek irjam le a harczolónak keserves, a nézőnek nevetséges harczát a benső igazságnak a külső valóság ellen.”² Az anyja temetésére hazaérkező ifjú, aki bolyongó lélekként utazgatva járta addig a földi tereket, kiábrándulva már világból, szerelemből, a tevékeny életben véli megtalálni a gyógyírt minden bajára. Ezzel a regénynek vége, és vége Asbóth szépirodalmi kísérletének is, tollát ezután más irányba fordítja. Kísérletet kell mondanunk, mivel kora kórképének ábrázolásában, néhány részletmegoldásában találatot kitűnőnek ez az írás, de a mű egészét illetően, regényként, nos, eleddig nem igazán. Egy európai műveltségű, történeti távlatú és kitűnő kritikaérzékkel rendelkező elme érzékeny szüleménye, melyet vizsgáltak már többek között a kiegyezés utáni nemzedéki koraérettség és/vagy éretlenség viszonylatában, csakúgy, mint a magyar őskapitalizmus kritikájaként a modernség kezdeti szakaszában.³ Volt, aki az első magyar szecessziós regényt vélte fölfedezni Asbóth írásában, korát megelőző alkotásként szemlélve azt, mivel húsz évvel a szecesszió századvégi fölbukkanása, stílszerűen inkább kivonulása előtt született meg az *Álmok álmodója*.⁴

² ASBÓTH János, *Álmok álmodója*, Bp., Atheneum, 1878, 28. – Elektronikus változat, Bp., Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2019.

³ Erről lásd BÀN Zoltán András *Éretlenségünk iskolája* és LÁNCZI András *A költő és a Gründerzeit* című írását – *Két bírálat egy könyvről*, Holmi, 1991. július.

⁴ Vö.: BARANYAI Zsolt, *Az első magyar szecessziós regény (Asbóth János: Álmok álmodója) = Médiumok, történetek, használatok – Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. PUSZTAI Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012, 191–203.

Talán nem lenne haszontalan egyszer a szecesszió művészetének növény-szimbolikáját egybevetni azzal az organikus társadalomszemlélettel, mely ezekben az időkben jelentkezett egyrészt a mechanikus világszemlélet, másrészt az evolúció elméletének, nem utolsósorban a szocialista eszmék hatására, némiképp mindezek ellenhatásaként. Hasonlóképpen azt a konzervativizmust, melyet Asbóth próbált valamiféle erkölcsi kötelesség szintjére emelni, érdemes lenne talán a későbbi konzervatív forradalom fényében és például Oswald Spengler organikus történelemszemléletének árnyékában vizsgálni, nem is beszélve az ultrakonzervatív tradíciók képviselői által tartott tükörről. Ugyanakkor ingoványos terepre érkezünk mindezzel, hiszen sokan egyenes utat látnának a nemzeti szocializmus, tehát a fasizmus, még tovább antiszemitizmus és rasszizmus irányába, és ily módon egyből a két világháború között találnánk magunkat. Természetesen nem ildomos vonalzóval egyenest húzni e korszak problémáira megoldást kereső, eszmei áramlatok között hajózó, de azokon túlmutatni vágyó elmék, a mindezt később fel- és kihasználó politikai eltévelyedések és mindezek ma is emésztő és kísértő erkölcsi mótelye között. Ha e korszak levegőjébe szeretnénk kicsit jobban beleszipantani, akkor megemlíthetnénk például, hogy Asbóth János világra jöttét csak néhány hónappal előzte meg az a csecsemő, aki felnővén egy eljövendő kor elsőszülöttjének vallja majd magát, azaz Friedrich Nietzsche. De talán nem szükséges ennyire elrugaszkodnunk ahhoz, hogy megsejtsük Németh László szavaiban témánk kényes voltát, midőn Asbóthról szólván, kissé talányosan, így zárja mondandóját – „Sajnos, mint nagyon sok ezek közül az újabb konzervatívok közül, az elmélet subája alatt nála is gyanakodva nézzük a gyakorlatot, s attól félünk, hogy amint láthatárban túlhaladta korát, jellemében is előfutára azoknak, akik a szellem luxusával, eredeti gondolatokkal szolgálnak ki eredetiségre képtelen, de sajnós, befolyásos rétegeket.”⁵

Pár évvel regénye után jelent meg Asbóth azon kötete, melyben a *Nemzeti műveltségünk* című írás is található.⁶ Ez a keretes szerkezetű, esszéisztikus szöveg az akkori közoktatás kritikája, bár kétségtelenül néhány vonatkozásában a mai iskolarendszeré is lehetne. Itt azzal az alapvetéssel találkozunk, hogy hazánkban közvetve a klasszikus, (ó)görög nyelvtudás hiányának tudható be a tudomány meddősége, a szépirodalom élettelen-

---

⁵ Lásd NÉMETH László, *A Nyugat elődei* = N. L., *Az én katedrám*, Bp., Magvető és Szépirodalmi, 1983, 675–677.

⁶ ASBÓTH János, *Új Magyarországról. Magyar jelenről, magyar jövőről*, Bp., Athenaeum, 1880.

sége, a közigazgatás élıhetetlensége és a közélet elvtelensége. Hamar kiderül azonban, hogy e hipotézis javarészt a megszólalás terét hivatott kijelölni és biztosítani.

Talán érdemes itt zárójelben megemlíteni a Szöllösy Klára által hön idézett Heinrich Shliemann módszertani tanácsait e nyelv tanulásával kapcsolatban, miszerint „a gyermekeket először görög anyanyelvű tanárokkal taníttassák újgörögre, s csak azután térjenek át az ógörögre, miután a gyerekek a nyelvet már folyékonyan beszélik és hibátlanul írják.”⁷ Shliemann szintén a 19. század embere, mesébe illően kalandos életét és nagy port kavaráó amatőr régészeti hadjáratait kivételes nyelvérzékenysége is nagyban segítette.

Ugyanakkor Asbóth nem kalandorként, hanem felelős hazafiként próbálja felkutatni a hazai oktatás hübrisztét. Írásából több helyen kitűnik, hogy a lexikális tudás értékének dominanciája a gondolkodást és az arra való folyamatos igényt is képes elnyomni, így nem alakulhat ki kellő alap az értelem fejlesztéséhez, ahogy tanulási képesség sem, mert az iskola nem tanít meg tanulni, pusztán adatokat szolgáltat s kérdez vissza; idézzük most szerzőnket – „A tehetségben is reagál a természet a liba-tömés ellen, és az eredmény többnyire a semmit-tanulás, vagy pusztán a vizsga számára tanulás. A ki pedig tanul, annak kevés haszna belőle. A konkrét életpálya speciális céljaira szükséges ismereteket mindég csak az életpálya maga fogja megadni. Az iskola adja meg a tanulási és tudási képességet, a tudományos alapot amazoknak nagymérvű elsajátításához, legma-

⁷ SZÖLLÖSY Klára, *Kiklász-kalandozások*, Bp., Gondolat, 1967, 44.

gasabb értékesítéséhez. Ha ezek helyett csak ismereteket ad, minden élet számára csak igen csekély részét adhatja annak, ami kell, és mégis igen sokat ad, a mi az életben lehull, mint a falra hányt borsó.”⁸ Ezen idézet jó példa az egzakt fogalmazásra, ugyanakkor az erre való belső igényt Asbóth igencsak ritka virágnak érzi a 19. század vége felé, s az írástudók felelőtlenségén túl megint csak az oktatásban találja meg gyökerét mindennek, hiszen, szép szavával, az „írmodor” a gondolkodással van összefüggésben, melynek táptalaját az iskolák kellene, hogy megadják. Írta mind ezt 1880-ban, nem sokkal a kiegyezés és Magyarország első népoktatási törvényének megszületése (1868) után, midőn Eötvös József vallási és közoktatási miniszterként állítólag úgy vélte, a monopolizált állami közoktatás távol áll a szabadság eszméjétől, ugyanakkor az államnak jogot kell biztosítania a tanuláshoz.

A kritikai gondolkodás napjainkban is górcső alá veszi az oktatási rendszert, a kortárs pedagógiát, a közoktatást. Borbély András nemrégiben megjelent esszéjében a kapitalizmus viszonylatában teszi meg ide vonatkozó vizsgálódásait, s arra jut, hogy a tanuláshoz való jog biztosítására létrejött közoktatási rendszer immár a tanulás kényszerét visszhangzó üzemmé vált a kapitalizmus termék, termelés, termelő stb. fogalmainak örve alatt. Kérdéseit idézzük most ide – „De mit tegyünk, ha kiderül, hogy az általános tankötelezettséget biztosító intézményrendszer ma a diszkrimináció, a szegregáció, a kényszertanulás, a piaci törvényekhez szoktatás, a diákok debilizálásának és infantilizálásának, a hatalmi káosz-
nak melegágya? Mit tegyünk, ha a tanuláshoz való jog intézményesülése az egyenlőtlenség rendszeres újratermelődését eredményezi? Mit tegyünk, ha az iskola lenevel a tanulás szabad tevékenységéről?”⁹

A *Korunk uralkodó eszméi* című írás már Asbóth akadémiai székfoglaló értekezése, mely olvastatott a II. osztály 1895. október 14-iki ülésén. E korbírálatban a Szabadság, Egyenlőség, Testvériség francia forradalom által szétszórt eszméinek megvalósulatlanságáról olvashatunk, sőt a 19. században mindezen eszmék ismételt felbukkanásáról, majd következetes és módszeres kiirtásáról számol be szerzőnk. Úgy véli, századának legsajátabb gyermeke a *socialismus*, miközben az egy századdal korábbi Adam

---

⁸ ASBÓTH János, *Nemzeti műveltségünk* = A. J., *Új Magyarország. Magyar jelenről, magyar jövőről*, Bp. Atheneum, 1880, 73.

⁹ BORBÉLY András, *Pedagógia és kapitalizmus. A pedagógia nyomorúsága*, ÚjNautilus Irodalmi és Társadalmi Portál, 2020. augusztus 28. <http://ujnautilus.info/pedagogia-es-kapitalizmus>

Smith skót közgazdásztól idézi kedvtelve a *laisser faire, laisser passer* éppen másodvirágzásban leledző gondolatát, azaz hadd történjék, amint történik, az állam a közgazdaság dolgaiba ne avatkozzék. Bírálja a materializmust és a darwinizmust, hol Istennek és vallásnak nincs helye. A francia forradalom eszméit állítja szembe a darwinizmus gondolataival, így jut arra a következtetésre, hogy utóbbi Szabadság helyett csupán az előzményekből eredő kényszerűséget, Egyenlőség helyett pusztán az ősoktól eredő születési különbséget, Testvériség helyett pedig az erősnek alávetett gyengét képes nyújtani követőinek. Szerzőnk konklúziója, hogy „a társadalmi kérdés nemcsak biológiai kérdés, nem is közgazdasági kérdés csupán, hanem mindenekelőtt és mindenekfölött ethikai kérdés, az equitás, a humanitás, a felebaráti szeretet kérdése.”¹⁰

Meg lehetne még említeni az éppen százhusz éve kiadott *A föld mint társadalom-politikai és nemzeti kérdés* című írást is, mely a nagybirtok, majorátus, latifundium, parcellázás, telepítés témáival foglalkozik, s igyekszik lerántani a leplet a földkérdés megoldásaira ajánlott korabeli „panaceákról”, azaz a mindent azonnal gyógyító állítólagos csodaszerekről. Ezzel együtt átgondolt, körültekintő és távlatos cselekedetekre ösztönöz. Szólhatnánk a *Három nemzedék* (1873) elvettnek könyvelt kísérletéről és még sok egyébéről, de nem tesszük, hanem csak ámulunk e Bánságból indult és Nógrád vármegyében megtért ember különös alakján.

A képek forrása: Fortepan/Budapest Főváros Levéltára/Klősz György fényképei

¹⁰ ASBÓTH János, *Korunk uralkodó eszméi. Székfoglaló értekezés*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1896, 24.

OLÁH ANDRÁS

[szemlesütve]

szemlesütve hátráltunk faltól a falig
nem maradt már semmi – bizalom is alig –
elhittelek – kár volt – nincs már jó kód hozzád
de tudtam: a tiltás sem jobb mint a fogság

könnyek nélkül járunk bóklászunk téren
hiánypótló kávé szürcsölget a szégyen
álmainkat bontja vissza a szűk este
s ránk zuhan egy emlék kerékbe tört teste

[elmúltál]

elmúltál belőlem – csak magamtól félek –
úgy látszik most csupán rám hatott a méreg
kölcsonadott múltam egyszer visszakértem
odacsempésztelek – nem maradtál mégsem...

párásodik a szem minden ajtó zárul
börtön lett a szíved: ott rekedtem hátul
borongós a reggel megcsikordul egy fék
szívemhez seprű kell mert sok a törmelék

OLÁH ANDRÁS

hazudni valami igazat

hazudni kell valami igazat
mielőtt elalgásodnak az álmok...
hideg a zuhany szisszen a vízcsap
kotyog a kávé szól egy rádió is
– valaki másé – rohanni kell
odakint ősz van hideg szél szurkál
ingerelnek a tócsák az utcán
bekövetkezett hát amitől féltünk
már az indulás is bujkálásra épült
el kell engednünk titkainkat
– pedig fájtak tegnap is ma is –
miért akarjuk makacsul mégis
hogy maradjon ami múltik

Antal József: Maconka (farost, akril)

ONAGY ZOLTÁN

Lókos, almaálom, almacsaták (folytatás)

Az ötödik házhely

Az ötletet az ötödik házhely tulajdonjoga hozza elő apánkból, és egy nálunk vendégeskedő szabolcsi katonabarát. Közös szakaszban szolgáltak a második hadseregben, együtt menekültek gyalog a Dontól, a lánya Nógrádba kerül a férje után, őt látogatja, benéz hozzánk két napra. Szabolcs-Szatmár ritka virágzó korszakát éli. Valamennyi kultúrnövényre alkalmatlan területét telenyomja a Párt és a párthatározat almacesmetével. Az alma meghálálja a szűzföldek energiáját, terem, mintha parancsra tenne. A gyümölcsöt százvagonos tételekben szállítják keletre. Erről is folyik a szó, miután végigbeszéli a világ folyását, katonaemlékeik végére érnek, befejezik ötvenhat és Kádár megtárgyalását, zárásul az északra megérkező téeszésítésekkel. Szabolcsot és Nógrádot ugyanabban az időben, '61–'62-ben éri – az ötvenhatban szétrepült téeszcsék – az új téeszkek megalakítása. Hátrányos természeti adottságaik miatt ilyen későn. A népi demokrácia nagy testben gondolkodik: ötszáz, ezer kataszteri hold, de ha választhat, legyen inkább ötezer. Ennyi földre lehet kiváló öt éves terveket konstruálni. A hegyek és dombok közül az erdőkből kimart két-három, traktorral megközelíthetetlen hold nem csábítja a népi demokrácia földügyeinek intézőit. Sok velük a pepecselés, szétaprózza az ukrainai kolhozjellegűt, ahol, amíg a szem ellát, száz és száz traktor vonszolja az ekét, tűnik el a dombocska mögött. Miután elfogynak a nagy területek, vigyázó szemüket az északi, méretükben kétséges parcellákra vetik.

Apám végigviszi birodalmán a vendéget. A gazda szeme biztosan, de a vendégé is hizlalja a jószágot. Az ötödik házhelynél elárulja a tanácstalanságát, mi szerint kukoricát, krumplit nem akar ekkora tételben eladásra termelni, törni a fejét, lehet, málnát ültet vagy földiepret. Az Ipoly-völgy homokja a málnájáról híres. Meg a krumpliról (a legendás Gül baba), meg a káposztáról. Amire specializálódott egy-egy közösség, azt termelte évtizedeken át. A vendég morzsolja a földet, lelépi a házhely hosszát, széltét, és azt mondja, ültess almát, Laci. A málnáért, ha jól terem, alig fizet az át-

vevő. Ha kevés terem, neked is kevés. Az eper dettó. Az almát akkor is megveszik és áttolják az oroszokhoz, ha a tervezettnél tízszer több terem. Almát, almáskertet nem láttam sehol Nógrádban. Itt könnyű lesz eladnod. Ősszel telenyomod csemetével, tavasszal már látod, ha valami hiba van, látod az esetleges pótlást. Két év alatt megerősödik, annyit kell kibírnod bevétel nélkül, a harmadik évben termőre fordul, a negyedikben minden fa egy mázsa almát hoz. Számoljunk. Szoroznak. Tőtávolság négy méter, de ez jó föld, lehet három és fél, ha úgy metszed. Négy méterrel tizenhárom almacsemete fér, de a tizenhárom nem szerencsés, három és féllal tizennégy. Széltében hét sor, hétszer tizennégy. Kettő híján száz csemete, száz csemetére kedvezményt kapsz. Kilencvennyolc fér, kettőt elsütsz valahol a nagykertben.

Ülnek a veranda fonott foteljeiben, számolnak, fújják a füstöt, isszák a bort, recseg alattuk a vesszőből font fotel. Izgatottak. De milyen alma? A geológiai hasonlóság azt diktálja, legyen úgy, olyan arányban, mint Szabolcsban. A Jonathan kelendő, legyen kétharmad Jonathan. A Starking különleges és tárolható, legyen a maradék egyharmad fele Starking. És ott van még a jól bevált Húsvéti rozmaring, ami következő nyárig, tavaszig raktározható, eladható, ez nálam is tartalékpénz, mondja a katonabarát. A száz fa négy év múlva száz mázsát terem. Egy kiló alma leadási ára X forint, egy mázsa százszor X forint, száz mázsa százszor X forint. Egyetlen házhelyről ekkora bevétel. A kukorica ötszöröse, a krumpli nyolcszorosa. Még este papírra fektetik a megrendelést, és elhatározzák, apám augusztusban gyorstalpaló tanfolyamon vesz részt Szabolcsban, a katonabarát almáskertjében.

Ennyi gyereket bebolondítani

Ezzel becsukódik egy kapu apám mögött. Az almaliget és a várható haszon átveszi a hatalmat. Almatermesztő könyveket vásárol. Ránk is átragad apánk jövőbe tekintő öröme, persze nem tudjuk, számunkra mit hoz az almaliget, a korlátlanul fogyasztható almán túl. Gyorsan kiderül. Apánk megváltoztatja a tervet, nem az újan vásárolt házhelyre ültetjük az almacsemetéket, hanem a ház melletti elsőre. Több indokot talál. Az első a kút közelsége, hogy ne kelljen a permetezővizet átcipelnünk a közbenső három telken. A második, hogy minden második évben trágyáztuk. Mielőtt Szabolcsba indul, kiadja a parancsot, ássuk ki a krumplit, hogy felszabaduljon a terület. És elutazik augusztus utolsó hetében, hogy a csemeték vásárlását, szállítását is elintézzze.

Házhelynyi krumpli kiásása kalákafeladat, két gyerek és egy asszony he-
teleg küzdene ekkora munkával. Anyám levág három idei tyúkot, én le-
csapok, megnyúzok két erős süldőnyulat, és összetrombitálja a rokonok-
kat. Nagynénik, nagybácsik, unokatestvérek. Ez az első közös őszi mun-
ka (lesz még: kukoricatörés, szüret), szívesen jönnek, nem értik, miért az
idő előtti krumpliszedés, néhol még zöld a levél, nem szokás ilyen korán
kiásni, mert a gumók csak addig nőnek, amíg a földben vannak. Anyám –
büszkén – előadja apánk tervét, és hogy már folyamatban az ügyek. A ro-
konok, a nagynénik és nagybácsik ismerik a hatvanas évek világát, élce-
lődnek, hogy ők ebben nem akarnak részt venni, mert majd váci börtön-
be hordhatják apánknak a rántott csirkecomb, az almabirtok és a va-
gyonosodás miatt valaki biztosan feljelenti, becsukhatja. Négy férfi, öt nő,
szekérdereknyi unokatestvér, közétről indítjuk, gyorsan végzünk. A nagy,
ünnepi ebéd után hegyben a krumpli. A sérült, az ennivaló nagy eleve kül-
lön, az ültetni való, az apró malackrumpli is külön. Könnyen megy, so-
kan vagyunk.

A betakarítással kezdődik az almaálom kálváriája. Három napig várjuk
apámat. A harmadik nap éjszakáján érkezik egy öreg, zörgő Csepellel, le-
pakolják a felcímkézett csemetéket. Anyám ugraszt bennünket, behord-
juk az előre elkészített, az öreg vászonponyvával bélelt, vízzel feltöltött
térdig érő árokba. Éppen elfér. Visszafektetnek bennünket, mert holnap-
ra kell az erő. Ülnek a verandán a petróleumlámpa fakó fényében, készí-
tik a terveket. Hajnalra három és fél méterekre megjelölve a madzagcsomó.
Apám leméri és kijelöli a fasorok távolságát, a majdani gödrök pon-
tosan meghatározott helyére leütjük a jelzőkarókat. Három napunk ma-
radt, hogy kiássuk a kilencvennyolc darab nyolcvanöt centi mély gödröt,
hogy meghordjuk humusszal, a humuszra földet rakjunk, hogy beiszapol-
juk az egészet. A negyediken iskolakezdés. De nálunk nincs humusz,
minden tavasszal felhasználjuk a felgyült trágyát. Érett trágya ott terem,
ahol évekig gőzölög az öreg trágyadomb. Apánk a kondástól szerez végül
tízéves disznótrágyát. A kondásék nem nagyon foglalkoznak a mezőgaz-
dasággal, mert ők mindent megszereznek a falutól, a kihajtott disznók
gazdától, amire szükségük van. Trágya van, de apánk nem kap lovasko-
csit, traktort a téesztől, hiába követeli. Augusztus vége, minden foglalt a
betakarítási munkákra. Marad a trágyaszállító tragacs. De a kondás háza
háromszáz méter oda, háromszáz vissza, ketten soha nem végzünk.
Apánk összehívja a hadra fogható unokatestvéreket a családi fúrikkal, tra-
gaccsal. Harangszóra megjelennek az orvos fiai is úri, gumikerekes kisko-
csival. Végül beesik agronómus nagybátyám, aki bánatában, hogy nem

tudott a bátyjának (apámnak) segíteni kocsit szerezni, utánfutós Pannóniájával áll be a sorba. Az utánfutóra annyi fér, mint három tragacsra. Így a helyzet megoldva. Nagybátyám a trágyacsapat parancsnoka. Apám ügyes, kedves, baráti, ha úgy szolgálja az ügyet. Mi hárman ássuk a gödröket, ők hordják a trágyát, lepakolják a gödrök mellett, mint a hangyák. A nagy közös munka csodájára járnak a szomszédos Mezőkerből, ilyet, hogy ennyi gyereket egyszerre bebolondítson valaki, sose láttak. Apám megnyeri az első almacsatát.

Megy minden, mint a karikacsapás. Az öreg valójában felügyel, intézkedik, ellenőriz. Jön, és nyolcvanöt centinél bejelölt karóval leméri, megvan-e a mélység. Ha nincs, „ebből még fél ásónyomot szedj ki!”. A trágyát ő adagolja a gödrökbe, ő lapátol rá földet, tömöríti a talpas rúddal, ő locsolja be azzal a vízzel, amit anyám – főzés közben futkosva – odakészít a locsolóhordókból. A szállítómunkás-osztag elkészül, meghordja a mennyiséget, mosakszik, ebédel a hosszú kerti asztalon, mi futva bekapunk valamit, hogy haladjunk. Világos van, de lement a nap a Börzsöny mögé, amikor a kilencvennyolcadik gödör elkészül, mire a kilencvennyolcadik gödör fenekére apánk gereblyével behúzza a trágyát, fölé a földet, ledöngöli, iszapolja. Siker. Másnap apám vezérletével precízen elültetjük a csemetéket. A törzsek nem egyformák, a korona se ugyanott kezdődik minden fánál. Se mélyre, se magasra. A mélyre kerülő gyökér befullad, a magasban maradt kiszárad. Aranyigazság. „Egy centi jobbra, egy centi balra, nem kettő, hány-szor mondjam, ha egy, az nem kettő!” Apánk azt szeretné, hogy takarják egymást a törzsek, ha a vonalba belenéz. Hát ez nem megy. A vékony törzsek körül felkupaoljuk a maradék földet, ami megül tavaszra.

Nem tudjuk ekkor, hogy az utolsó nyarunk ez, amikor jutott lélegzetvételi szünet, fél nap az Ipolyon, fél nap gesztenyesütés a Kéghly-hegyen. Nem tudjuk, hogy a szőlő, az állatok, a veteményes mellé csatlakozó almaliget megszünteti a szabad félnapokat. Az alma háttérbe tol mindent. Az alma a jövő, a remény, a kiszakadás a szegénységből, az alma mindennél és mindenkinél fontosabb. Apám megnyeri az első nagy almacsatát.

Az első tél

A Kr. utáni 1962. esztendő tele nagy hideget, méteres havat hoz, váltott lovakon. Hol olvad, a napsütés meglágyítja a hó tetejét, az éjszakában megfagy, arra hull a következő néhány centi. Lapátoljuk, söpörjük a havat, tehermentesítjük az ólak tetejét, nehogy az állatokra szakadjon. A hó a vadnyulak elől elzár minden lehetőséget. De nem tudjuk. Annyit tudunk, a

téli szünetet követi az első, aztán a második kéthetes szénszünet. Egész nap otthon. Ha nem akarunk megfagyni, fűteni kell. Végezzük a téli kötelezöt. Törjük a havat a kiserdőig, a Topolyosig, akácot vágunk, vastag nyárfát vágunk, a kettő kombinációjával fűtünk. Fűrészselünk és fűrészselünk, ha nagyon fogy, újra fát lopunk, szánkóra kötözzük, mert az élet áll a völgyben, semmi nem mozdul, a szállítás áll. Ha az iskola nem kap szemet, fát, magánember ne reménykedjen. Ha szerencsénk van, értesülünk a mellékvágányra tolt szenes vagonról, mert ugyan szén nincs, de a honvédségnek jut, és fényes fekete rögökkel megpakolunk néhány papzsákot. Olyanok vagyunk, mint a sakál. Egyik szemünk azt figyel, mit lehet lenyúlni, a másik az ellenséget, az erdészt, a mezőőrt, a határőrt kutatja. Az erdész és a mezőőr eredendő ősellenség, de a kiskatonák is képesek kellemetlenséget okozni. Jobb a kellő távolság. Kiszúrunk a hó alatt egy rakás kátrányos talpfát, amit az elmúlt években cseréltek a sínek alatt, kettesével hazahúzzuk, hogy a fűrészelés még nagyobb kín legyen. Jajgat a kőkevény, kátránnyal átitatott százéves törzsben a cseh karos fűrész. A balta, az ék is jajgat, amikor hasogatjuk. De a talpfa megéri az árát. Két hasáb a sparheltbe, máris meleg a konyha, megsül a platnin a pirított kenyér. Olyan fekete füst bodorodik az ég felé, mintha autógumit égetnénk. Közben nem figyelünk a frissen telepített almacsemetekre. Arra se, hogy nincs kerítés. Mert nincs, csak az ólak körül. Minek a kerítés. Szegény ember lop ugyan, ha van mit, de nem lop a másik szegény embertől.

Apám látja meg véletlenül a lábnyomokat. Gyönyörű reggeli napsütés, és ahelyett, hogy tükörsima volna a hó felülete, dudorok, horpadások árnyéka látható tisztán és egyértelműen. A nyúl nyoma a hóban nem téveszthető össze mással. A négy lábnyom fekvő papírsárkányt formáz. Ezek a sárkánynyomok körbeveszik a hóval nyakig belepelt fácskákat. Amelyik törzs kiér a hóból, mind körberágva. Az alacsonyabbak koronáját rágiák meg. Apám előbb nem hisz a szemének, aztán felrúgja Cézárt, a házőrzőt, hogy minek eteti, ha nem végzi a dolgát, alszik őrködés helyett, és káromkodik, mint a záporosó. Tombol. De kész a tervvel. Kerítést építünk. A hó tetejére. Előbb a sérüléseket gépszírral végigkenegeti, aztán a műhelybe vezényel bennünket, ahol a pincéhez vásárolt vékony betonvasakat kell átlósan, hogy hegye legyen, vasfűrészsel félbevágunk. A hegy azért kell, hogy képesek legyünk belevérni a fagyott földbe. Mire végzünk, ő a kert végében felhalmozott kisebb kazalnyi venyigét bontja ki a hóból, rakja le sorba a telek végében. A venyigekévékkel elzárt szakaszon négy rést hagy, hogy a nyúl, akinek nincs annyi esze, hogy átugorja a félméteres akadályt, bejáratot keresve megtalálja. A rések mögé ütjük be a

betonvasat. A betonvasakra apám vékony rézdrótból hurkokat erősít olyan magasságba, hogy az éppen ugró, de a laposan kúszva közlekedő nyulat is elkapja. Az almafás telek hosszabbik oldalán is kiépítjük félig a védművet. Ennyire elég a venyige. Összesen tizenkét csapda, huszonnégy hurok várja a nyulakat. Ügyesek voltatok, mondja apám a vacsora végén. Nem szokása ilyet mondani, nem dicsér szembe.

Este imádkozik. Nem szokott. Nem hallani jól, lehet, káromkodik. Azt szokott. Éjszaka újra finom szél apró hóval, elfedi a tegnapi munka nyomait. De másnap, amikor kelünk, apám a disznóól mellett vadnyulat nyúz a ringlószilva keresztgágán. Apró vágásokkal, mert nem akarja megsérteni a kiváló minőségű vadbőrt, ami csonttá fagy hajnalig. A krumpliskosárban még három hamvas szürke, téli bundájú vadnyúl hever egymáson. Én szóltam, hogy rossz helyen járnak, mondja apám, nem hallgattak rám. A csapdarendszert egészen a hóolvadásig fejlesztjük, tökéletesítjük, vigyázunk. Kenegetjük a kistűk sebeit. Azokat a csemetéket, főleg a hosszabb törzsű Starkingokat, amelyeket teljesen körberágtak az első éjszakákon, apám merőben tudománytalan operációval gyógyítja, amint vége a fagyoknak. A sérülés helyére almavesszők lehántott bőrét illeszti fel résmentesen, függőlegesen, disznósírba mártott rafíával körbekötözi. Minden sérült csemetefa túléli a nyúltámadást, a telet. Apám megnyeri a második nagy almacsatát.

Antal József: Hátsó udvar (papír, szénrajz)

BARNA T. ATTILA

hajnali csend

Irénnek

záporozva hull
cseng
eseng
szertegurul
tetőkön dermedt ágakon
szikrát vetve perdül
a jégen
pendül
az ablakon
rezdül
a pillád
hallod?

szórja marékszám Isten a csendet a földre

ZENTAI LÁSZLÓ

Rebeka, meg az a 66. senki odafönn (regényrészlet)

Tönköly Tihamérral bármi történt ebben a megveszekedett városban, bármi, amitől akár kifordulhatna az ember gyomra, akkor is csak ezt ismételte: – A Jóisten majd elrendezi! – kiabálta, borzasztóakat legyintve hozzá. Hatalmas tenyerét magasra emelte, s onnan eresztette zuhanórepülésben lefelé. Nevetséges volt, de a határozott „G”-erő, meg a szabadesés akadálytalanul hatott a kézmozdulataira. Olyannak tűnt ilyenkor, mint egy háborús Messersmith, amelyiket eltaláltak bevetés közben. Néha kiültette magát a Fertő-tó eszkábált stégjére, és bámulta a vizet. Céltudatosan ezzel fékezte a napközben összegyűlt indulatait, mert az Ikva meg ez a – negyedében sem magyar – tó, minden nap elvitte elkárhozott, magára maradt igazságait. Akkor kelt föl a stég korhadt deszkáiról, amikor a Nap lebukott, merthogy a szürkületet legalább annyira utálta, mint a szürkéséget.

– Majd holnap, a Jóisten megoldja – motyogta maga elé, azzal elindult kedvenc vendéglője felé. Kora tavasztól késő őszig annak a teraszán szeretett üldögélni. Tavasszal a vadgesztenyefák kúpos virágainak illatát élvezte, ősszel meg a lassan ejtőernyőző, bronzba fáradt levelek lassú hullását figyelte. November közepétől mindenki behúzódott, de Tihamér akkor is kinn maradt. Nem hivalkodásból, mert ahhoz nem igazán értett. Messze volt tőle az efféle dacos feltűnési viselkedés. Egyszerűen ezt szerette, így szokta meg. Majdnem mindig ugyanannál az asztalnál telepedett le. A fehér kötényes pincér kérés nélkül felszolgált neki a túrós csuszát, külön kiskondérban a halpaprikást, amit Tihamér egyenletes, de fegyelmezett szertartással csurgatott a torkába. Lassan evett, mert az ételek ízét szerette, nem a mennyiségét. Annyira megszokta, hogyha valami nem stimmel, akkor azonnal odahívta a tulajdonost, és harsány szavakkal ostromolta:

– Dezső bátyám! Ma nagyon spóroltatok a fűszerpaprikával – nézett a vendéglősre. – Azt gyanítom, hogy a tegnapi maradékot öntöttétek föl vízzel – kajánkodott, nem törődve azzal, hogy vérig sérti a vendéglőst. Hatalmas bikaszemeit egyenesen Dezsőnek szögezte. Úgy csüngött a tekintetén, mint keresztspók a hálóján. Valójában nem a válaszra volt kíváncsi, hanem a hatásra. Várta, hogy Dongó Dezső bepörögjön, nyakába

borítsa a halpaprikást, és a túrós csusza kockatésztái szétterüljenek a kertyhelyiség kavicsán... Nem ez történt. A majdnem kétméteres ember egy elegáns mozdulattal emelte előle a tányért, a bográcsot, amely alig volt nagyobb három biliárdgolyónál, sarkon fordult a zsákmányával és ott hagyta a vendégét. A csücsöri csend nulla volt ahhoz képest, ami ebből a fehér kötényes, nagytermetű ember-fricskából keletkezett. A köpcös Tönköly Tihamér kopasz tyúknak érezte magát, akit már le is forráztak, de még jóval a megkopasztása előtt. Utóbbira így is, úgy is sor került volna. Falféher arccal kapaszkodott a széke karfájába, úgy szorongatta mind a kettőt, mintha örökre összenőttek volna.

Eszébe jutott, hogy gyermekkorában akkor érezte magát utoljára így, amikor a szürkék templomának oldalhajójában az öreg plébános úr szabályosan nekiesett.

– Fiam, már megint elfelejtetted megtanulni, hogy Pál apostolt Priszka és a zsidó származású Aquila keresztény házaspár gyakran fogadta Korintusban – emelte fel basszusba hajló hangját. Harsogása visszhangzott az egész templomteremben. Nádpálcájával a mögötte álló imazsámolyt paskolta, szinte üvöltött, jellegzetesen remegett az álla: – Hány alkalommal rágtam a szátokba, hogy akkoriban, amikor Claudius császár kitiltotta a zsidókat Rómából... Érted már, felfogad már, Isten együgyű gyermeke! Korintusban meg Efezusban! – harsogta, miközben levegőt is elfelejtett venni.

Tihamér emlékezett rá, hogy a tisztelendő úr szája szélén ilyenkor egymástól eltérő buborékok jelentek meg. Kisebkek meg aránytalanul nagyobbak... Gyermekkorának azon szakaszában csupa kudarc volt az élete. A tizsi folyamatosan rászállt, szinte kizárólag rá, pedig jártak a hittanórákra nála sokkal nevetlenebbek meg csóróbbak. A szülei erőltették, mert bíztak benne, hogy a gyerekek Jóisten-félelmükben kinövik a rosszaságot, meg sikk is volt titokban idejاراتni az apróságaikat. Annyira szép volt, ha a templom mögötti kertben csoportképet csináltattak az elsőáldozókról. A magasabb fiúk álltak az első sorban, a kisebbeket meg a tizsi lócára állította. Aztán az öreg Lobi bácsi kattintott, hogy a mindig morcos plébános is mosolyoghasson a csoportképen. Nincs harag, a megörökített pillanat bekerült az albumba, már aki rendelkezett fotóalbummal, mert csóróéknál az se volt. Néhány évig az anyukájuk őrizte a fényképet a konyhaasztal fiókjában, néha megmutogatta a gyerektelen szomszédasszonyoknak, aztán addig hánykolódott odabenn fiók alján, hogy egyszer csak eltűnt vagy lepotyogott, esetleg beesett a szekrény mögé; talán valamikor előkerült, amikor végre jöttek a szobafestők, és nagy nehezen elmozdították a konyhaszekrényt.

A sekrestyéből jól lehetett látni a hatalmas ablaküvegen keresztül, ahogy az öreg tiszti házvezetőnője tüzes vasalóval simára varázsolja a miseruhát. Marcsa néni mosott, főzött, takarított, vásárolt. Az öreg plébános meg a szentséges teendőkkel foglalkozott. Nagymisék kerek órákor, litánia meg félkor. Gyászmisét, keresztelőt egyre ritkábban rendeltek a hívők. Féltek, hogy a pártemberek megtudják. Úgy vélték, hogy a halottaknak már úgymint mindegy, az újszülötteknek meg még az égvilágon sem jelent semmit az a keresztvíz. A kis buksijukat szenteltvíz alá tartó keresztszülőknél marad majd életre szóló emlék és holtig tartó kötelesség. Folyamatosan tartott a tisztól, mert reggelente, amikor beöltöztek a litániára, már hajnali negyed hétkor ledorongolta: – Milyen a cipőd? – kérdezte, de meg sem várta a választ és ostorozta tovább. – Szutykos, fiam, és nem fekete. Hányszor kértelek már, hogy Isten házába csak fekete lábbeliben gyere! Azoltár előtt csak fekete cipőben szabad térdepelni.

– De hát, tiszti bácsi! A ministráns ruhám olyan hosszú, hogy nem látszik alatta a cipőm – kezdte félszegen magyarázni, bízva persze abban, hogy méltó meghallgatásra talál. A gyereki bölcsességen az öreg plébános olykor egy-egy pillanatra meghökkent, de csak egy villanásra és máris a fiúra dörrentett:

– Isten akkor is látja! Ő mindent lát. A cipődet is, a lelkedet is, a testedet is. Érted? Őt senki sem vezetheti félre, még a hitetlenek sem! – kiáltotta. Nyomatékként a mutatóujját emelte az ég felé. Annyira hangos volt az intelme, hogy kihallatszott a sekrestyéből. Néhány öregasszony már a padokban ült, legtöbbjük az első sorokban, mert jó előre, a nagymisére készültek. Úgy akartak helyezkedni, hogy mielőbb áldozhassanak. Előző este gyóntak, de tülekedésükkel máris bűnbe estek, mert Isten szemében az efféle tolakodás is az. Minden szem a sekrestye felőli bejárati ajtóra szegeződött. Az ajtatos várakozás csendjét harangok szakították meg. Előbb a nagy, öblös és mélyzengésű, azután a vékonyabb, fürgébb és magasabb hangzású lélekharang zúgott az utca felett. A torony a templom homlokzatával egy síkban vigyázott Isten házára és hirdette az Úr dicsőségét. Talán a templomban ülők sem tudták, hogy minden délben Hunyadi János 1456-os nándorfehérvári diadalának emlékére szólnak a harangok, amikor Szilágyi Erzsébet hites ura megállította és hét kerek évtizedre visszavetette a százezres török armádiát. Az öreg tiszti a hittanórán ezt sohasem mesélte. Talán nem gondolta fontosnak. Azt azonban minden reggel a ministránsai lelkére kötötte:

– A kék vagy vörös nyakkendőket az iskola előtt kössétek a nyakatok köré!

Tönköly Tihamér ott a kerthelyiségben, ahol a főpincér elvitte előle a halpaprikást meg a túrós csuszát, erősen kapaszkodott a szék karfájába. Soha sem fogja megérteni, hogy az öreg plébános miért adta nekik ezt az utasítást. S persze, ministráns éveiből maradtak emlékezetes pillanatok. Talán harmadik osztályos lehetett az általánosban, amikor a megyéspüspök egy fiatal tiszit rendelt az öreg plébános mellé. Egyre gyakrabban tartotta a hittanórákat. A szent témák után maga sem vetette meg a világi hívságokat, gyakran focizott hittanosaival a templom udvarán. Reverendában rúgta azt a sárga labdát, amelyiket Tihamér csempészett be a tornaszékjében. Muris volt, ahogy felemelte fekete reverendáját és kirúgta a labdát, mert kapus volt az egykapus játékban. A porológerenda két lába közötti terület volt a kapu. Jól védte, legalább annyira erősen, miként a hitét. Védte és irányította a hittanosait. Velük élt, értük hirdette Isten igéit.

Az öreg plébános egyre bizalmasabban követte fiatal rendtársa sikereit. Gyakran bejött a hittanóráira. Tihamér nem értette, hogy miért zavarja meg az órát, hiszen a tanulók is érezték, hogy a bibliai szavakat nem egyformán tolmácsolja Isten két, evilági szolgálója. Az idősebbnek kemény, megfáradt hangja volt, a fiatal tizsi pedig úgy mesélt az apostolok tetteiről, hogy a levegő is megállt az oldalhajóban. Tihaméron kívül olykor a többi gyereknek is tátva maradt a szája, ha a fiatalabbik beszélt. Logikusan építkezett, annyira közérthetően, akkora empátiával, hogy a hallgatóságát képzeletben elrepítette az apostolok közé. Megfogta őket, és a fantáziájukat elvitte Jézus elé, majd Mária Magdolnához, aztán Szűz Mária és Szent József ölelő karjaiba. A barlangsírhoz elgöngyölített kő nagy morajlással előttük mozdult el, Mária Magdolna előttük kiáltotta az apostoloknak, hogy Jézus örökké élni fog!

– Ne féljete Jézustól! – mondta szelíden a hittanóra végén. – Mindig veletek lesz...

A fiatal tiszit a megyéspüspök hamarosan visszarendelte. Az étlenszomjan maradt Tihamér ott, a vendéglő kerthelyiségében most sem értette, hogy miért kellett elmennie a fiatal papnak. Élesen az emlékezetébe villant, hogy ugyanebben az esztendőben, 1959 telén, mumpszban feküdt otthon az ágyban, amikor az egyik délelőtti édesanyja szólt be a szobába:

– Vendéged érkezett, Tihamér! – mondta és beengedte a fiatal tiszit, aki leült az ágya mellé, megsimogatta a beteg tüzes homlokát. Gyümölcsöt hozott, hogy gyorsabb legyen a gyógyulás. Hatalmas narancsokat és banánt. Tihamér akkor látott életében először déligyümölcsöt. A fiatal tizsi ott az ágyánál újra megismételte, hogy „Ne féljete Jézustól, ő mindig veletek lesz!” Aztán elköszönt a beteg ministránsától. Tihamér évtizedekkel

később tudta meg, hogy a káplánt a rendházba vezényelték vissza, ahol vasalt, és a villanyvasaló zárlata ölte meg.

– Talán a Jóisten gondolhatta így? – emlékeztette önmagát a kerthelyiségben, pontosan hatvan évvel később. – Az élet ennyire igazságtalan, vagy a Jóisten tréfálkozott velünk? – tépelődött magában tovább, mert egyre éhesebb lett, egyre szomjasabb lett, és képzeletben homlokán érezte a fiatal káplán kezét. Az a kéz lüktetett a halántékán, mert különös érzés volt mindig megidézni azt az érintést, amely a ministráns Tihamérnak simogatta meg a mumpsztól forró fejecskéjét.

– De hát a Jóisten még soha, senkivel sem tréfálkozott! – hessegette el magától saját, félrevezető gondolatát. – Akkor mégis az élet bizonyult igazságtalannak – tűnődött, de igazából ezt sem fogadta el. Csapongó gondolatai rulettkerékén, megpróbálta magát elhelyezni a 66. rubrikában, de oda nem gurulhatott az emlékek hatalmas fémgolyója, mert az már foglalt volt...

Ministránsruhában, akkor ott, 1959 tavaszán Tihamér ezt még nem tudhatta, de érezte. Most újra maga előtt látta a nála alig húsz esztendővel idősebb tiszit, akit a plébános nagyon nem szeretett, és nagyon el akart üldözni, pedig rajongásig szerethető volt. Elegáns szelídségű szavai ott, a szürkék templomában ma is boldogan bolyonganak. Padovai Szent Antal faragott szobra folyton útra kél. Vándorapostolnak képzelte akkoriban a fiatal papot, merthogy magától ment el, s amikor kellett, önként visszatért. Nem a szürkék templomába, hanem az ő mumpszos ágyához.

Már öreg estébe hajlottak a megperzselt szárnyú vadgesztenyefák, de Tihamér még mindig ott ült várva az újra elkészített halpaprikást meg a túrós csuszát, hátha az a főpincér megbocsájítja a pimaszságát és ismét kihozza neki a vacsorát. Szenvedett és szomjazott az éhségtől, pedig tudta, hogy a másik nem hozza vissza az ételt.

(...)

ÁDÁM TAMÁS

Orvos akart lenni, színész és igazgató lett Interjú Dörner György színművésszel

Dörner György Kossuth-díjas magyar színművész, szinkronszínész, az Újszínház igazgatója, érdemes és kiváló művész Budapesten született 1953. december 9-én. Ez év januárjában Balassagyarmaton vette át a Madách-díjat. 1979-ben végzett a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. Ugyanebben az évben a Nemzeti Színház tagjaként kezdte meg pályafutását. 1982-ben a budapesti Katona József Színház alapító tagja, 1988-tól a Radnóti Miklós Színház társulatának a tagja. 1989-től szabadfoglalkozású művész. Játszott a veszprémi Petőfi Színház, a Komédiúm, a Várszínház, a tatabányai Jászai Mari Színház, a kecskeméti Katona József Színház és a Pesti Magyar Színház előadásain. Színpadi alakításai mellett számos mozi- és televíziós filmben szerepelt.

2011 októberében Tarlós István főpolgármester kinevezte az Újszínház igazgatói posztjára, azóta is ő irányítja a teátrumot. Határozott egyéniség Dörner György. Nem lett orvos, legfőképp a művészetbarátok örülnek ennek. Filmjei, színpadi fellépései, szinkronjai feledhetetlenek. Ő adta a magyar hangját Mel Gibsonnak, Bruce Willisnek, Michael Douglasnak, Eddye Murphynek. Elmondható az is, hogy színháza életébe igazgatóként új színt vitt. A koronavírus őt is, és a társulat tagjait is jórészt némaságra ítélte. Dörner reméli, mielőbb teljes lendülettel beindul a színházi élet.

Mondhatom, hogy egy pesti vagány művésszel beszélgetek?

Mondhatja. Egy pesti srácról van szó, aki Kőbányán, a Hős utcában született. A Hős utca abban az időben elég csibész környék hírében állt. De becsületes hely volt! Gyermekkoromban minden rendben ment. Mert

a rendőrök nem nagyon mertek bejönni az utcánkba Kőbányán sem, és Zuglóban sem. Ha mégis betértek, megkértük őket, a kicsiknek vegyenek csokoládét. Többnyire rá lehetett őket venni erre.

És jöttek az el nem kerülhető iskolák.

Jöttek, sorban. Ért egy-két meglepetés. Amikor ki kellett tölteni a jelentkezési lapot, értetlenül álltam azon rubrika előtt: milyen kitüntetések vannak a családban? Lehetett választani.

A nagypapa lóversenyezett, ha jól tudom, szórta a pénzt.

Egyfolytában „lovizott” az öreg. Mentségére legyen mondva, hogy az első világháborúban megsebesült, így aztán később másképp látta a világot. Természetes, hogy nőkhöz is járt, neki is vér folyt az ereiben.

Növekedett a kis Dörner és eldöntötte, színész lesz.

Orvos akartam lenni. A gimnázium harmadik és negyedik osztályát elöltük. Túl közel épült a sportcsarnok, a tornatanárunk igen jó ember volt. A büféjében három ötvenért lehetett kapni egy korsó sört, jobban szerettünk oda járni, mint az iskolába. Elfoglaltuk az utcát, fizikai kísérleteket végeztünk az aszfalton. Élveztük, hogy élünk. A holland követség is ott működött, nem messze. A követség portásától kértünk tüzet, szépen parázslott a cigi.

Na, ugye, visszasírja a régi szép időket! A háromötvenes sört!

Az mindenképpen dicséretes, hogy csak ennyibe került a sör. Már ki-ki volt ennyi pénze. Mi összedobtuk négyen.

Volt a családban doktor?

Nemhogy orvos, de művész sem. Éppen ezért izgatott a dolog. Nagypapai ágon akadtak papok, iparosok, ő maga is hentes- és mészárosvizsgát tett. Igaz, soha nem dolgozott saját szakmájában, háborúba kellett mennie.

Utána dolgozott?

Nagypám az Aranybikában pincérkedett, ami minőségében nagyon hajaz a pesti Gundelre. Egyik ág elindult Bajorországból, a másik az Alföldről, így lettünk pestiek.

Miként van az, hogy egy tehetséges embert csak harmadikra vesznek fel a Színművészeti Főiskolára, ami ma egyetem?

Úgy akarták. Nem mindig derül ki időben a tehetség. Legalábbis azoknak, akik döntenek ez ügyben. De lehet, rosszul mondtam a verset a felvételin. Nem fontos, elvégeztem a főiskolát. Az orvosit nem.

Nyilatkozta valabol, mekkora baj, hogy az orvosok manapság nem tanulnak latint, legfeljebb a speciális szavakat tudják így. Miért baj?

Azért, mert az európai műveltség alapja. Ez legalább akkora hiba, mint-hogy az európai alkotmányba nem teszik be a kereszténységet.

Hogy emlékszik a főiskolás évekre?

Szép emlékeket hordozok magamban. Kiváló csapat jött össze, kevesen voltunk, úgyhogy minden lépcsőfordulóban előadásokat tartottunk.

Tanárai?

Remek emberek: Kapás Dezső, Morvai István.

Első színháza a Nemzeti lett.

Hívtak, nagyon élveztem. És ugyanazzal a csapattal átmentem a Katonába. Mint tudjuk, hétévente jönnek a fordulópontok az ember életében.

Szabadúszó lett. Véletlen az, hogy éppen a szabadság évében, '89-ben lett az?

Onnantól kezdve ez a folyamat megállíthatatlan volt, sok jelentős színész szabadúszóvá, kényszervállalkozóvá vált.

Sokat szinkronizál. Én például el nem tudnék képzelni más hangot Mel Gibson, Bruce Willis, Michael Douglas vagy éppen Eddy Murphy alá.

Pedig mások is beszálltak. A jó filmeket, a jó színészeket szeretem szinkronizálni. Andrzej Wajda *Ördögök* című filmjében sok kiemelkedő színésszel találkozhattunk. *A bolond és a királynő*ben eszméletlenül nagyot játszott Bolek Polívka cseh színész. Élvezet volt szinkronizálni.

Felsorolni is sok, mennyi filmben szerepelt. Uramisten, Szívűr, A falfúró, Egy kicsit én, egy kicsit te, Rosszemberek, Vadászat, Kútfejek, Honfoglalás, Üvegtigris stb.

Megtaláltak a filmek, bár nem minden időszakban volt ez így.

Magyarnak lenni jó dolog?

A világon a legjobb, itt van szavazati jogom. Ebben nem vagyok különlegesség. Talán abban sem, hogy szeretem a hazámat.

Család?

A család a legfontosabb számomra. Szent dolog. Nekem megadatott a nagycsalád.

2011-ben kinevezték az Újszínház igazgatójának, azóta bemutató bemutatót követ, új arca lett a teátrumnak.

Valóban átalakult a repertoár, a magyar szerzők jóval nagyobb szeletet kaptak, Wass Albertről, másokról sem feledkeztünk meg.

Már az év elején jött egy elismerés, januárban megkapta a Madách-díjat Balassagyarmaton, aztán pár hónapra rá a Kossuth-díjat. Váratlanul érte?

A Madách-díj mindenképpen. A Kossuth-díjnak is nagyon örültem, sok kolléga gratulált hozzá, régóta esedékes volt szerintük, úgyhogy mindkettőnek nagyon örülök.

Egyáltalán, mit jelentenek önnek a díjak?

Elismerést feltétlenül. Talán emellett az átlagnál nagyobb figyelmet. Rám nézve pedig nagyobb felelősséget.

Hogy viselte, viseli személy szerint a vírusos akadályokat?

Igazából otthonról is tudok dolgozni, de a szomorú az, hogy színházi előadást így nem nagyon lehet csinálni sajnos. Élem a mindennapjaimat, mint mindenki más.

A társulat tagjai mit csinálnak a némaság hónapjaiban?

Szenvednek. Igyekeznek kihasználni ezt az időszakot arra, hogy bepótolják az elmulasztott otthoni teendőket. Sokan pedig online mutatják meg magukat, mert a színészi lét nem mentes az exhibicionizmustól.

Reálisnak tartja, hogy a közeljövőben teltházas előadásokat tartsanak?

Ha rajtam múlik, igen, de a vírus nem mindig engedi azt, amit szeretne az ember.

Antal József: Védőbástya (papír, ceruzarajz)

ZOLTAY LÍVIA

Egy emberről...

Jól állnak a dolgaim. Ha divatos szófordulatokkal jellemezném magam, akkor azt mondanám, sínen van az életem. A munkám érdekes, kreatív. Negyvennégy éves vagyok, és megteremtettem minden feltételt ahhoz, hogy hamarosan családot alapítsak. Megvan már a kiszemeltem is ehhez. Fiatal, szép és okos nő. Nem nagyon fiatal, de ahhoz épp eléggé, hogy gyerekeket akarjon. Úgy érzem, hogy szinte mindenben egyezünk.

Mostanában gyakran gondolok a múltra, főleg tizenéves koromra. Harminc éve egyáltalán nem úgy tűnt, hogy bármire is viszem majd az életemben. Problémás családi háttér, nehéz gyerekkor, cirkuszok, lázadások.

Volt egy tanárom, Laci bá. Matek-torna szakos. Ez a párosítás már akkor is megfogott. Nem érttem, hogy kerül egymás mellé ez a két dolog: a számok és a jó fizikum. Élt bennem egy előítélet azokkal szemben, akik jók voltak matekból és nem a sportos testfelépítés és az előnyös külső ugrott be. Laci bá viszont baromi jól nézett ki, férfiszemmel nézve is. Magas volt és szikár, izmos. Nem a kigyúrt fajtából, pedig abban az időben kezdtek elterjedni nálunk is a konditermek. Szemüveget hordott, de az is jól állt neki.

Szóval Laci bá külseje szöges ellentétben állt a matekos agyával, legalábbis az én akkori gondolkodásom szerint. A felesége, Éva néni is az iskolánkban tanított, magyart és történelmet. Amennyire utólag meg tudom ítélni, pontosan tisztában volt a férje előnyös tulajdonságaival. Laci bá nem volt csélcsap, legalábbis soha nem lehetett hallani egyetlen nőügyéről sem. Pedig a hetedikes-nyolcadikos csajok úgy bámulták, mintha valami menő popsztár lenne. A tanárnők meg folyton ott lebzseltek körülötte, volt, aki csak azért ment a közelébe, hogy hozzáérjen. Fiatal srácként érzékenyen érintettek ezek a kis jelenetek, de Laci bá rendíthetetlennek tűnt, nem lehetett rávenni még egy ártatlan flörtre sem.

Egyszer megkérdeztem tőle, hogy fér össze a matek a tornával, mire ő azt mondta:

– Aki trenírozza az agyát, az trenírozza a testét is. Egyik sem ér semmit a másik nélkül.

Trenírozza... Fogalmam sem volt, mit jelenthet ez a szó.

Amikor odakerült az iskolánkba, én hatodikos voltam, ő meg úgy harminc körül lehetett. Ez az évszám nekem akkor matuzsálemi kornak tűnt.

Nem voltam különösebben jó semmiből, még tornából sem tartoztam a legjobbak közé. Gyakran kaptam karót, mert nem vittem felszerelést és hetedikben úgy nézett ki, hogy meg fogok bukni matekból.

– Fiam, semmi nem lesz belőled, ha nem készülsz az órákra! Mi akarsz lenni? Egy nulla?

– Nem tudom – feleltem, és tényleg nem tudtam. Fogalmam sem volt, mit akarok kezdeni magammal. Akkor még a lányok sem izgattak.

Egyik délután, talán pénteki nap lehetett, mert már viszonylag korán kiürült az iskola, én a folyosón ültem az egyik padon, és azon gondolkodtam, hogy mondom meg apámnak, ha Laci bá tényleg meghúz matekból. Különösebben nem érdekeltem a szüleimet soha, de annak biztos nem örültek volna, ha megbukok. Nem akarták, hogy évet ismételjek. Ahogy ott ültem, megláttam Laci bát, amint közeledik, de nagyon el volt gondolkodva. Valami belém bújt akkor, és nem eresztett, egyetlen pillanatra sem. Kinyújtottam a jobb lábamat, mert biztos voltam benne, hogy a figyelmetlensége miatt jó nagyot fog esni. Harminc éve ez nem csak nagy merészség volt, de olyasmi is, amiért simán kicsaphattak valakit az iskolából két-három jókora pofon kíséretében. Hiába sejtettem, hogy ez fog történni, nem húztam vissza a lábamat.

A tanár hatalmasat esett. A táskája elcsúszott a folyosó végére, a szemüvege darabokra tört. Összetört a karórája is. Mindez néhány másodperc alatt zajlott le, de a csattanásra azonnal megjelent a portás, két napközis tanár és Éva néni is. Laci bá felállt a földről. Az elrepült táskát a portás adta a kezébe, a törött szemüveget és órát pedig Éva néni szorongatta. Egyértelmű volt mindenki számára, hogy nem véletlen balesetről van szó.

– Ezt mindenképpen jelenteni kell az igazgatónak – sziszegte a portás.

– Nem tudom, honnan vetted a bátorságot ehhez, fiam! – kántálta az egyik napközis tanár.

Felkészültem a pofonra, az intőre, arra, hogy kivágnak az iskolából, és apám azt mondja, hogy akkor takarodjak dolgozni. Akartam azt a pofont. Az arcom vöröslött és pontosan tudtam, ha Laci bá csak meglegyint, annak még hetekig érezni fogom a helyét. Hogy még jobban provokáljam, feleltem a fejemet és belenéztem a szeméibe. – Üss meg! – suggeráltam magamban. – Elgáncsoltalak! Amekkorát estél, csoda, hogy nem tört el csontod!

– Menjtek el, ha kérhetem! – szólalt meg Laci bá halkán, de határozottan. – Te is, Éva!

Ez hatott. Ketten maradtunk, ő meg én. A dühtől elsírtam magam. Éreztem, ahogy a könnyecseppek kifolynak a szememből, végiggördülnek az arcomon, a nyakamon, és bekúsznak a koszos, izzadságtól nedves pólóm alá. Szégyelltem magam. De nem azért, amit tettem, akkor még nem. Azért szégyelltem magam, mert fiú létemre sírtam. Laci bá csak állt előttem, egy szót sem szólt. Ahogy rám nézett, azt, amíg élek, nem felejttem el. Abban a nézésben minden benne volt: értetlenség, düh, fájdalom a megaláztatás miatt. Nem bírtam a tekintetét, a hideg, szürke, vizslató szemét. Elfordultam, és még jobban sírtam. Nem tudtam abbahagyni. De akkor már azért sírtam, amit tettem.

Leült mellém a padra. Továbbra sem mondott semmit. Végül kinyögtem:

– Ne haragudjon rám!

Nem a kirúgástól féltem vagy a pofonoktól, amiket egyébként nem kaptam meg. Saját magamtól undorodtam.

– Jól van – mondta végül. – Menj haza!

Ettől kezdve valami megváltozott, bennem is és benne is. Nem alakult ki köztünk szorosabb tanár-diák kapcsolat, de elkezdtem odafigyelni a tantárgyakra, és ahogy jobbak lettek a jegyeim, úgy ő is másképp állt hozzám. Nem mondogatta például, hogy semmi nem lesz belőlem....

Aztán elérkezett a ballagás ideje. Elkerültem onnan, és azóta sem halottam róla semmit.

***

Két év telt el. Megnősültem, elvettem a kiszemeltemet. Megszületett az első gyerekünk. Ha nem érezném túl felszíneseznek ezt a kijelentést, akkor azt mondanám, hogy boldog vagyok. Pedig voltak nehézségeim bőven.

A tanárom ma is gyakran eszembe jut.

– Látogasd meg! – szól a feleségem.

– Nem tudom. Nem biztos, hogy még mindig a régi iskolában tanít, semmit nem tudok róla.

– Nézz utána! Ma már ez nem jelenthet gondot.

– Nem akarok tolakodni és különben is, lehet, hogy nem emlékszik már rám, rengeteg tanítványa volt.

– Biztos, hogy emlékszik rád. Biztos. Hidd el nekem!

Talán tényleg emlékszik rám. Én viszont nem vagyok büszke magamra. Minél idősebb vagyok, annál jobban zavar, amit tettem. De nem csak ezért gondolok rá annyit. Szeretném látni a volt tanáromat.

Elég rámenős vagyok, úgyhogy nem jelentett gondot bejutni a régi iskolámba. Beszéltem az igazgatóval is (persze már nem az az igazgató, aki akkor volt, amikor én oda jártam).

Megtudtam, hogy Laci bát egy éve nyugdíjba küldték. Tragédiák sorozata történt vele. Meghalt a lánya, pár évre rá a felesége, mert beteg volt. Belebetegedett a gyereke elvesztésébe. Laci bá tartotta magát évekig, aztán inni kezdett. Nyugdíjazták, mert így nem lehet tanítani.

Felkavar, amit hallok, de megszerzem a címét. Nem is kell harcolnom érte. Ott lakik még mindig, a lakótelepen. Nem akarom sokáig húzni a dolgot. Lehet, hogy csak amolyan pótapafélének tartom az apám helyett, aki valójában soha nem volt igazi apám. De ez most nem érdekel. Látni akarom az öreget.

Becsengetek. Viszonylag gyorsan kinyílik az ajtó. Megtört öregemberre számítok. Megtörtnek megtört, de még így is, mindannak ellenére, amiken keresztülment, nagyon jól néz ki. A haja már ősz, az alakja azonban még mindig izmos, szikár. Farmert és pólót visel. Alkoholt nem érzek rajta. Egy kis ideig nézi az arcomat, aztán halkán megszólal:

– Jé, a gáncsolós!

– Nem hiszem el, hogy megismer! – dadogom.

– De bizony! – elmosolyodik, a mosolya halvány, szolid. – Gyere be! – mondja.

Bemegegyek, leülök. Beszélgetünk, hosszú órákon át. Megtudom, hogy valóban ivott egy ideig, de már több hónapja tiszta, bár rettentő nehezeére esik „így maradni” azok után, amiken átment. Megértem, és ezt el is mondom neki.

– Annak örülök, hogy belőled ember lett, fiam! – veti oda nekem, a harmadik órában. Jól esik, de most már nem sírom el magam, mint annak idején. Búcsúzóul annyit mond, hogy ha nekem nem jelent gondot, akkor örülne, ha időnként meglátogatnám, hiszen nincs senkije, velem meg szívesen beszélget. A gáncsolásról nem beszéltünk. Nem elemeztük, mi miért történt.

Hetente egyszer elmentem hozzá. Szerettem ezeket a délutánokat. Volt, hogy főzött, volt, hogy én vittem valami finomat valamelyik étteremből. Sokszor beszélt a lánya és a felesége elvesztése miatti fájdmáról, arról, hogy milyen nehezen állt talpra, de muszáj volt, mert tudta, hogy nem hagyhatja el magát végleg. És most már örül, mert van, aki látogatja. Raj-

tam kívül senki nem járt hozzá. Amikor elkezdett inni, elmaradtak a volt kollégák.

– Ilyen az élet – mondta. – Nyakon vág, leteper, aztán itt maradsz egyedül. Bár én most már nem vagyok egyedül.

Nem akart nagy temetést, azt kérte, hamvasztassam el. Hirtelen jött a betegsége, vagy csak hirtelen derült ki. Amennyit tudtam, mellette voltam. Ott voltam aznap is, amikor meghalt. Fogtam a kezét. Mintha az apám kezét fogtam volna.

Antal József: Temetődomb (papír, mahagónipác)

ISTENES TIBOR

Ahogy

Ahogy a csend ül a harangban,
Vagy a szótlán lélekben a bánat,
Úgy fonja körbe faggyal
A végzet egy nyári éjszakámat.

Ahogy a gyümölcsben szunnyad a mámor,
Ahogy arctalan szíveken terjed a vágy,
Úgy nehezedik rajtam az álom,
Úgy láncol magához az ág.

Ahogy a kenyér végén a sercli
Véget rajzol a lisztnek,
Úgy teljesedem ki én is, a véges,
Míg szavaid hitre visznek.

Ahogy a fütty ábránd a madárban,
Ahogy hang nélkül dalol az élet,
Úgy hordom magamban féltve
A sok elgurult, fénné vált évet.

Belső köröm

A lábam hajt, nem a karom,
Futok még, de nem akarom,
Hogy bezárjon végül a kör.

Ujjam kapar, nem a köröm,
Kivájódott belső köröm,
Mégis magamba zárt.

Magam tettem körbe zárat,
Körön futva a kör bezárat,
De fentről nézve szabad vagyok.

FANCSIK JÁNOS

Nyelvünk megőrzendő kincsei, a helynevek

A helyről való beszéd ősi dolog, hiszen a helyek megjelölése alapkategória az ember számára. A nyelvvel lényegében egy időben alakult ki a helynév is. (...) Míg a községképzésből minden ember tíz- vagy százézeres nagyságrendben ismer szavakat, addig a helynevek közül többnyire csak nagyon keveset tudunk. A helynévkincs épp ezért sajátos.

Hoffmann István

Akó-bérc, Anyisza, Arany-hegy, Bodolló, Billinges, Csákta, Cinégés, Csepégő, Csörge, Csörszényíri, Ereszvény, Fujkó, Hatrongyos, Háromlápá, Hosszúvölgy, Illémes, Járás-part, Jancsika-pallag, Kincsér, Kiscsipkés, Kopó, Kövesszer, Kukucs, Mázsza, Málnás-tető, Nagyarany, Ortvány, Pipagy-árok, Rozsnok, Szőlőbaraszt, Tatárolápá, Winter-rét, Zsodány. Mindezek az abc-sorrendben emlékezetből felsorolt helynevek nagyrészt ízesen kiejthető, ismert fogalmakat tükröző gyönyörű magyar szavak, de jelentésüket már nem értjük, s olyan is akad köztük, amely más nyelvet beszélő egykori névadójára utal. Mintegy száz, itt fel nem sorolt társukkal kiegészítve a területileg nem nagy Magyarország legkisebb megyéjének csupán egy Karancs alatti települése, Karancsberény környékéről valók. Hazánk alig néhány négyzetkilométernyi területe tenyérnyi darabjának helyét és/vagy annak jellegét határozzák meg. Egyre kevesebben vannak, akik még ismerik és használják is őket. De azoknak ezek a szavak a szülőföld, a tájhaza meghatározói, identitástudatuk gyökerei. Globalizálódó, de sok szempontból nagyon is sérülékeny világunkban (például a jelenlegi világiárvány) egyre inkább rá kell ébrednünk, hogy a csábítások ellenére szükséges a helyi értékek számbavétele, megbecsülése, használata, megőrzése és továbbörökítése.

Pótolhatatlan veszteség lenne, ha a mindennapi életterünk részleteit pontosan megjelölő helynevek, dűlőnevek feledésbe merülnének, mert nemcsak emlékeink gyérülnének, hanem nyelvünk is szegényebbé, színtelenebbé válna. Talán nem véletlen, hogy a helytörténeti jellegű szépirodalmi művek egyikéből sem hiányoznak a helynevek a hozzájuk fűződő emlékekkel, tudnivalókkal. A Palócföld könyvek-sorozatban *A falu szűje* címmel megjelent kötetben Solymár József egy egész fejezetet szán szü-

lőföldje helyneveinek. „A palócok fantáziagazdagságát és humorát az is mutatja, milyen nyelvi leleménnyel választják ki a határneveket.” S ezek után faluját és határát saját és két „megbízható” barátja emlékeinek kiegészítésével felsorol 96 helynevet, de biztos benne, hogy néhányat még kifelejtett. A helynevek ugyancsak jelentős szerepet kapnak Tózsér Kapcsos Anna *Palócul tanított imádkozni anyám* című néprajzi memoárkötetében is. A szövegközi, érzelmektől áthatott megemlézéseken túl egy térképmellékletben részletesen megismerkedhetünk Kazár határának helyneveivel az 1867-es tagosítási térkép alapján.

A régi helynevek nagy részét levéltárak okiratai, kataszteri térképei őrzik, de megtalálhatók közforgalomba került katonai vagy turisztikai térképeken is. Sokszor azonban tévesen másolva vagy elírásokkal torzítva. Mindennaposan már általában csak az idősebb, erdőn-mezőn dolgozó falusi emberek és a vadászok, erdészek használják őket. Irigylésre méltó, amikor egymás közt beszélgetve minden körülményeskedés nélkül pontosan meg tudják egymásnak mondani egy farakás, egy szénaboglya, egy szederbokor, egy magasles vagy akár egy nagyvad rendszeres kiváltásának a helyét: a *Bércoldalon* vagy a *Nagysámál*.

A helynevek egykor közzsói helymegjelölésként születtek, másodlagosan váltak tulajdonnévi értékűvé. A névadás természetes folyamatában tehát valaki vagy valamely embercsoport körülírás helyett egyértelműen határozta meg (identifikálta) a számára fontos helyet, s ezzel akaratlanul is jelt hagyott a maga helyhez kötődő viszonyáról (identitásáról) is. Jellemző például, hogy a Medves bazaltsziklákra épült középkori várainak omladéki környékén mindmáig fennmaradtak az akkori elődeink által használt helynevek: *Pást*, *Töröktemető*, *Strázsa-begy* (*Tarászsa-begy*), *Várberék*, *Pénzgödör*. A hajdani kőbányászatra utaló helynevek, a *Bányató*, *Vitla-ház*, *Gyurján-ház*, *Kató-ház*.

A helynevek általában hosszú életűek, de nem örökérvényűek. Az utókor nemcsak feledékenységből vagy tiszteletlenségből, de néha a saját fontossági szempontja alapján (pl. a turizmus) megváltoztathatja a helynevet. Így lett a *Hársas-kútból* *Petőfi-forrás*, a *Mogyorós-kútból* pedig *Losonczy Anna-forrás*. Néha félrehallás áldozatává is válnak helyneveink. A salgói vár tövében lévő *Várberékben* eredő patakot egykor *Várberki-pataknak* hívták, Somoskőújfalú lakói azonban (helytörténeti ismeretek nélkül) *Bárberki-pataknak* keresztelték át. Somoskő határában pedig van a legelő alján egy kis völgykatlan, a *Nádé*. Mivel a *Kenderáztató* patakocskája folyik rajta keresztül, különösebb kutatás nélkül is megállapítható az igazi név: *Nád-ér*. Ahhoz sem kell különös nyelvészeti képzettség, ha egy helyi la-

kosnak az új turistatérképen ez az egyébként tetszetős név szerepel: *Béka-szó*. Csak egy pillanatilag ráncolja homlokát, s máris tudja, hogy a *Békás-tó*-ról van szó.

A helynévkutatás a nyelvtudományból nőtt ki több, más tudományággal, a történeti földrajzzal, a történelemtudománnyal, a néprajzzal, a régészettel és egy sor egyéb szakterülettel szoros kapcsolatba kerülő tudományként. A helynévkutatás nyelvészeti szempontból is tagozódik: ezek közül például a szóképzéstörténet, a szóeredetkutatás vagy egyéb részterület kifejezett szakértelmet követel, de a mindennek nélkülözhetetlen alapját képező szóképzéstudomány nem igényel különösebb szakmai képzettséget. Napjainkban legsürgetőbbnek ez a gyűjtőmunka tekinthető, mert társadalmi viszonyaink hatványozottan felgyorsuló folyamata mellett talán már csak az utolsó generációk élnek közöttünk, akikről még kérdezősködhetünk, és akik még vállalkoznak a kérdezősködéésre. Néhány évtized múlva elapadnak az élőnyelvi gyűjtés forrásai.

Magyarországon a tudatos helynévgyűjtés a múlt század elején kezdett kibontakozni. Módszerei és méretei helytől és időszakoktól függően többször is változtak. Az egész országra kiterjedően, egységesen kidolgozott módszer alapján, a politika által is támogatva, az 1960-as években került sor. Országrészenként, közigazgatási egységenként, levéltárak, múzeumok szervezésében, turisták, vadászok, diákok és társadalmi szervezetek tagjainak bevonásával hatalmas anyag, mintegy félmillió helynév gyűlt össze, de aztán a 80-as években a folyamat megszakadt, a munka befejezetlen maradt. Legjobb eredmények az országnak azokon a részein születtek, ahol felsőoktatási intézmények és elkötelezett szakemberek vannak, ahol a helynévgyűjtés már egyébként is szép hagyományokkal rendelkezett. Megyénkben a munka – sajnálatosan – félbeszakadt, az addig összegyűjtött, hiányos adatok nem kerültek feldolgozásra. Szerencsénkre azonban nem semmisültek meg, a Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltárában gondosan megőrizve ma is rendelkezésre állnak.

Manapság – talán a digitális korszak eljövételének és a nemzeti mozgalmak erősödésének köszönhetően – világszerte növekszik ismét a nyelvtudomány és a helynévgyűjtés jelentősége. Hazánkban is folyik a gyűjtött anyag egyre magasabb szintű feldolgozása, közkinccsé tétele. Talán nem késtünk még le, érdemes lenne befejezni a megkezdett munkát, hogy a Palócföld ne maradjon fehér folt a helynévkinccs magyarországi térképén.

Befejezésül engedje meg a kedves Olvasó, hogy a szerző figyelmébe ajánlja rímfaragó buzgalmának néhány sorát:

Mesél a Medves

„Medvés” volt, vagy „nedves”,
nekünk most már Medves!
Regélnék kövei: Somos, Szilvás, Fakó,
rajtuk a kökörös lepkehívogató.

Salgó most is fénylőn uralja a tájat,
felette a hollók sötét árnyként szállnak.
Pénzgödör, Nádé, Gortva és Várberek,
bennetek folynak az üdítő víz-erek.

Hársas-forrás, Ickós-kút,
arra megy a gyalogút.
Magyarbánya, Macskalyuk,
arra meg a Kővasút.

Gyökeres, Vecseklő és Medves magossa,
ösvényeiteket bakancsom tapossa.
Vármegi, Strázsa-hegy és a Pást rám int,
hajdanán itt vívott Balassi Bálint.

A Rónai-lapos és a Réti kereszt
széljárta vidéke útnak alig ereszt.
Marasztal szarkaláb és a búzavirág,
fenn a pacsirtadal, lenn a réti világ.

Kispusza, Nagypusza és Leégett-Medves,
nincs már, csak romotok, amely mégis kedves.
Gyurján- és Hajdú-ház, kőbányák vidéke,
István-akna mélye (Zagyva eredése),
Stolna és Brenzalja, Bányató, Vitla-ház,
emlékeitekre az utókor még vigyáz.

Antal József: Téli randevú (papír, akvarell)

ZSIBÓI GERGELY

Reggeli a szabadban

Fakó jegyzet egy Manet-reprodukció hátoldalán

A diákok egész télen a kerttel álmodtak. Reggelente az ajtó keskeny üvegszemén keresztül figyelték a kiszorult világot: a kavicsal szórt ösvényt, az apró, kerekded teret a szökőkúttal s a körülölelő padokkal. A kertet virágágások meddő árkai és posztoló nyárfák kerítették. Mindent belepett a hó. Úgy emlékeztek: a szökőkút peremén kis szobor ül, márványból vésett meztelen lányalak, amit most vastag nejlonburok véd a fagytól, s inkább csak sejteni lehet a körvonalait, de tudták: ott van, ott kell lennie.

Még tavasszal meglesték a kút kávján ülő lányt a házak közein keresztül. Egymásnak sem merték bevallani, de a szobrocška megbolygatott bennük valami zaklató érzést. Valahányszor elmentek a ház előtt, lopva odapillantottak, ott ül-e a lányka a kút peremén.

Ősszel határozták el, hogy új albérletbe költöznek. Elvágynak a belvárosi zajgó nyüzsgésből a taláalomra szétszórt utcák valamelyikébe, egy külvárosi kertes házba. Végigjárták a meghirdetett lakásokat. Jártak vak, elfeledett szobákban, láttak bútor-csontvázakat, melyekről minden emlék lefoszlott már, tapintottak falakat, melyek nedves, hideg kézzel marasztalták volna őket, és jártak házakban – kényelmesekben és fényesekben –, melyeket megfizetni nem tudtak volna. Az egyik este, mikor hazafelé baktattak, szemükbe ötlött az épület, mely a kertet rejtette s az ablakban a tábla: „Kiadó lakás”. Egyszerre villant a tekintetük, s egyszerre bólintottak.

Az időződő asszony körbevezette a diákokat, megmutatott mindent aprólékosan. Kényelmetlennek ígérkezett: sötét volt, itt-ott a falakon kiütöközött a penész, a bútorok szikárak voltak, kopottak, idegenek. De a fiúk jóformán körül sem néztek, mindegyre az ajtó felé sandítottak, mely a kertre nézett.

– Ennyi? – kérdezte egyikük csalódottan.

– Még van ez a kis kert is, menjenek, nézzék meg! – s kitérte az asszony az ajtót.

A ház ott állt, ahol a város és az erdő összeér, a kerítésen túl kérges tenyerű fák nyújtogatták ágaikat a szobrocška felé. A lányka márványszeme

őket kutatta, mosolyát inkább csak sejteni lehetett, de ezt a mosolyt tükrözték az ösvény gömbölyű kavicsai, a kút vize, a fák fehér törzse. A diákok megilletődve nézelődtek: milyen jó lenne itt olvasgatni, tanulni, vagy mást sem tenni, csak üldögélni a szoborral szemközt és nézni őt. Kilépni azonban egyikük sem mert.

– Mennyibe kerül? – kérdezték szinte egyszerre. Az asszony bezárta az ajtót, míg az árat mondta. Magasabb volt, mint bármelyik lakásé, melyet idáig felkerestek. A fiúk bólintottak:

– Kivesszük.

Azon az éjjelen nagyon békés volt az álmuk.

Másnap, amint beköltöztek, szigorú és nehéz lakat függött a kerti ajtón, s hiába kérdezték az okát, az asszony csak ennyit mondott: – Most hideg van, nem lehet kimenni. Majd tavasszal odaadom a kulcsot, majd ha melegebb lesz.

A fiúk beletörődtek, de minden reggel úgy ébredtek, hogy kinéztek az ajtó üvegszemén, megvan-e az a nejlonba bugyolált halom, mely idelát-szott a fák sora között. És minden nap figyelték az időt, nem fordul-e melegebbre; az időt, mely kezükbe pottyantja a kulcsot. Különben gyakran mondogatták egymást is biztatva, nem is baj, hogy nem mehetnek most a kertbe, hideg van még, minden kopár, de milyen öröm lesz majd, ha kivirulnak a fák, és a virágágyak megtelnek étellel.

A tél azonban hosszan benyúlt a tavaszba, s az üres fekete esteken a diákok plédekbe burkolóztak – néha-néha elkalandozva tekintetükkel a kert felé – s tanultak. Nem jártak sehova, csak nagy ritkán az öreg belvárosi presszóba, hol a pult üvegorítása visszatükrözte a hátuk mögött futó életet.

Végre elolvadt a hó, és április derekán életre kelt minden növény. Puhazöld fű sarjadt, a fény lecsordult élükön, s a földből apró életkeket bontott. És végre a kulcs is előkerült, de még mindig nem volt itt a megfelelő alkalom – így érezték. Amire ennyit várunk, azt nem lehet ilyen mohón bekebelezni, azt ünneppé kell tenni!

Úgy határoztak, hogy május első napján közös reggelit rendeznek a kerti asztalnál. Már egy héttel előtte sorba járták a boltokat finom falatok után kutatva, elképzelték, amint az étkekkel megrakodva átvonulnak a fák sorfala között mintegy diadalmenetben, de erről egymás között sem mertek beszélni. Az ünnep vasárnapra esett, és szombat estére már a kamra polca megroskadt a gömbölyű zsömlék, a rózsaszín sonka, a vaj sárgája alatt; külön tálcán sorakoztak a sütemények, másikon a sokféle gyümölcs, aztán az italok, s középen állott a bordó óbor meg a hófehér búzakenyér.

Izgatottan feküdtek le, nem jött álom a szemre, mint a megszentelt gyermekkorban, a karácsonyfa estéjét megelőző éjszakán.

Reggel azonban borúra ébredtek. Kövér esőcseppek verték a kerti ajtó üvegét. Nem hitték el, s elnyújtott, fölösleges mozdulatokkal lassították a mosakodást, öltözködést. Végül mégiscsak letelepedtek, s onnan figyelték a felhőket, hátha hamarabb veszik észre azt a csöppet, mely utolsóként válik el az égtől, s akkor felkiálthatnak: – Végre! Hát, mégis megérte! De az eső egyre csak esett, hólyagos tócsákat merítve, és – a bent ülők számára úgy tűnt – az ajtó kicsiny üvege mindegyre zsugorodott, míg egyszerre mindent elzárt, csak a lány kerek, fehér arcát nagyította hatalmasá, gyönyörűvé.

Egyikük hirtelen felugrott, feltépte az ajtót, de meg is torpant, s állt kicsit a zuhogó esőben. A lány a kút peremén mintha intett, s szólt is volna: – Gyere! – legalábbis a fiú erőt merített valamiből, és megindult az ösvényen. De amint közeledett, a szobor mintha növekedni kezdett volna, s ő attól félt, ha még egy lépést tesz, ráomlik, betemeti ez a hatalmas és gyönyörű asszonytest. Akarata darabokra tört, és lepergett a csikorgó kavicsok közé.

Egész nap a szobában ültek az eső monoton hullását figyelve.

Estére végül a kamrába gyűltek, s csak úgy állva nekiláttak az evésnek. De a gyümölcsök megbarnultak addigra, a vaj megavasodott, megposhadtak az italok, s ecetessé lett a bor. Másnap korán reggel kiköltöztek. Ki erre, ki arra keresett magának szállást.

Évtizedek múltán találkoztak véletlenül egy tárlaton. Hajukat, szakállukat már fehérre borzolta az idő. Körülöttük szobrok feszültek, ércbe, kőbe, márványba faragottak, anyagukat szaggatóan, s ők ismét úgy álltak ott, mint régen, a másik szavára várva csillogó gyermekszemmel. De egyikük sem szólalt meg, tekintetük újra megöregedett, úgy mentek el egymás mellett.

ORAVECZ TIBOR

Vagonlakók

Vagonlakók vagyunk mi holtvágányon
batyuba kötött emlékeink között.
Kutatjuk a lelkiismeretet száz éve
de gyászfestményes kudarc vág pofon.

Halotti tort ülünk mozdonyok között
Néha valaki átszalad a síneken
hoz néhány szem Márait, Wass Albertet,
de úgy nyitunk ajtót, mint az üldözött.

Tízmillió vélemény maradt a vagon
számolhatjuk a vármegyéket sorba
nem jön az vissza, csak mutogatunk
mert vagonlakók maradtunk, vakvágányon.

Szimultán

Szimultánt játszva a színpadon, kórusban
Zihálva a ritmust, a függöny legördült,
Közönség énekel, bajra hajtva báját,
Vet vérbe s alkot a félelem szabályt.

Elindulsz és érkezel, a fény kialszik
A zene már süket, omlik rád a fal
Akarnok lelkek hajtanak ki, mint a gaz
Hirdetik plakáton, az ő szavuk igaz

A rendező vak, kukri-képe homály
Árnyékban élők között ő a király
Harcolnak egymással, nekik ez dukál
Tudják, hiénák után jön csak a sakál.

ORAVECZ TIBOR

Harminc ezüst

Ma-holnap az ünnep vacak hétköznap,
Te ide mész, én oda – ez a kórlap.
A közös szó mára elhervadt,
Álmainkból semmi sem maradt.

S ha a vezér beszél, az ember bátor,
Mert a magyar mindig csak magyart vádol.
Nagy a mámor, egy a tábor,
Hol a tábor? Nincs ki számol?

Nagy átok a rontás, ármány, hazug szó,
Istenverése sorsod, léted zokszó.
Véredből vétetett vágy veszejt,
Ám a jövő soha nem felejt

Ima sem segít, jogát eladtad rég,
Vokson vett hazád lett a fizetség.
Harminc ezüst volt az ára,
Telik neked majd villára.

Nagy Zsófia konyhája Öt recept – öt történet

Juhtúrós leves

Hozzávalók: 25 dkg juhtúró, 1,5 l víz, 30 dkg krumpli, 2 db babérlevél, 2 gerezd fokhagyma, 1 tk. pirospaprika, só, 5 dkg füstölt szalonna.

A kockára vágott krumplit a *babérlevéllel* és a fokhagymával megfőzzük, elkeverjük benne a juhtúrót, és szükség szerint sózzuk. A szalonnát ki-sütjük, zsírára szórjuk a pirospaprikát és kevés vízzel felengedve a le-veshez öntjük.

Nagyon ízletes, laktató leves, főleg, ha friss, omlós juhtúróból készült. A szomszéd bácsi juhász volt. Természetesen, mint jó szomszédok el voltunk látva finom *szencicáival*, juhsajttal. Nagyi a juhsajtot megdarálta, jól megsózta, majd gombócokat készített belőle, így érett a sóban egy ideig. Utána 4 literes üvegekbe szokta betépní, szorosan belenyomdosta az üvegekbe. A tetejüket beszórta vastagon pirospaprikával, majd légmentesen

lezárta. A sajt nagyon jól összeért az üvegben. Amikor szükség volt friss juhtúróra, felhozta a pincéből az üveggel, és evőkanállal kaparta belőle a szükséges mennyiséget. Ez az omlós juhtúró már önmagában is nagyon finom volt, jó friss kenyérrel, hagymával, vacsorára is fogyasztottuk. A férfiak pedig saját termésű szőlőből készült vörösborral öblögették a sós juhtúrót. Ebből a juhtúróból készültek a különböző tészták, pogácsák, de ezek már másik receptek.

Almás lepény

Hozzávalók: 50 dkg rétesliszt, pici só, 2 ek. zsír, 3 dl tej, 1 ek. cukor, 5 dkg élesztő, 1 kg reszelt alma, 4–5 ek. cukor, ízlés szerint *cimet* (őrölt fahéj).

A lisztet elmorzsoljuk a zsírral, sóval, hozzáadjuk a langyos cukros tejben felfuttatott élesztőt és jól kidagasztjuk. Mikor a duplájára kelt a tészta, kettévágjuk és tepsi nagyságúra kinyújtjuk. A tepsit kizsírozzuk, behelyezzük az egyik tésztát, rárakjuk a cukros, *cimetes* reszelt almát, majd betakarjuk a tészta másik felével. Vékonyan megkenjük olvasztott zsírral, és szép pirosra sütjük. Amikor megsült, újból megkenjük zsírral, és letakarjuk.

Nagyon szerettem az almát reszelni, de bizony sokszor előfordult, hogy az ujjam is odaért. Ilyenkor elment a kedvem az almareszeléstől, de a nagy gyorsan átvette és pár perc alatt lereszelte. Aztán mindig megdöntötte a tálát, hogy az alma leve a tál egyik részébe folyjon össze. Persze akkorra már elfelejtettem, hogy fáj a reszeléstől az ujjam, és nagy örömmel kanalazgattam a finom édes almalevet.

Fagyasztott

Hozzávalók: 1 cs. BB. pudingpor (25 dkg), 25 dkg zsíros vaj, 2 ek. kakaópor, 2 ek. porcukor.

Töltelék: 12 dkg darált dió, 15 dkg porcukor, 1,2 dl tej.

Gőz fölött megolvasztjuk a zsíros vajat, hozzáadjuk a pudingport, a kakaóport és a porcukrot. Addig keverjük, míg besűrűsödik (össze nem áll) kb. 15–20 percig. A diót leöntjük a forró tejjel, hozzáadjuk a cukrot és jól elkeverjük. A papírkosárokba rakunk a pudingkrémből, a töltelékből és újból a pudingkrémből. Mikor félig megdermednek, dióval díszíthetjük.

Ezt a süteményt főleg ünnepi alkalmakkor és lakodalmakba szokták készíteni. Nagy előnye, hogy sokáig eláll (már ha nem esszük meg). Kiadós sütemény, gyerekek és felnőttek nagy kedvence. A nevét onnan kapta, hogy ha jól elkészítették, szépen megdermedt a formákban, szinte olyan volt, mintha fagyasztóba tettük volna pár percre. Bizony sokszor a nagyfi eldugta, feltette a szekrény tetejére, mert mint ahogyan ő szokta mondani: – Gyerekek, lába kelt a süteménynek! Mi pedig kérdeztük, hogy mi az, hogy lába kelt, hiszen a süteménynek nincsen lába. Aztán vártuk az alkalmat, hogy a nagyfi mikor megy ki a házból, valami kinti dolga legyen, és persze mondanom sem kell, gyorsan nekiálltunk keresni, hová is tehetete. Már majdnem feladtuk a keresést, amikor valamelyikünk észrevette, hogy a szekrény tetején van. Máris vittük a széket, és amelyikünk a legmagasabb volt, felállt, és osztotta a többi gyerekeknek is a finom sütit.

Mákos, diós csavart kalács

Hozzávalók: 80 dkg liszt, 1 tk. só, 5 dkg élesztő, 5 ek. cukor, 5 dl tej, 10 dkg zsír, 3 tojássárgája.

Mákos töltelék: 40 dkg darált mák, 15 dkg cukor, 1,5–2 dl tej. A darált mákot összekeverjük a cukorral és a tejjel.

Diós töltelék: 40 dkg darált dió, 15 dkg cukor, 1,5–2 dl tej. A darált diót szintén összekeverjük a cukorral és a tejjel.

A zsírt elmorzsoljuk a liszttel, sóval, hozzáadjuk a tojássárgáját és a langyos cukros tejben felfuttatott élesztőt. Jól kidagasztjuk a tésztát, letakarjuk, majd a duplájára kelesztjük. A megkelt tésztát kétfelé vágjuk, mindegyiket téglalap alakúra nyújtjuk. Az egyiket mákos, a másikat diós töltelékkel töltjük meg, és felcsavarjuk. Kizsírzott tepsibe rakjuk őket, negyedórát pihentetjük, megkenjük olvasztott zsírral és megsütjük.

Ez a kalács is nagy kedvenc volt, hiszen tele volt finom mákos-diós töltelékkel. Nagyon jó uzsonna vagy reggeli volt egy csésze tejjel elfogyasztva. A diódarálás valahogyan mindig könnyebb volt, mint a mákdarálás. Nem győztem kivárni, mikor mondja a nagyfi, hogy már elég, nem kell többet darálni, de aztán amikor összekevertem a cukros tejjel, az már nagyon tetszett. Hogyisne, hiszen amikor nagyfi töltötte a kalácsot, a finom tölteléből spórolt *nékem* is „kóstolót”.

Mákos kukorica (a nagy kedvenc)

Hozzávalók: 7 *csív* krajcárkukorica, 60 dkg darált mák, 40 dkg cukor.

A kukoricát este lemorzsoljuk és hideg vízben áztatjuk másnap reggelig.

(Jó nagy fazékba kell tenni, mert a kukorica megdagad.) Ekkor kicséreljük rajta a vizet, és feltesszük főzni. Közben, ha kell, pótoljuk vízzel, mert főzés közben a kukoricaszemek megdagadnak. Addig főzzük, míg meg nem puhul, és a kukoricaszemek szét nem nyílnak, mint a rózsa. A darált mákot a cukorral összekeverjük, és rátesszük a megfőtt kukoricára. Jól átkeverjük.

A mákos kukoricát mindig télen szoktuk főzni. Gyerekkoromban főleg tollfosztáskor került az asztalra. Régen nagyon kemény telek voltak. Minden tollfosztáskor hullott a hó. Este mi gyerekek is szoktunk *tollút* fosztani. Becsületesen elkezdtük mindig a munkát, és hallgattuk, hogy az asszonyok milyen régi történeteket mesélnek. Aztán egyenként szép lassan elkezdtünk elszökni az asztaltól. Mindig kitaláltunk valamit, amikor már nem akaródzott fosztani. Meg sem álltunk a kapuig, és már kezdődtek is a nagy hógolyócsaták. Persze hóembert is csináltunk, legalább két méter magasat. Aztán, hogy ne kapjunk annyi szidást, hogy nem segítettünk, söpörtünk utat az udvarban. Az asztalhoz mindig időben érkezünk meg, mikor már letakarították az asztalt. Akkor következett a mákos kukorica feltalálása. Nagyki kitette az asztalra a hatalmas nagy tál kukoricát, mindenki kapott hozzá evőkanalat, és egy tálból kukoricáztunk a tollfosztó asszonyokkal. Micsoda nagy lakmározások voltak! Persze szóltunk időben a nagyinak, hogy ne tálalja fel az összes kukoricát, tegyen el belőle másnapra is, hisz mi azt nagyon szeretjük, ne mindent az asszonyok egyenek meg.

FELLINGER KÁROLY

Jövőkép

Nincs ég és föld között.
Mint ahogyan
a két egyenes,
találkozva a végtelenben,
elhajlik,
visszafelé fordul.

Nem téma többé.
Nevet adok az ismeretlen
fának, bokornak,
hogyan érezni tudjam.

Új inget vett az anyám,
gombostűt szalmakazlakba
rejttem,
visszamegyek
a valóságba.

Címkék

Amikor a csillagok libasorban
követik Jánost,
majd a rend széthessegeti őket,
mint a magából kiinduló
és magába visszatérő kísértet,
akkor érzi Juli,
hogyan amit Jánosból jónak lát,
ahhoz neki semmi köze,
de Jánosnak sincs.

ABAFÁY-DEÁK CSILLAG

Fogas kérdés

Unokahúgom egyik nap rákérdezt, neked miért nincs fülbevalód? Mért nincs kilyukasztva a füled? De hát az egy bolhacsípés, belövik, és egy pillanat alatt kész. Mutatta, hogy nem is egy fülbevalója van, ott sorakozott vagy négy darab. Elmehetünk együtt, mondta, úgyis szeretnék egy újabb lyukasztást, meglátod, milyen semmiség, ahogy egy kis géppel belövik. Már a szó is elborzasztott, belőni, átlőni, mi vagyok én, egy állat, akit megjelölnek? A puszta gondolatra a fülcimpám vörös lett és égni kezdett, úgy, mint amikor gyerekkoromban megszegyenítettek, főleg, ha igazságtalanul. Ilyenkor égett mindkét fülcimpám, néha feldagadt, pedig nem kaptam pofont és nem is húzták meg a fületem. Még a születésnapomon se, ahogy az kedves gesztusként akkoriban szokás volt.

A testi kontaktus, ölelés nálunk nem volt szokás. Majomszeretet, mondta szigorú nagynéném, amikor ilyesmit látott. Nem akartam majom lenni, azok össze-vissza ugrálnak és nem is szépek. Élőben csak egyszer láttam ilyen állatot, egyik ismerős titokban tartotta a lakásában. A hangja is ijesztő volt, féltem, rám ugrik, nagyon nézett engem és tudtam, mire készül, főleg mikor mondta a gazdája, hogy miért félsz, kislány, ez is csak egy majomgyerek még, csak játszani szeretne. Tehát észrevette a majom, hogy én is gyerek vagyok. Nem akartam majommal játszani, egyedül szoktam, és alig vártam, hogy eljőjünk onnan. Útközben kaptam a szidást, hogy milyen udvariatlanul viselkedtem, velem sehova se lehet elmenni.

Arra gondoltam, biztos a majom is neheztelt rám, de ezt nem mondta, mert szerencsére nem tud beszélni. De ez se biztos, mert azt hallottam, hogy a majmoktól származunk. Akkor olyan nagyon buták se lehetnek, még belőlük is lehet valami, vagyis beszélő. Erre rákérdeztem, patália lett belőle, hogy én miket beszélek. Semmi közünk az állatokhoz, hallottam. Akkor miért tartjuk a ház körül, sőt a házban is őket? Azok haszonállatok. Ja, és akkor meg is esszük őket? Akkor ez azt jelenti, nem szeretjük az állatokat, csak úgy teszünk, mintha szeretnénk őket. Ez olyan, mint amikor mi orvososdit játszunk, én vagyok a beteg, és Lili jön a doktorkofferrel, amit karácsonyra kapott és gyógyít engem, injekciót is ad. Általában meggyógyulok, de van, amikor nagyon sokáig teszem magam, hogy

nem gyógyulok, amit kezd Lili unni, de én továbbra is teszem magam, azért, hogy Lili minél tovább maradjon nálunk, amit nagymamáék nem néznek jó szemmel. Én nem mehetek hozzájuk soha. Nem hozzád való társaság, hallom, ott semmi jót nem tanulsz.

Azon gondolkodtam, miért jobb az a társaság, ahol egy majom lehetne a játszótársam. Ja, mert nem tud semmit se elmondani nekem, miközben arra kíváncsi lennék. Biztos magában gyakorol, mint én is sok mindent, amit senkinek se mondok el. Micsoda mázlista ez a majom, mivel nem haszonállat, így nem eszik meg. Vajon azért nem, mert nem finom a húsa? Akkor a macskának mi a haszna, kérdeztem, mert a kutyáról tudom, hogy sikeres házőrző, de a macska csak összekarmol mindent és hízeleg, ezért kap finom falatokat, ami nagyon drága. Volt olyan, hogy a boltban azt mondták a szüleim, most édességre nem pazarolunk, meg kell vennünk Cirmi konzervét. Egész hétre valót vettek, nekem egy kis Balatonszeletet sem sikerült észrevétlenül becsempésznem a kosárba. Most nem, hallottam a dörgedelmes ítéletet, és kidobták a kosárból a bűnjelet. A csokit. Tudod jól, hogy mennyire rosszak a fogaid, ez a sok édességtől van, otthon ott a finom alma, arra rá se nézel. Nem néztem rá, mert nem volt édes, és amikor ettem, akkor tényleg fáj a fogam. Ez majd javul, hallottam, meg ezek úgyis mind kiesnek, ezek tejfogak. Akkor meg miért nem ehettek csokit? Ne szemtelenkedj!

Arra is gondoltam, ki kellene mielőbb paterolni a régi fogakat, igen, ezt a kifejezést hallottam nemrégiben. Benne volt a páter szó, ami atyát jelent, és az atya nagyon gyakran jön hozzánk, de nem őt akarták kipaterolni, hanem valakit ki akartak dobni, mert ez azt jelenti, kidobni, és én is ki szeretném dobni a számból a fogaimat. Az egyik már mozog. Kérdeztem a bátyáimat, ki vállalkozna arra, hogy kihúzza. Jó buli, mondta Anti, és intett Gabónak, na, megteszed? Gabó elsápadt, és csak annyit mondott, majd úgyis kiesik. Gyáva kutyák, kiáltottam, ami nem volt szokásom. Na, pisis, mit ordibálsz, még a Szamosba se mersz bemenni, csak bokáig, foglalkozz te a fogaiddal, úgyis nagyon csúnyák, én már rég kihúztam volna őket, úgy nézel ki, mint egy ronda nyúl. És olyan is vagy.

Tényleg, kicsit kiáll a két első fogam, felül, de nem annyira, mint a Lilié. És sajnos nem a felső mozog, hanem az alsó, rossz a sorrend. Kérdeztem Lilit, neki nem mozog? De igen, és alig várja, hogy kihulljon, mert aztán jön a fogtündér. Miért jön? Ó hozza majd az új fogat. De kell várni. Én nem vártam a kérdéssel otthon, megkérdeztem, mikorra várható, hogy új fogam lesz, és közben a csokievésre gondoltam. Ó, az még messze van, ne türelmetlenkedj, de majd ha kiesnek ezek, hoz neked az egérke új fo-

gakat, és reméljük, hogy egészségesebbek lesznek, mint a régiek. Egérke? És nem fogtündér? Csak legyintést kaptam. Egy újabb nem haszonállat. Az egér. Többet is láttam a pincében, bátyáim egyet behoztak a szobába, letették a földre és várták, hogy sikítani fogok. Nem sikítottam, erősen dobogott a szívem, kiszaladni nem tudtam, mert a két fiú ott állt az ajtóban, és figyelt, közben kuncogtak. Nem volt egyszerű, hogy megmozdítсам a lábam, először egyiket, majd a másikat, ebből végül lett egy lépés, így közelebb kerültem a fekvő egérhez. Félttem, talán felugrik, egyenesen rám, mert azt hiszi, én bántottam, de nem mozdult. Még egy lépés sikerült. Akkor se moccant. Át volt harapva a nyaka.

Ezt Cirmi tette, de neki nem haszonállat az egér, azért nem ette meg, pedig az óvodában azt hallottam több mesében, hogy az egeret megeszi a macska. Ezt most nem értettem, de mire valami okos eszembe jutott volna, Anti rámkibált, na, látod, veled játszani se lehet, csak mindig nyafogsz, hogy nem foglalkozunk veled, most meg játszod a bénát. Ezt csak messziről hallottam, mert még mindig erősen gondolkoztam, hogy van ez a macska- és egérdolog, ekkor benyitott nagynénink, engem is a sarokba állított, mert nem árultam el, hogy nem voltam benne az egér szobába szállításában. Vörös lett a fülem.

A sarokban aztán volt időm újból gondolkozni, és arra jutottam, egyelőre ne hulljanak ki a fogaim, mert elképzelttem, hogy amikor ez megtörténik, és ahogy Lili mondta, a fogtündér éjszaka jön majd, akkor hozzám az egérke is ugyanakkor jön, és bebújik a paplanom alá. Ettől félek, de nagyon. A pincében nem szoktam visítózni, ha meglátom őket. Nagymama ilyenkor mondta, bátor kislány vagy, ne félj ezektől a kis egerektől, nem bántanak ezek senkit. Akkor se mentem közel és nagyon szorítottam az öklömet, de azt is láttam, ahogy elrohannak, jobban félnek, mint én. De hogy bebújjanak az ágyamba, az borzasztó lenne. Talán meg is állna a szívem, ami nagyon tud erősen dobogni, és hallottam, hogy valakinek ettől meg is állt, mert nem bírta ezt a sok dobogást. Akkor tényleg vigyáznom kell a fogaimra, eddig csak a fogorvostól rettegtem, de most már vártam, hogy menjünk oda, majd valahogy megmondom neki, hogy én meglepszem ezekkel a nem túl szép fogakkal.

Ebbe belenyugodtam, de azt is tudtam, ennek érdekében tennem kell valamit, és szót kell fogadnom, nem ehetek több csokit, se cukorkát. Ez elég nagy áldozatnak tűnt, de elég volt az ágybabújós egérré gondolnom, és máris könnyűnek tűnt a döntésem. Csodálkoztak a szüleim és az egész rokonság, hogy nem kérem, sőt, ha kínálnak csokival, el se fogadom. Egyik rokon egy szép doboz pralinét hozott nekem, megköszöntem, és

arra gondoltam, nagymamának adom, ő olvas néha mesét nekem, és tudtam, hogy szereti az édességet, de mindig rászólnak szegényre, úgy, mint rám korábban: mama, tudja, hogy nem szabad! Nem értettem, miért van ez a tiltás, mert úgy láttam, vannak fogai, és azt se hallottam, hogy annyit hordoznák a fogorvoshoz, mint engem. Egyszer elcsíptem azt a szót is, hogy cukros. Ezután még inkább csodálkoztam, ha cukros, akkor lehetne akár csokis is, azzal jobban járna, mert az finomabb.

Este, miután mindenki lefeküdt, és a pralinédoboznak csak a szép, színes képét nézegettem, odalopóztam a nagymama ágyához. Már aludt. Kinyitottam az éjjeliszekrénye fiókját, és oda betettem a csokis dobozt. Sötét volt a szobában, csak a holdvilág fénye szűrődött be az ablakon és akkor egy vizespohárban megláttam a fogakat. Egy teljes fogsor csillogott a vízben, mintha rám vicsořitana, mintha egy koponya része lenne, vagy egy világító tóklámpás, amit nemrégiben csináltunk a fiúkkal, és én vágtam ki a jó nagy lófogakat a világító fejhez. Erősebben dobogott a szívem, mint a pincében az egerek láttán. Gyorsan bebújtam az ágyba és a fejemre húztam a takarót. Nehezen aludtam el, és alig vártam a reggelt, hogy megfigyelhessem nagymama száját. Semmi különöset nem láttam, evett a konyhában. Vártam, hogy mosolyogjon, de azt ritkán szokott, megcsiklandoztam a lábát, kicsit felsikoltott, és rosszállóan nézett rám, de ahogy hangosan szólt, láttam, megvannak a fogai. Min csodálkozol, kérdezte. Nem szóltam semmit, nem tudtam, mit lehetne most kérdezni, és általában úgyse kapok érthető választ.

Az ebédnél mégis megkérdeztem, az egérke egyenként hozza a fogakat, vagy van, akinek egyszerre nagyon sokat. Amikor ezt kimondtam, máris tudtam, butaságot kérdeztem, hogyan tudna egy kiséger egy egész fogsort elbírní? Mármost az egérke? Hallottam, hát majd meglátod, ha eljött az ideje. Az ideje annak jött el, hogy megkérdezzem a fiúkat, mit tudnak erről, mert a felnőttek sokkal többet füllentenek, mint a gyerekek, ezt már rég észrevettem. Közben az ebéd is félbeszakadt, az előszobában Cirminnek kismacskái születtek, a fiúkat nem lehetett többet az asztalnál tartani, pedig az nagy bűn volt, az ebéd befejezése előtt felállni. Csak annyit kérdeztek, hány van. Talán négy, hallottam. Akkor lesz megint nagy macskakonzerv-vásárlás, gondoltam, de egyelőre még nem esznek ilyesmit a kiscicák. Azzal vigasztaltam magam, ezek a kiscicák lesznek az én használataim, megtanulnak egerészni, és akkor egy egér se marad a pincében, és ide se merészkedik egy se, vagy lehet, hogy elbujdosnak, ha ennyi cica lesz a házban, így aztán a fogaimmal sem lesz, ki foglalkozzon.

Belopóztam a nagymama szobájába, kivettem a csokisdobozt, ami érintetlen volt, és beraktam a párnám alá. A konyhában mindenki a kiscicákról beszélt, hogy valamivel nagyon sietni kellene. Engem nem engedtek a közelükbe. Ezért nem haragudtam, majd holnap kezdünk barátkozni, ez nagyon fontos lesz. Reggel hiába kerestem a kiscicákat, csak Cirmi gubbasztott a sarokban, egyedül. Senki se mondta meg, hova tűntek a kicsik. Nagyon rájártam a csokisdobozra, miután a bátyáim elmondták az igazat. Már az egérekétől se féltem.

Kihánytam az egész csokit, nagynéném először azt hitte, hogy vért hánytam, a sötét szín miatt. Ez annál is sokkal rosszabb volt. Lefeküdtem a másik sarokban a földre, és nem akartam többet felkelni onnan.

Antal József: Anyám hímez (papír, akvarell)

BARÁTHI OTTÓ

30 évesek az önkormányzatok Szemelvények Salgótarján város gazdaság- és társadalomtörténetének elmúlt 30 évéből

A helyi önkormányzatokról szóló törvény hatályba lépésének 30. évfordulója az érdeklődő városlakó számára jó alkalom a visszatekintésre, a lokálpatrióta közgazdász számára pedig nyomós ok az önkormányzat gazdaságával és társadalmával összefüggő tevékenységének elemzésére. Ez készítette a szerzőt dolgozata elkészítésére, amelynek első részében Salgótarján város népességére és gazdaságára irányítja a figyelmet.

Bevezetés

Egy helyi önkormányzat tevékenységét a település gazdasági fejlettsége, a közszolgáltatások minősége és a helyi foglalkoztatás színvonala, a lakosság élet- és munkakörülményei alapján is értékelhetjük. Így kézenfekvő, hogy az egyik pályázati dolgozatomban¹ közgazdász-képzettségemnek és érdeklődésemnek megfelelően ezeket a fontos komponenseket állítsam dolgozatom középpontjába. Így megvizsgáltam, hogy a megválasztott városi önkormányzatok tevékenysége milyen változásokat eredményezett városunk reálgazdaságában és humánszférájában. Igyekeztem Salgótarjánt az országban elhelyezni: Nógrád megyében és a megyei jogú városok mezőnyében is pozicionálni. Megkísértem érzékeltetni a városi vezetők szerepvállalását, levontam néhány következtetést, rámutattam néhány „kihagyott” lehetőségre és megmaradt vagy éppen kínáló új esélyre. Ahogy már magát a dolgozatomat is csak tanulságos történetnek, tervezést is alapozó adaléknak, semmint cáfolhatatlan értékelésnek tekintettem, úgy ezt a szerkesztett cikket is csak helyismereti tájékoztatónak szánom. Az eredeti dolgozatomra, amelyből a cikkemben szemezgetek, „saját elemzésünk alapján”, vagy „...szerint” szöveggközi megjegyzéssel utalok.

---

¹ Baráthi Ottó: *Salgótarján város gazdaságának és társadalmának főbb jellemzői 1990–2020 időszakában* (Adalékok egy várostörténeti kiadványhoz). Nagy Iván Honismereti Pályázatra beküldött pályázati dolgozat. Dornyay Béla Múzeum, Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján, 2020, 175.

A népesség: markáns metamorfózis

Egy település legnagyobb értéke a lakónépessége, jóllehet ez helyenként és időnként feledésbe merül. A demográfiai folyamatok alakulásában a múlt történései, a hagyományok, a kultúra, az értékrend stb. is közrejátszanak. Tehát a népességváltozás főbb okait is csak a múlt és jelen sokoldalú összefüggéseiben lehet megragadni. Ezért is először nézzük meg az elmúlt három évtized népességváltozását területi összehasonlításban!

Területi egység	1990	2018	Index, % 2018/1990
Salgótarján	45 351	33 579	74,1
Nógrád megye	227 137	190 937	84,1
Magyarország	10 374 023	9 778 371	94,2

A lakónépesség száma területenként és időszakonként, fő

Forrás: ksh.hu Saját szerkesztés és számítás – B. O.

Salgótarján népességfogyásának mértéke meghaladta a megyei és az országos átlagot is. Az elsődleges ok, hogy évről évre kevesebb gyermek született, mint ahány személy elhunyt. Ezt tetézte, hogy a városból többen elköltöztek, mint betelepedtek. Mindezek következtében városunk lakónépessége 1990–2018 között egy kisváros lakosságszámával csökkent, valamennyi megyeszékhely és megyei jogú város közül is relatíve a legnagyobb mértékben. A népesség összetétele is kedvezőtlenül változott, az életkor, az iskolázottság, a szakképzettség, az idegennyelv-tudás és a nemzetiségi összetétel szerint. Az előbbieket saját elemzésünk alapján állítjuk, az utóbbit az alábbi táblázat adatai is igazolják:

Területi egység	2001			2011		
	Összes	Roma	Index (%)	Összes	Roma	Index (%)
	népesség, fő		3:4	népesség, fő		6:5
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Salgótarján	44 964	1124	2,5	37 262	1980	5,3
Nógrád megye	220 261	9950	4,5	202 427	15489	7,7
Magyarország	10 198 315	189 984	1,9	9 937 628	308 957	3,1

A magyar és a cigány/roma népesség számának és arányának alakulása

Forrás: Salgótarján Megyei Jogú Város Szociálpolitikai Konceptiója, 2016–2020.

Saját szerkesztés – B. O.

2001-ről 2011-re a magukat romának vallók száma Nógrád megyében 56%-kal, Salgótarjánban (1124 főről 1980 főre) 76,2%-kal emelkedett, így

e kisebbség aránya a megyében 7,7%, Salgótarjánban 5,3% volt. Ezek a mutatók meghaladták a hasonlítható térségek értékeit. (Ráadásul a népszámlálás nemzetiségi adatai önkéntes bevallásra épülnek, egyes becslések szerint a valós adatok sokkal magasabbak lehetnek.) Az átlagosnál nagyobb roma gyermekszám miatt viszont tovább növekszik a cigány népesség száma és aránya az egész népességéhez képest. Miután pedig a roma népesség több fajlagos (iskolázottsági, szakképzettségi, egészségügyi stb.) mutatója az egész népesség átlaga alatt van, a cigány nemzetiség arányának növekedése rontja a gazdaság és társadalom minden mutatóját, így városunkéit is.²

Reálgazdaság: folyamatok és ágazatok

Már a népességváltozás vizsgálatánál is utaltunk a múltra, a gazdaság elemzésénél hangsúlyoznunk is kell a jelentőségét. Amennyiben érteni akarjuk Salgótarján mai gazdasági fejlettségét és potenciálját, vissza kell nyúlni a múltba és szét kell nézni Nógrádban és az országban is. Erre alkalmas a bruttó hazai termék (GDP) fajlagos mutatója.

Kevesen tudják, de Nógrád megye GDP mutatója a „szocialista építés csúcseiben” sem érte el a GDP hazai átlagát, sőt – ahogy az alábbi táblázatban látszik – 1977-ben is jóval (23 százalékponttal) elmaradt attól. S azóta a „helyzet fokozódott”: 2018-ban Nógrád egy főre jutó GDP-je már csak az országos átlag 44,5%-a, így korábbi gyengén fejlett megyék is megelőzték.

Területi egység	1977	1995	2000	2010	2018
Borsod-Abaúj-Zemplén	111,0	75,3	62,9	60,0	73,6
Heves	100,0	75,5	70,6	68,5	74,6
Nógrád	77,0	60,1	52,3	44,5	44,5
Észak-Magyarország	..	72,7	63,0	60,1	66,3
Magyarország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Egy főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag százalékában

Forrás: Baráthi 2010, http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2010/04/ts2010_04_06.pdf, illetve KSH-táblák (STADAT). Saját szerkesztés és számítás – B. O.

² Dr. Tátrai Patrik: *Etnikai folyamatok Magyarországon az ezredforduló után*. Területi statisztika, 2014, 54(5): 506–523. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2014/05/tatrai.pdf>, 506.

A fenti táblázat adatai jól mutatják Nógrád megye gazdasági hanyatlását, fokozatos gazdasági tér- és súlyvesztését. S hogy Salgótarján hogyan is teljesített? Ezt mutatjuk be szemelvényünk első, nagyobb fejezetében.

Kedvezőtlen vállalkozás-szerkezet

Egy település gazdaságának teljesítményét – többek között – a vállalkozások száma, szerkezete és hatékonysága határozza meg. Először vessünk csak egy pillantást a vállalkozások számát jól kifejező fajlagos mutató alakulására:

Megnevezés	Miskolc	Eger	Salgótarján	MJV együtt	Ország összesen
2001	115	149	101	137	111
2010	136	198	124	166	165
Növekmény	21	49	23	29	54

Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma

Forrás: KSH Megyei jogú városok, 2012. Saját szerkesztés és számítás – B. O.

Városunk vállalkozás-sűrűségi mutatója 2001-ben az országos átlagtól 10%-kal, 2011-ben már 25%-kal maradt el. A tendencia napjainkra sem fordult meg. A vállalkozások összetétele a kezdetektől kedvezőtlen, alább csak néhány jelenségre hívjuk fel a figyelmet.

Az új vállalkozások nagyobb része kényszervállalkozás, törpe és/vagy családi volt, jelentősebb tőke és tudás nélkül. Egy részük hamarosan meg is szűnt, miként napjainkban is magas a fluktuáció.

Az ágárvállalkozások aránya elmarad a megyei jogú városok átlagától, és ami a nagyobb baj, szinte a nullával egyenlő.

Az egykor domináns ipari vállalkozások aránya is csak az átlag körül konvergál, és például már Egerben is magasabb, mint Salgótarjánban.

A regisztrált gazdasági szervezetek között relatíve magas az egyéni és alacsony az általában tőkeerősebb társas vállalkozások aránya.

Nincs – országosan is jelentős – korszerű nagyfoglalkoztató a városban, ma is a város önkormányzata ad legtöbb lakójának kenyeret.

A város gazdaságának ágazati struktúrája ugyanakkor nem mutat releváns eltérést a megyei jogú városok átlagától. Jellemzője, hogy a produktív és a szolgáltató ágazatok aránya „megfordult”, sőt az utóbbi túlnőtte az előbbit. A szerkezetváltás spontán módon ment végbe, a kényszerű alkalmazkodás és korántsem az innováció jegyében. A korszerű nagyipar, a

külföldi nagytőke, a high-tech nem talált otthonra Salgótarjánban. Így a városnak nincs húzóágazata sem.

Ipar: vesztett súlyából

Az ipar évtizedeken át kiemelkedő szerepet töltött be Salgótarján életében. Az 1950-es évektől a „rendszerpreferált” nehézipar haladt az élen. A ’80-as évektől a derekasan dotált, magas költséggel dolgozó, energifaló nagyüzemei sorra veszítették el piacaikat, a KGST szétesésével néhány veszteséggé vált. Az 1990-es évek elején pedig az „elfuserált privatizáció” a legtöbbnek betette a kaput. „Ma már csak emlék” a Nógrádi Szénbányák Vállalat, az Ötvözetgyár, a Salgótarjáni Kohászati Üzemek, a Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyár, a Salgótarjáni Síküveggyár, a Salgótarjáni Öblösüveggyár, a Bányagépgyártó Vállalat, a Budapesti Rádiótechnikai Gépgyár (BRG) Salgótarjáni Gyára, a VEGYÉPSZER Salgótarjáni Gyára, a Nógrád Megyei Nyomdaipari Vállalat. Ez a korántsem teljes körű felsorolás érzékelteti, hogy ez a veszteséglista a háborús pusztítással vetekszik. Hiszen ezek a vállalatok „csak” itt Salgótarjánban 12–15 ezer főt foglalkoztattak, munkát adva a környék községeiből bejáró dolgozóknak. A nagy múltú cégek elenyésző része tudott talpon maradni. A Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyár sikeresen stabilizálta „magát”, a város legnagyobb üzemeként, WAMSLER SE néven eredményesen működik. A SALGLAS Zrt. a Síküveggyárból kikelve főnixmadárként szárnyal. A kevés külföldi tulajdonú cég reprezentánsa az egykori VEGYÉPSZER vezetői által alapított, még norvég vizeken is biztosan navigáló PIRAZOL Kft. A fentiekből is úgy tűnhet, városunk vasiparának vezető szerepe töretlen. Ami nem is lenne baj, ha hatékony is maradna. De mivel az exportnak erősen kitett, lehet némi szkepszisünk. Közben finoman felvetjük, hol van a faiparunk? Minthogy az ország erdőben leggazdagabb megyéje, viruló „zölderővel” körülvelt városa vagyunk. Nem valami kiáltó paradoxon ez, netán csak újabb indikátora innovációs és vállalkozói készségünk színvonalának? Erről is megkérdeztük az illetékeseket, de lehangozó válaszokat kaptunk. A lényeg, hogy Nógrád erdőövezte székelyvárosának szinte nincs faipara.

Építőipar: saját romjain építkezik

A rendszerváltást követő időszak megrendítette és „felborította” Salgótarján építőiparát. A város veszteséglistája az építőiparban is fájdalmasan súlyos, hiszen itt működött például: a Nógrád Megyei Állami Építőipari

Vállalat, a Nógrád Megyei Tanácsai Építőipari Vállalat, a Nógrád Megyei Beruházási Vállalat, a Nógrád Megyei Tervező Vállalat, a Salgótarjáni Termelészövetkezeti Építőipari Vállalat. Ezek a cégek mintegy további 5–8 ezer főnek adtak munkát. A nagyobb méretű szervezeteket felszámolták vagy átalakultak, helyettük nagyszámú, lényegesen kisebb egységek jöttek létre, és persze ebben a gazdasági ágban is létesültek új „kényszervállalkozások”. Nem ritkán ideig-óraig.

Területi egység	Összes vállalkozás száma	Index (%) 2000=100,0	Az összes vállalkozás közül			10000 lakosra jutó vállalkozás
			társas vállalkozás	legalább 10 fős	árbevétel 20 md Ft-nál több	
			aya, %			
Salgótarján	176	83,0	54,5	5,1	19,9	47
Nógrád megye	981	90,1	43,8	3,4	15,7	48
Magyarország	63 706	117,0	53,3	5,2	21,1	64

Működő vállalkozások az építőiparban

Forrás: KSH SMJV Településfejlesztési Konceptiójának, Integrált Település-fejlesztési Stratégiájának Megalapozó Vizsgálata. Helyzetfelmérés.

2011 végén 176 építőipari vállalkozás volt. Számuk a megyében működők 18%-át, az országosnak a 0,3%-át (!) adták. A tízezer lakosra jutó építőipari működő vállalkozások száma kisebb, mint az országos és megyei átlag. Salgótarjánban 2011 végén a vállalkozások 7,5%-a működött az építőiparban. Részesedésük alacsonyabb a többi vizsgált terület átlagánál jelen időszakunkban is.

Kereskedelem: volumenében kielégítő

Salgótarján még napjainkban is Nógrád megye kereskedelmi centruma. A rendszerváltás előtti három zászlóshajója a Nógrád Megyei Élelmiszer-kiskereskedelmi Vállalat (utódja a Palócker Kft.), a Nógrád Megyei Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat (utódja a Nógrádker Kft., majd Zrt.) és a Nógrád Megyei Vendéglátóipari Vállalat. A város kereskedelme iparánál kisebb veszteségekkel, nagyobb alkalmazkodóképességgel lépett túl a rendszerváltáson. Ezek egyike volt a Palócker Kft., amely jó ideig látványosan fejlődött, ám egyszer csak – túlfűtött beruházásai, hibás üzletpolitikája stb. miatt – csődbe jutott, magával rántva számos kiskereskedőt, nehéz helyzetbe hozva saját munkavállalóit is. Napjainkban is eredményesen működik viszont a Nógrádker Zrt.: áruház-, üzlet- és bolthálózata nemcsak a város, de a környező települések lakosságának iparcikk-szük-

ségeit is kielégíti. Az áruházláncok – például a Lidl, a Penny Market, a Spar, a Tesco, a Jysk – betelepült egységei széles választékkal, gazdag kínálatukkal, kedvező, gyakran akciós árakkal biztos és jó színvonalú ellátást biztosítanak. Tagadhatatlanul megkeserítve jó néhány kisvállalkozás életét – a kínai kereskedőkről most ne beszéljünk. Salgótarján kereskedelmi üzlethálózata mindent egybevéve – volumenében legalábbis – ma is megfelelő, fajlagos mutatója szerint a megyei jogú városok mezőnyében is megállja a helyét. Ez kitűnik az alábbi táblázat adataiból is.

Területi egység	2001	2010	2018
Miskolc	16	19	15
Eger	24	25	22
Salgótarján	19	21	20
23 megyei jogú város	19	20	19

1000 lakosra jutó kereskedelmi üzlet

Forrás: KSH Saját szerkesztés és számítás – B. O.

Figyelmeztető – és ezt már elsősorban saját elemzésünk alapján állítjuk – a döntően kisvállalkozók tulajdonában lévő élelmiszerjellegű és a zöldség-gyümölcs boltok számának csökkenése. Ezért is lenne feltétlenül indokolt a kisvállalkozások erőteljesebb támogatása.

Turizmus: az örök remény ágazata

Városunkban – kies környezete és gazdag nagyrendezvény-kínálata miatt – a turizmus évtizedek óta bizakodásra adott okot: még húzóágazat is lehet – mondták. Pedig jól tudhatták: Salgótarján idegenforgalma még a korábbi sok vendéget vonzó rendezvényei – mint a nemzetközi ugrógála és a dixielandfesztivál, néptánc-fesztivál – időszakában is jóval szerényebb volt, mint a legtöbb megyeszékhelyé, illetve megyei jogú városé. A vendégek döntő többsége – napjainkban különösen – csak átutazóban tekint meg a várost, hivatalos küldetés, üzleti tárgyalás céljából érkezik, és legfeljebb csak néhány éjszakát tölt el a kereskedelmi szálláshelyeken.

Megnevezés	Salgótarján	Nógrád megye	Magyarország
Ezer lakosra jutó férőhelyek száma	22	17	34
A férőhelyek számának változása, % 2000 = 100,0	38,9	75,7	108,9
A vendégek számának változása, % 2000 = 100,0,	47,2	83,9	135,0
Vendégéjszakák számának változása, % 2000 = 100,0,	32,1	65,9	112,2
Külföldi vendégek aránya, %	5,6	7,3	47,6
Külföldi vendégéjszakák aránya, %	5,4	9,7	50,5
Átlagos tartózkodási idő, vendégéjszaka	2,1	2,3	2,6
Külföldi vendégéjszaka	2,0	3,1	2,7

Főbb turisztikai mutatók a kereskedelmi szálláshelyeken, 2011

Forrás: Salgótarján város társadalma és gazdasága 1992–2003 KSH Nógrád Megyei Igazgatósága, Salgótarján, 2004. Saját szerkesztés és számítás – B. O.

A fenti táblázat pedig némi túlzással Salgótarján „katasztrófaturizmusának” számszerű ábrázolása. A salgótarjáni kereskedelmi szálláshelyek ezer lakosra jutó férőhelyszáma (22) elmaradt az országos (34) mutatótól. A városban csökkent az egységek száma és azok befogadóképessége, amelyek – valamint a fogyatkozó lakosságszám – együttesen eredményezték a mutató alacsony értékét.

Területi egység	2001	2010	2018
Miskolc	34	28	35
Eger	92	94	91
Salgótarján	45	23	17
23 megyei jogú város	29	24	29

Az 1000 lakosra jutó kereskedelmi szállásférőhelyek

Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis. Éves településstatisztikai adatok. Saját szerkesztés és számítás – B. O.

A fenti táblázatok adatai – nemcsak Miskolccal és Egerrel, de más városokkal történő összehasonlításban is – kedvezőtlenek, Salgótarján idegenforgalmának visszaeséséről tanúskodnak. Mindezek ellenére egyes szakembereink változatlanul optimisták, és ezt akár pozitívan is értékelhetjük. Tény, napjainkban is reményekre jogosító a Geopark Kft. eresztyényi látogatóközpontja, ami régen várt eredményességgel működik. Az

ambiciózus irodavezető által menedzselt szervezet kétségtelenül generálja a turizmust. Aki reálisan gondolkodik: „Nagyon fontos szerepe van tehát abban a folyamatban, hogy a helyben élők felismerjék, megóvják értékeinket. [...] a turizmus hosszú távú haszna a természeti erőforrásaink, vagyis a legnagyobb kincseink megóvása kell, hogy legyen. Ezt a célt véleményem szerint úgy érjük el, ha a salgótarjáni turizmust megfelelő stratégia mentén építjük fel, figyelünk a fenntarthatóságra és irányítóvá tesszük. Nagy probléma, hogy a térségben hiányoznak a színvonalas turisztikai és alapszolgáltatások, amelyek az új épületek működését kiegészítenék, segítenék.”³ A Geopark kitörési pont lehetne potenciális lehetőségei kiteljesedésével: határon átnyúló közös fejlesztésekkel, programokkal, pályázati lehetőségek kiaknázásával és a szlovák befektetői tőke érdeklődésének felkeltésével.

„Arányos” adóbevételek

A gazdaság teljesítményének mérésére települési szinten nem állnak rendelkezésre adekvát adatok (mint például a GDP megyei szinten). Ezért – indirekt módon – a helyi adóbevételeket érdemes megfigyelni. A város adórendszere önmagában is tükrözi a település gazdaságfejlesztési politikájának és gyakorlatának, hiszen ha egyedi kedvezmények biztosítására nincs is mód, az adónem léte, mértéke, mentességi rendszere vonzani és ösztönözni – vagy éppen visszafogni – képes a vállalkozások letelepedését, létesítését. A fajlagos összehasonlító mutatók szemléletesen tárják eléink Salgótarján város relatív jövedelemtermelő képességét a különböző adónemek alapján és összességében is. Itt a legjelentősebbéről szólnunk.

Területi egység	2006	2010	2018
Miskolc	93,7	98,7	98,5
Eger	124,7	116,7	97,8
Salgótarján	82,8	78,7	54,4
Magyarország	100,0	100,0	100,0

Egy lakosra jutó iparüzési adó százalékban

Forrás: KSH Megyei jogú városok, 2012. Saját szerkesztés és számítás – B. O.

Ugye, a mutatókat nem kell magyarázni? Tendenciájában hasonló módon alakult az idegenforgalmi adó bevétele is, de drasztikusabban csök-

³ Drexler Szilárd: Kell valami érdekes, megkapó, különleges... Új turisztikai beruházások Salgótarjánban és Eresztvényben. *Tarjáni Városlakó Magazin* 2015/2. 28.

kent, ezt itt – „lokálpatrióta lojalitásból” nem is részletezzük. A személyi jövedelemadó alakulásáról pedig majd egy más fejezetben szólnunk, szerényen. A helyi adóbevételek alakulása – ahogy arról egy további érdekes helyi tanulmány is tanúskodik⁴ – kedvezőtlenül hat a város népességmegtartó- és versenyképességére egyaránt. Az adóbevételek alakulása nem olyan meglepő, mondhatnánk némi malíciával, hiszen csupán „teljesítményarányos”.

Ipari park: megkésve is mentőöv

A produktív szféra és jelentősebb ágazatai után nézzünk be Salgótarján legjelentősebb gazdaságfejlesztő szervezetébe, az ipari parkba, ami a versenyképesség javításának fontos terepe. Míg a létező (piac)gazdaság, különösen a vállalkozások fejlesztését a tulajdonosi döntések determinálják, azaz működésük a piaci folyamatok függvénye, és ezekre csupán közvetett ráhatása lehet az önkormányzatnak, addig az ipari park közvetlen hatékony területfejlesztési eszközként funkcionálhat, gazdaságot generáló hatással bírhat egy-egy településre és térségére is. Mint ahogy ezt már az ország-szerte és megyénkben is működő számos ipari park – köztük a Salgótarjánban 1990-es évek végén átadott és az eltelt időszakban folyamatosan bővülő – is igazolta. (Már most forszírozom, gondoljuk csak meg, ha csak néhány évvel korábban átadásra kerül...) A 100%-os önkormányzati tulajdonú Salgó Vagyon Kft. kezelésében és üzemeltetésében működő Salgótarjáni Ipari Park-komplexum ismervei napjainkban – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak:

Déli Iparterület „volt NÁÉV” iparterlep, Ipari Park I., Ipari Park II., Ipari Park III.

Budapesti út melletti iparterület volt „Síküveggyár telephelye”

Az Ipari Parkok összterülete: 72 hektár 1488 m²

Hasznosított terület: 42 hektár 6233 m²

Hasznosítható szabad barnamezős terület: 11 hektár 1026 m²

Hasznosítható szabad zöldmezős terület: 11 hektár 4912 m²

Összes hasznosítható terület, ideértve a hasznosított területet is: 65 hektár 2171 m²

Közlekedési és egyéb területek, melyek nem minősülnek építési teleknek: 6 hektár 9317 m²

Az Ipari Park jelentőségét mutatja több, itt létesült és/vagy betelepült, ma is működő vállalkozás, így például a SÍNIA Bútorgyártó Kft., a Bum-

⁴ Sándor Ildikó: *Salgótarján Megyei Jogú Város gazdasági-társadalmi helyzetének elemzése hasonló méretű és helyzetű magyarországi városok adatainak tükrében*. Nógrádi Fejlesztési Ügynökség (NFÜ), Salgótarján, 2017.

chun Kft., az R-Carnet Service Kft., a Drucktech Kft., a Salgó Vagyon Kft., a Mitsuba Kft., a Mikropakk Műanyag- és Fémfeldolgozó Kft., a Balobau Kft. Ma már a térségben létesült új ipari parkok között is rivalizálás folyik a befektetők kegyeiért, ami az eddiginél hatékonyabb és célzott marketingtevékenységet is követel.

Harcban a jobb pozícióért

A rendelkezésre álló információk és saját elemzés alapján világosan kirajzolódik, hogy Salgótarján város gazdasági helyzete – több mutató által „igazoltan” – a vizsgált időszakban nem javult, még önmagához viszonyítva sem igazán. Az egyes időszakokban elért fejlődésének nem volt egyenletes az üteme, tartós a dinamikája. Ebből is következik, hogy Salgótarján a megyeszékhelyek és 1995-től a megyei jogú városok közötti pozíciója sem változhatott előnyére. A számított mutatók, a KSH és saját elemzésünk alapján néhány fontos gazdasági mutató tekintetében romlott is a megyei jogú városok mezőnyében korábban sem előkelő helyezése. Így érthető igazán a KSH-értéktétel, miszerint a megyei jogú városok közül Salgótarján és Dunaújváros küzd problémákkal.⁵ A KSH-elemzés adatait továbbszámítva kiderült, hogy 2001–2018 időszakában (is) romlott a város pozíciója a 23 megyei jogú város mezőnyében a regisztrált társas és egyéni vállalkozások, a kiskereskedelmi üzletek száma, a kereskedelmi szálláshelyek férőhelye, az egy adózóra jutó személyi jövedelemadó tekintetében is.

Lehetőség – a programokban

S hogy milyen lehetőségei vannak a városunknak az előrelépésre, netán a sokat hangoztatott felzárkózásra? A kérdést a szakértő olvasóink könnyen meg tudják válaszolni, de ők vannak kevesebben. Mit mondhatunk a városlakók többségének? Először azt, hogy ne ringassuk magunkat illúziókban. Másodszer mondjuk meg őszintén: a gazdasági felzárkózásra a „gazdaság közgazdasági természetéből” – ami tautológiának tűnhet, de kifejezéshasználattunk szándékos és pontos – belátható időn belül nincs esély. Ezzel szemben a város önmagához képest történő előrelépésére van lehetőség. Elemzéseink és tapasztalataink egyaránt azt támasztják alá, hogy ez is jelentős erőfeszítéseket igényel a városvezetéstől. Mivel van fix fundamentuma is a fejlődésnek: az Operatív Program és a

---

⁵ Megyei jogú városok. KSH. Budapest, 2012

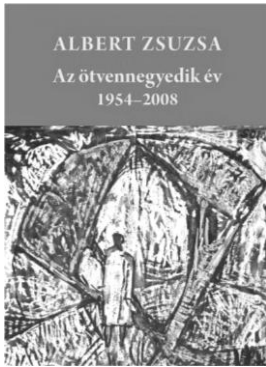
Megyei Városok Programja, minthogy mindkettőnek megvan a forrása. Ezért e két nagy programban foglaltak végrehajtása kell, hogy álljon az önkormányzati vezetés figyelmének fókuszában, a város civil szervezeteinek, lakossági fórumainak nyilvánossága előtt. Ha úgy tetszik, bevonásukkal és részvételükkel, ahogy ez a hatékonyan építkező városok esetében történik is.

Rövid összegzés

A város széles értelemben felfogott gazdasági és pénzügyi rendszerének fontos – de itt teljességgel nem tárgyalt – összetevői az 1990-es évek elején krízisközeli állapotba kerültek. A munkanélküliség csúcsra járt, a fizetőképes kereslet minimálisra csökkent, az önkormányzat költségvetése csaknem összeomlott. A város ipara és építőipara leépült, majd az elhibázott privatizáció után alacsony szintről sok kényszervállalkozással újra indult. Ennek következtében is a gazdasági szerkezet spontán módosult, a nagytóke, a nagybefektető, a high-tech nem talált otthonra Salgótarjában, ezért a városnak ma sincs országos szinten jelentős nagyfoglalkoztatója, húzóágazata, tudásbázisa. A jobbára tőkeszegény kisvállalkozások többségének gyártmány- és termékszerkezete, szolgáltatásainak színvonaluk kevésbé vagy nem versenyképes. A jövedelemtermelő és vele együtt a népességmegtartó képesség alacsony szintű, a vállalkozói készség és kockázatvállalási képesség nemkülönben. Nem folytatjuk, viszont hangsúlyozzuk, hogy a háborús veszteségek után az is nagy eredmény, hogy a város gazdasága talpon maradt, amiben az önkormányzatoknak is jelentős szerepük van. Minthogy abban is megvan a szerepe a helyi politikai és állami vezetésnek, hogy miért nem találta meg Salgótarján a kitorési pontokat, miért nem tudott lépést tartani más megyeszékhely és megyei jogú városokkal. Mi ezt is megvizsgáltuk és vannak is erről információink. Jó reményeink szerint a jövő évben meg is oszthatjuk olvasóinkkal.

BAKONYI ISTVÁN

Albert Zsuzsa: *Az ötvennegyedik év*
1954–2008

Igaza van Petrőczy Évának, amikor ezt írja: „...ha rajtam múlna, az összes médiaszakos egyetemista kezébe, de főleg szívébe és agyába beleplántálnám Albert Zsuzsa valamennyi „rádiós” könyvét...” S közéjük tartozik *Az ötvennegyedik év* is, amelyben a több mint félévszázados rádiós tevékenység krónikája olvasható. Persze több ez, mint krónika, hiszen a jeles szerző nemcsak a Magyar Rádió irodalmi műsorainak volt kitűnő szerkesztője és vezetője, hanem maga is Magyar Örökség- és József Attila-díjas író és költő.

Nagy idők tanúja, s mindez jól látható azokból a visszaemlékezésekből, miniportrékból és levelekből, amelyek igazán gazdaggá teszik ezt a kötetet. Egy hiteles személyiség páratlanul nívós munkásságának dokumentumát. Bizony, sokat tanulhatnának tőle a sajtóban dolgozó mai utódok és természetesen a jövő „sajtómunkások”. Arról nem is szólva, hogy ez a kötet irodalomtörténetileg is kivételesen fontos alkotás. A XX. század második felének szinte valamennyi jeles írójáról, költőjéről, irodalomtörténészéről, és persze a rádiós kollégákról olvashatunk izgalmas részleteket. Albert Zsuzsa nem rejt véka alá véleményét, ha úgy adódik, bírál is, de minden esetben az alázat a legfontosabb szempont számára. S tegyük hozzá, hogy élete párja és férje, az ugyancsak kiváló szerző, a 2017-ben elhunyt Albert Gábor neve is folyamatosan jelen van. A megszólított írók őket mindig elválaszthatatlannak látták, és a levelek is erről tanúskodnak.

Közben olvashatunk az egyetemi évekről, a meghatározó tanárokról, a rádiós munka kezdeteiről. Azt is hangsúlyozza, hogy a diktatúra évtizedeiben is megvolt számukra a viszonylagos szabadság. Voltak korlátok és falak, ám a nagy alkotók – ha nem is egyenletes arányban, de – teret kaphattak a rádióban. És Albert Zsuzsának mindvégig erőt adott református identitása, hite és kitartása. Egyszerre kötődött és kötődik a régi magyar irodalomhoz és a kortársakhoz. Átélt 1956-ot, és egy fontos mondata:

„...Elveimmel ellenkező műsort nem készítettem, későbbi dokumentátórok dicsértek érte...” (19–20.)

A kötet egészéből kirajzolódik egy korszak is a tárgyalt korszakról, s közben az jut eszembe, hogy hasonló értékekre bukkanunk itt, mint pl. Fodor András híres naplóköteteiben, többek között a múlt század hetvenes éveiből. Albert Zsuzsa könyve persze nem napló, hanem többműfajú alkotás. Igen fontosak azok az arcképvázlatok, amelyek gyakran eddig kevésbé ismert adalékokat szolgáltatnak egy-egy alkotó pályájához vagy életrajzához. Emberi nagyságához vagy éppen hibáihoz. A teljesség igénye nélkül essék szó néhány példáról! Fontosnak tarthatjuk többek között a Keresztury Dezsőről és tőle olvasottakat. A levelek mellett a verseket is. Mint ahogy valamennyi tárgyalt költőtől is találunk verseket, kitől többet, kitől kevesebbet. Remek válogatás mindegyik, alapjaiban jellemzik a bemutatott szerzők főbb sajátosságait.

Csoóri Sándorra úgy emlékezik, mint aki megvédte Albert Gábort 1986-ban ama legendás írószövetségi közgyűlésen, a rendszerváltozás előtt időben. Itt érdemes megjegyeznünk, a legkülönbébb alakok is szerepelnek a kötetben, hiszen Albert Zsuzsa számára nem a kánonok jelentik a mércét, hanem a Németh László-i értelemben vett minőség. E sorok írója pedig különösen örül akkor, amikor az általa is ismert szerzőkről hall, egyetértvén a könyv írójának értékszemléletével. Elég talán említenem a fentiekén kívül Bella István, Ágh István, Szabó Magda, Pilinszky János, Csanádi Imre vagy Kalász Márton nevét. Utóbbi írónk életével kapcsolatban például szó esik a stuttgarti munkáról, és erről az is eszembe juthat, hogy addig volt ő az 1988-ban újjáalakult Vörösmarty Társaság elnöke Fehérváron. Vagy éppen Pilinszky, aki élete utolsó nyilvános szereplésén akkori munkahelyemen, a fehérvári II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában tartott rendhagyó irodalomórát 1981. március 25-én...

Albert Zsuzsa életében rengeteg felejthetetlen találkozás, élmény és történet játszik kiemelkedő szerepet. Például az Új Holdhoz kötődők közül Nemes Nagy Ágnessel. Ez is mutatja, hogy szemben állt az irodalompolitikával, a hatalommal. Azt sem titkolja, hogy a számára legkedvesebb alkotót Jékely Zoltánnak hívták. A levelek és a versek is ezt erősítik. Többek között ezt írja róla: „...Okos, árnyalt érzelmű tenorja volt és édes székely hanglejtése. Ahogy verseiben a tragikus alaphang mellett mindig jelen van a játékosság és az örök kamasz, ilyenek voltak telefonbeszélgetéseink is...” (90.) Vers is szól Albert Zsuzsa tollán a szeretett mesterről: „...És az a kórház, / honnan elhagyott / családot, hazát, tereket. / De

asztrál lelke mégis / ittmaradt / itt sétálgat a fák alatt. / Csak éppen látni nem lehet.” (Jékely: *Részlet*)

Közben az is világosan látható, hogy a Magyar Rádió a fölelevenített évtizedekben a magyar kultúra és irodalom nemes közvetítője volt. (Szeretném hinni, hogy nem a múlt idő a helyes igealak...) És ebben Albert Zsuzsának döntő érdemei vannak! Számomra az is rokonszenves, ahogy rajong egyes társaiért, például a számára is fontos pécsi kultúra nagy alakjáért, Csorba Győzőért. Így ír róla: „...Költészete nagyon nekem való, a természet és az ember, ember és ember kapcsolata, az idő és a lét kérdései...” (103.) Ám a legteljesebb portrét Rónay Györgynek szenteli. Itt is teret nyer a hétköznapi élet sok pillanata a költészet mellett. Egy lakásfelújítás éppúgy, mint egy verseskötet megjelenése. Levelezésük pedig mély emberi kapcsolatot sejtet.

Nem túlzás azt állítanunk Albert Zsuzsáról, hogy a szellemi erők organizátora is egyben. (Németh László után szabadon...) Elegancia, a legjobb értelemben vett polgári stílus és magatartás az övé. Ez abban is megnyilvánul, ahogy érinti a népi-urbánus viszonyt. Rába Györgyről szólván írja: „...a népiek csak egymást kedvelik, az urbánusok szintén, így került két front közé, ez volt titokzatossága forrása, mert mind a kettőhöz tartozott, de a gyengébbet – a magyarságot – védte...” (123.) Hasonlóképpen közel áll a szívéhez Takáts Gyula, aki ugyancsak beskatulyázhatatlan. Hozzá is szép verset írt, a kaposvári költő 85. születésnapjára *Kertemben él* címmel az „Arcunkon aranyló / archaikus mosoly”-féle befejezéssel. (151.)

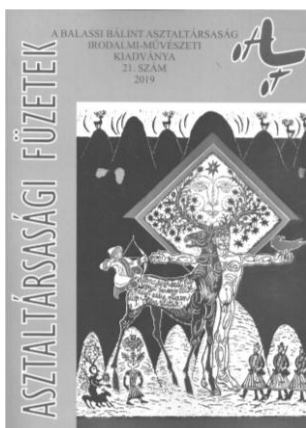
Aztán vannak tömörebb portrék azokról, akikkel viszonylag kevesebbet foglalkozott: Tersánszky, Tamási Áron, Illyés, Veres Péter, Pilinszky, Toldalagi, Németh László. S amiről még nem szóltam: a fotók vagy a kézírásban közölt versek is a kötet értékei közé tartoznak. Meg a hiánypótlások: Berda József, Kárpáti Kamil vagy Tóth Endre esetében.

S a legfőbb hiány: a férj halála. Ezzel a megrendítő részlettel fejeződik be a kötet anyaga. A történet leírásával, búcsúversekkel. Közülük a méltó befejezés az özvegyé vált szerző *A hatvannegyedik év* című műve. Utolsó sorai: „...Lengedeztek a tavalyi szőlővesszők / a madár elrepült aztán visszajött, / hangja is volt, rekedtes. De csak nagy / fehér csőre látszott, a feje belesimult az éjbe. / Valahonnan jött, s ment valahová.”

(*Pannónia Könyvek, Bp., 2019*)

MADÁR JÁNOS

Nógrádi könyvlapok

A Balassi Bálint Asztaltársaság Asztaltársasági Füzetek című könyvsorozatának 21. kötete jelent meg 2019 decemberében. Már a kiadvány első borítója – amelyet Orbán György János tervezett Kopócs Tibor *Cantata profana* című színes linójának felhasználásával – is kifejezi a szarvasként menekülő, hazáját kereső ember és a természet ősiségét, mely tele van népi motívumokkal, történelemben ágyazott örökös fenyegetettséggel. Kozmikus töltetű a látvány, ugyanis az ágak, agancságak rései között megjelenik a Teremtő asszony-arca. A háttérben pedig – alig-alig láthatóan kirajzolódik – a Jézusként megfeszülő, önnön terheit cipelő ember. Küzdelem és szabadság, háború és béke – lesznek igazi hangsúlyai az illusztrációnak, amelyek nagyon pontosan jelzik a könyv tartalmi sokszínűségét. Ezt a gazdagságot kutatva azonnal megakad a szemünk a füzet hátsó borítóján olvasható képversen. Kupcsulik Agnes *Kerítés* című alkotása megragadja az olvasó figyelmét már a puszta formájával is, hiszen egy keresztretjtvény látványa fogad bennünket a maga lírai titokzatosságával, magába zárt világával: Kertemben / virágzó rózsa / húsos málna / hajol novem / ber négyzethá / lójára lassan / megfejtjük / Isten nevét.

Ehhez a sokszínűséghez jól illeszkednek a borító belső oldalain látható képek is (elől Csépe Ferenc *Cézanne emlékére* című festménye, hátul pedig Kun Péter *Kettősség* című munkája).

K. Peák Ildikó *30.* című írása Salgótarján és a megye képzőművészeti életének három évtizedes áttekintését összegzi. Kuruc Tóth Tamás prózaverse érdekes megszólalás. Szokatlanul személyes, a próza és a vers határán történő lírai tájékozódás. Paróczai Csaba *Nyolcadik emelet* című novellájával folytatódik a könyv. Majd Sóvári László *Az indián* című haikujában arról tudósít bennünket, hogy tölgyfát ültettek Balatonfüreden a Tagore-sétányon Cseh Tamás emlékére. Stork Máté *Gyerekkor* című költeménye régi emlékeket idéz. Igazi költői megszólalás, a személyes líra esz-

közeivel való múltba nézés. A *Kávé egy ismeretlen lánnyal* már az indításában telitalálat: „Miközben nézem, már akkor emlék / A szem köré ügyeskedett vékony festék”. Torják Kitti három versében a szerelem és a mindennapi élet tájleírását láthatjuk. Gebúr Balázs *Első* című írása arról árulkodik, hogy egy fiatal, pályakezdő alkotó – a gondolati líra eszközeivel – keresi a helyét a világban. Almádi Róbert *Teenagerparty* című prózai írása a fiatalok párbeszédének, gondolkodásának azokat a kapcsolódási pontjait mutatja fel, amikor a „ki vagyok én?” fiziológiai, erkölcsi és lélektani kérdésköréit vizsgálgatják. A hit megtartó erejének keresése nagyon fontos kapaszkodót jelent ebben az írásban.

Gáspár Aladár három verssel is szerepel, amelyek közül a *Harmónia* hordozza leginkább azokat a jegyeket, amelyek folytatást ígérnek: „gonosz gyűlölet sosem / elevenült a szívük szögletében / s a lappangó dühöt se kellett / magukban felszítani”.

Karaffa Gyula négy verse sokban erősíti a könyv egészét.

Kiss-Simon Miklós fantasztikus írása, a *Csicsófalvi fesztivál* az egyik kiemelkedő munka a könyvben. A népi humor és bölcsesség elementáris fordulatai rámutatnak a falu és a város, a népi és az urbánus világ ezeréves egymásnak feszülésére is.

Almádi Róbert három versével is találkozunk, melyek közül elsősorban a *Szilveszter másnapján* néhány sora ragad meg bennünket. Csépe Ferenc *Meta-morfózisom* című verse a személyes átváltozások meghatározó pillanatait, míg *A weisweileri temetőben* a szüleinek tragédiájáról szól megrendítő erővel.

Ezt a tragikus szemlélődést viszi tovább Kasza Márton Lajos két verse Somoskő, Salgó lírai tájleírásában. Nostalgikus hang, a személyesség egyidejűségével. A múlt és a jelen nála most történik. Ezért tárgyias és leíró is egyszerre. Frideczky Katalin *Vadat és halat, s mi jó falat...* című elbeszélése olyan valóságelemeket tartalmaz, amelyekben a tragédia és a komédia keveredik. A tér és idő, az élet és a halál egyidejűsége, az ember és az állat egymásrautaltsága olyan lelki mélységeket hordoz, amelyben az ártatlan gyermek – mint szemlélő – reményt és jó érzést őrizget magában. Kupcsulik Ágnes neve a belíveken is felbukkan, itt négy további versét is olvashatjuk. Gyönyörű részletek emelnek magasba bennünket.

Zsibói Gergely Földi Péter rajzaihoz írott szonettjei igazi remekművek. Hasonlóan megrázó a szerző *Szarvasvadász* című szonettje. A *Holtak napja* c. költeménye a prózavers szabadságával mutatja föl a költő fegyelmességét.

Handó Péter *Változatlan* című remekművében megrendítő sorokat találunk, tele életfilozófiával és bölcsességgel. A *Megtisztulás, Átkelés és Határ-*

axiómák szintén jó versek a töprengés, önémesztés lírai sorozatából. Botos Zoltán *Kazlak* című prózája egy kép utóéletét örökíti meg, amelyhez nagyon pontos mottót is talált: „Aki önmagát túlbecsüli, kicsiny.” Ez az önmegszólító, szerénységre intő idézet a festőnek szól, aki évtizedek múlva találkozott újra egy már-már elfeledett festményével. A festő és az író tudathasadásos állapota ez, amikor az önvizsgálatnak méltósága van. Kuruc Tóth Tamás egy verssel is jelen van a kötetben. *Buddha tovább* – már a cím is elvont, filozofikus tartalomra és hangvételre utal. Hosszú, ciklusszerű költeményről van szó, amelyben a meditálás tárgyias-leíró tér-ideje fogalmazódik meg. A konkrét anyag – a víz és az edény – alakváltozásainak fölmutatása. Zsibói Gergely prózával is jelen van. A *Véletlen* – abszurd két személyre – szatirikus hangütés, amely egy pincér és vendég között zajlik.

Kovács Sándor *Beszélik a Mátraalján* címmel olyan helytörténeti értéket örökít meg, amelyek mélyen gyökereznek e táj múltjában. A háború, az orosz megszállás, a bíróválasztás – mind-mind olyan adalékok, amelyek ismerete nélkül keveset tudnánk Nógrád és Heves megye történelméről.

Hanácsek Zsuzsanna *Karnevál* című verse a természet ezernyi csodáját hozza közelünkbe. Madár János két rövid versét követően Hanácsek Erzsébet *Hamis büszkeség, XXI. század* címmel olvashatunk egy szép, ugyanakkor társadalomkritikát is megfogalmazó verset. Oravecz Tibor *Moduláció, Megnyilvánulás és Rezzzenéstelenül* című verseiben mintha Hanácsek Erzsébet gondolatait írná tovább. „Csend van, csak a kavicsok / Cilingeznek lelkemben” (*Rezzzenéstelenül*).

A gyűjtemény végén olvasható még Kelemen József *L. versek* című, régi szerelmeket megörökítő költeménye és Handó Péter *Emlékek és fák* című prózai írása, amelyben Kelemen József képzőművészetét elemzi. Ez az értékelés azonban nemcsak Kelemen József képzőművészeti, irodalmi tevékenységét vizsgálja, hanem Nógrád megye – így a jelen kötet szerzőit is érintő – művészeti életet is.

Érték, helytörténet, lemondás, megbékélés és emlékezés... a kötet meghatározó hangsúlyai lehetnek. Jól illeszkednek mindehhez az illusztrációk, képek, amelyeket a Parola 2 nemzetközi kiállítás anyagából, a Balassi Bálint Asztaltársaság képzőművészeinek munkáiból, a révkomáromi Magyar Alkotóművészek Szlovákiai Egyesületének alkotásaiból és a salgótarjáni StArt 20:10 műhelyéből válogattak Agócs József, Botos Zoltán, Cene gál István, Domszlai Tímea, Fancsikné Deák Ibolya, Földi Péter, Gedeon Hajnalka, Király Mandi, Ispán Tibor, Kovács Bodor Sándor, Kovács Lea, Kun Péter,

Losonczy Ildikó, Pécsi Ágnes, Perényi Anna és még sokan mások.

Úgy az irodalmi, mint a képzőművészeti anyag kiválasztása és megszerkesztése a könyv szerkesztőit dicséri: Handó Péter, Kupcsulik Ágnes, Losonczy Ildikó, Orbán György János és Zsibói Gergely igényes munkáját, amellyel hozzájárultak ahhoz, hogy az Asztaltársasági Füzetek sorozatának újabb gyűjteményét kezünkbe vegyük. Hiszem, hogy ez a szép kiadvány is sokban hozzájárul Nógrád megye irodalmi, képzőművészeti életének folyamatos gazdagodásához.

(Balassi Bálint *Asztaltársaság, Salgótarján, 2019*)

KOVÁCS ANDRÁS

Magány és szerelem a diktatúra árnyékában

Zentai László: *Bolhasípok Jankó városában*

A soproni helyszíneken játszódó regény a hetvenes évek második felébe repít vissza. Már túl vagyunk az 56-os események megtorlásain, a kádári gulyáskommunizmus látszólag lusta és unalmas időszakában járunk. A kerettörténetben keveredik a fikció a valósággal. A cselekmény ugyan kitalált, a szereplők a korszak tipikus karaktereit hordozzák. Ugyanakkor ön-életrajzi vonatkozásokba is belebotolhat a figyelmes olvasó.

Lehet ugyan, hogy „*Jankó nem ismerte az évszakokat, a napszakokat, a sógorokat és a sógornőket, talán még az anyját sem ismerte*”, viszont ösztönösen rendelkezett azzal a lelki, mondhatnánk gyermeki tisztasággal, mely csak nagyon keveseknek adatik meg. Megmaradt nagybetűs EMBERnek abban a korban, amikor talán még a saját anyjukat is feljelentették volna sokan, csakhogy némi előnyhöz jussanak a szocializmus göröngyös útjának egyengetése közben. Persze, aki kilóg a

sorból, az mindig gyanús, pláne, ha télen-nyáron „*ugyanabban a szakadt munkásnadrágban, barna rövid ujjú ingben, és legalább 47-es, lyukasorrú gumicsizmában caplat*”. Ő volt a város élő emlékezete vagy inkább lelkiismerete, ezért aztán egész lénye és létezése irritálta a kisvárosi (párt)hatalmasságokat, így a „vörös” ünnepeken mindig a helyi rendőrkapitányság „vendégszeretetét” élvezte...

A főhős, Sárosi János, az akkori felfogástól gyökeresen eltérő, ma úgy mondanánk, deviáns gondolkodást, illetve életformát követ. A különc és sajátos látásmóddal rendelkező, élete delén járó Jankó és az otthonról megszökött gimnazista kamaszlány ugyancsak különös találkozására és kapcsolata áll a cselekmény középpontjában.

Zentai László beszédes neveket ad szereplőinek, ironikusak és kifejezőek a jellemábrázolásai. Még a mellékszereplők magánéletébe is bepillantást enged. Tóth II. Zoltán szolgálattevő zászlós elvtárs, akinek a feleséget Mérges Magdolnának hívták. Főnöke Harangozó-Földházi Tamás főhadnagy elvtárs, a kapitánysági titkárnő pedig Hajlékony elvtársnő...

A helyszínek, napszakok és hangulatok aprólékos leírása megeleveníti előttünk az egykori Sopront. S mintha mi is ott járnánk a sörgyár felé vezető úton, a szőnyeggyár előtt, szinte arcunkba csap a szenesgőzös füst, amint a reggeli személyvonat befut Nagykanizsáról, aztán betérünk a Schmauzer Sörözőbe, de a következő pillanatban már az uszoda fölötti utca dohos szuterénlakásában, Jankó otthonában vagyunk...

De bármerre is járunk, mindig akad egy-egy „igazi bolhasíp”, aki csak kellemetlenkedni tud. Persze mindig lesből támadnak. Akár a halott felesége emlékeitől szabadulni képtelen főbérő is lehet az egyikük. És vigyázni kell, mert „*már a tenni akarás szándéka is gyanút kelthet*”.

Jankó egyik kedvenc törzshelye az Erzsébet-kerti *sequoiadendron giganteum*, azaz a kaliforniai mamutfenyő alatti pad. Innét indul a regény tulajdonképpeni cselekménye (és itt is ér véget). Hiszen a jelzett napon itt találkozik a szülei veszekedése elől, otthonról megszökni szándékozó gimnazista lánnyal, a szőke Szucsánszky Annával. Előbb érdekes, sokat mondó párbeszéd, majd egy különös kapcsolat bontakozik a találkozásból. A sörgyári főmérnök lánya és a „cserzett bőrű” egyformán egyedül érzi magát a világban. Egyik sem tud mit kezdeni a kommunizmus hazug ideológiájával, amely nem tűri a másként gondolkodást és nemcsak a társadalomra, de az egyénre is kegyetlenül rátelepedik. A másik pedig a kívülről aranykalitkának látszó börtönéből szeretne kitörni, menekülni a családi perpatvarból, miközben mindketten elfogadásra, szeretetre vágnak... A

találkozás közben sok minden a felszínre tör. Emlékek sorjáznak, egy másik korszak megfakult képei sejlenek föl.

A párhuzamos síkok bővülnek, amikor – látszólag talán oda nem illő módon – belép a történetbe a Budapesten élő Nagysimonyi Jenő, a Szucsánszky-lány apjának egykori osztálytársa. Éppen a lány eltűnésekor érkeznek Sopronba, hogy ismét találkozzanak a régi barátok. Átaluk a szocialista társadalom felsőbb szintje jelenik meg, akik mindennapjaiban keveredik az „új ember” típusa a (nagy)polgári létből átörökített életérzéssel...

A több idősíkon futó szálak, mint egy jól megkomponált film képsorai peregnék előttünk. Aztán a rendőrség is belekeveredik az egyre kényelmetlenebbé váló ügybe... Mindenki mást, többet gondol, mint ami történt. Pedig Sárosi János igazi úrként viselkedett és ismét a hatóságokkal gyűlt meg a baja...

Az évek elrepülnek. Az a novemberi találkozás mindkettejük életében nyomot hagyott. Talán ilyen az igazi szerelem? Érinthetetlen, plátói, őszinte és igaz. A diktatúra árnyékában két igaz, őszinte ember. Körülöttük a sok megfelelni vágyó, néha önmagával is meghasonlott, csupán (túl)élni vagy a rendszerből hasznot húzni akaró...

A sorok között átdereng a történelmi igazságtalanság. Akár hajdanvolt önmagunkra is ráismerhetünk. Jankó a miénk, mert néha titkon szeretünk volna mi is – egyik-másik helyzetben – olyan szabadok lenni, mint ő. De aztán ismét eléink tolakodik az a bántó közöny, melynek szorításától gyakran szenvedünk. Ám vannak az életnek olyan különös kegyelmi pillanatai, amikor nemcsak Anna szívében, de a mi szívünkben is kigyúlnak azok a rózsalángok.

A regény zárófejezetének temetői jelenete mestermunka. A gyermeki lélek naiv őszintesége ütközik édesanyja, Szucsánszky Anna kegyeletével, a névtelenek sírhantjára helyezett fehér rózsák emlékeződéssel.

A kötetet ugyanaz a kötészeti és tipográfiai igényesség jellemzi, amit már megszokhattunk a Zentai-könyvekkel kapcsolatban. Az ezúttal is méltó köntösbe öltöztetett, tetszetős, keménytablás kötet kellemes méretével és jól olvasható tipográfiájával vonzza magára a tekintetet és irányítja figyelmünket a tartalomra.

(Civil Flotta Kiadó, Bp., 2019)

A Nógrádi Turisztikai Információs Központ Füleki Vármúzeum szakmai kiadványainak bemutatása

A Füleki Vármúzeum a nógrádi kisváros történelmi gyöngyszemét, a füleki várat kezelő járulékalapú szervezet. Az intézmény tevékenységei közé tartozik a szakmai kiadványok megjelentetése, amelyek a levéltári, történelmi és régészeti kutatások legújabb eredményei révén a térség egyes történelmi korszakait meghatározó eseményeket, annak kiemelkedő alakjait, valamint

gazdasági viszonyait hivatottak bemutatni a szakmai közönségnek, ugyanakkor minden egyéb történelemkedvelőnek is. E céllal jelent meg a *Discussiones Fülekienses* szakirodalmi kötetsorozat, melynek első, *Egyetértésben a közös érdekért – A füleki végvár működtetése Koháry István főkapitányságának idején (1667–1682)* című része 2015-ben

került kiadásra. Az említett kötet a Vámbéry Polgári Társulás, míg a következő három rész a Füleki Vármúzeum gondozásában jelent meg. Szerzője Komjáti Zoltán Igor, akinek nyolc éves kutatómunkája eredményeként született meg a könyv. A monográfia kiterjedt forrásanyag feltárása és széleskörű szakirodalmi anyag felhasználása révén dolgozza fel Füleki várának működéstörténetét. A szerző szakértői precizitása nagymértékben járul hozzá ahhoz, hogy a vár történetét ne csak a jelentős hadjáratokkal, várostromokkal összefüggésben ismerhessük meg a tárgyalt korszakban, de betekinthessünk annak mindennapjaiba is. Említi például Koháry István főkapitányi kinevezésének és beiktatásának körülményeit és folyamatát, melynek hitelességét jónéhány korabeli dokumentum közzététele emeli – többek között a főkapitányi eskü és instrukciók, vagy a kinevezési okirat. Ugyanakkor hűen mutatja be a Bányavidéki Főkapitányság militarizálódó társadalmát és a korabeli katonai, nemesi és paraszti magatartásformákat is.

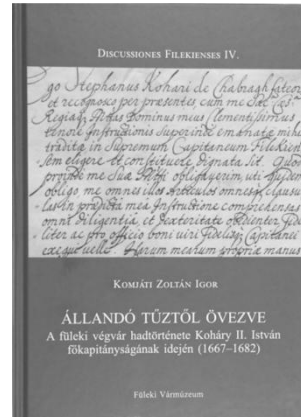
A sorozat második része egy nemzetközi konferencia kétnyelvű tanulmánykötetként jelent meg *A Koháry és a Coburg család emlékezete Barstól Gömörig* címmel. Tíz aktualizált, kibővített és időrendben kapcsolódó értekezés tartalmaz, bemutatva az említett családok legismertebb képviselőit.

lőinek életével, a hozzájuk fűződő alkotásokkal, műtárgyakkal és műemlékekkel foglalkozó levéltári, műemléki, történelmi, illetve irodalomtörténeti kutatások legújabb tudományos eredményeit. A Komjáti Zoltán Igor és Agócs Attila által szerkesztett tanulmánykötet, melynek fejezetei eredeti nyelven jelentek meg a konferencia másik nyelvére fordított összefoglalókkal, a 17. századtól napjainkig dolgozzák fel a családok történetét, a Barstól Gömörig terjedő területet érintve.

A kötet sorozat harmadik, *Tanulmányok a Kobáryak Nógrád vármegyei központú birtokairól (1647–1731)* c. kiadványa szlovák nyelven jelent meg: *Štúdie ku kobáryovským majetkom v Novohradskej stolici (1647–1731)*. A monográfia a szerző, dr. Szirácsik Éva eredeti, magyar nyelven publikált tanulmánya alapján készült, melyet a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár adott ki 2017-ben Budapesten.

A *Discussiones Filekienses* negyedik kötete a múlt év végén került ki a nyomdából. Az *Állandó tüzttől övezte – A füleki végvár hadtörténete Koháry II. István főkapitányságának idején (1667–1682)* című, a várhoz közvetlenül kapcsolódó publikáció az eddig elért levéltári és történeti kutatások eredményeit, továbbá Koháry II. István tábornagy és országbíró főkapitányságának idejéhez kötődő, a füleki végvár hadtörténetét feldolgozó legújabb információkat közvetíti az olvasóközönség felé. A magyar nyelvű könyv szerzője ez esetben is Komjáti Zoltán Igor. A publikáció, mely tulajdonképpen az első rész folytatása, a szerző több mint tízéves szakmai kutatásának gyümölcse. Az író hasznos információkkal járul hozzá a 17. századi hadtörténet megismeréséhez. Bemutatja a várban és a környékén zajlott eseményeket, elemzéseiben azonban sokkal szélesebb körűek. A könyvben olvashatunk a történelmi Magyarország és az oszmánok által elfoglalt északkeleti országrész szinte minden váráról, valamint a különböző társadalmi rétegeket és rangokat képviselő lakosság életéről.

A magyar nyelvű könyvek Magyarországon az ELTE BTK Könyv- és Jegyzetboltjában, Budapesten vásárolhatók meg, míg Szlovákián belül személyesen a füleki Nógrádi Turisztikai Információs Központ irodájában, illetve postai úton a Füleki Vármúzeumhoz intézett megrendelés alapján kapható a sorozat összes része.

Folyamatban van az intézmény következő, *A füleki vár kincsei* című fotókönyvének kiadása is, amely előreláthatólag a jövő évtől lesz elérhető az érdeklődők számára. A tervezett kétnyelvű (szlovák-magyar), neves szakértők és régészek együttműködésével készülő kiadvány a füleki vár területén és közvetlen környékén folytatott régészeti feltárásokat követi nyomon, melyek a második világháború idejétől kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen a mai napig zajlanak. A könyv a kutatások során napvilágra került értékes leletanyag válogatását mutatja be gazdag és szemléltető fényképanyaggal tárgycsoportokra osztva, közérthető, tömör szöveges ismertető kíséretében. A fotózott leletek nagy része a múzeum állandó kiállítását gazdagítja, de bemutatásra kerülnek itt olyan leletek is, amelyek a múzeum gyűjteményét képezik, a kiállításon azonban nem láthatók. A kiadvány értékes információkkal szolgál majd úgy a szakmai, mint a nagyközönség részére.

A szakmai köteteken kívül az intézmény egyéb promóciós és ismertető kiadványokat is kínál több nyelven a városba érkező látogatóknak. *A füleki vár évszázadai* című kiadvány több mint harminc oldalon a vár történetét és állandó kiállításait mutatja be, míg a másik, szintén mintegy 30 oldal terjedelmű *Várkalauz* az erőd egyes épületrészein és építészeti fejlődésén vezet végig az olvasót. A kínálatot bővíti a további három, képekben gazdag brossúra, amely Füleki történetét, nevezetességeit, jelentős eseményeit és a turisták rendelkezésére álló szolgáltatásait foglalja össze.

A vármúzeum tárlatának őslénytani részébe egy különálló, színes ismertető nyújt betekintést. 2018-ban került kiadásra az adott évben, a váralja területén folytatott régészeti feltárás eredményeit szemléltető, értékes leletek válogatását felvonultató tájékoztató anyag. Az említett kiadványok a füleki Nógrádi Turisztikai Információs Központban és a várpénztárban érhetők el.

SZERZŐINKRŐL

- ABAFÁY-DEÁK CSILLAG (1949, Marosvásárhely) novellista, művészeti író.
- ÁDÁM TAMÁS (1954, Balassagyarmat) Nagy Lajos-díjas költő, szerkesztő, újságíró.
- BAKONYI ISTVÁN, DR. (1952, Székesfehérvár) irodalmár, főiskolai tanár.
- BARÁTHI OTTÓ, DR. (1944, Hatvan) közgazdász, újság- és közíró.
- BARNA T. ATTILA (1971, Vác) Bella István-díjas költő.
- FANCSIK JÁNOS, DR. (1932, Salgótarján) közíró, belgyógyász-reumatológus főorvos.
- FELLINGER KÁROLY (1963, Pozsony) felvidéki magyar költő, meseíró.
- FRIDECZKY KATALIN (1950, Budapest) író, zongoraművész.
- GÁSPÁR ALADÁR (1946, Ságújfalu) képzőművész, költő, tanár.
- ISTENES TIBOR (1972, Budapest) költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője.
- JÓNA DÁVID (1968, Budapest) médiatanár, újságíró, operatőr, az Art'húr Irodalmi Kávéház alapítója, szerkesztője.
- KOVÁCS ANDRÁS, DR. (1969, Kapuvár) teológus, tanár, publicista.
- LAKATOS TIBOR (1961, Budapest) közgazdász-tanár, doktori hallgató, kutatási témája a muzsikusz cigányság története.
- LUKÁTS JÁNOS (1943, Budapest) magyar-könyvtár szakos bölcsész, író, költő, műfordító.
- MADÁR JÁNOS (1948, Balkány) író, szerkesztő, könyvkiadó-vezető.
- MÁRKUS LÁSZLÓ (1955, Miskolc) költő, fotós, lapigazgató.
- MONOSTORI TIBOR, DR. (1982, Székesfehérvár) közgazdász, történész, hispanista, a Korona „Lendület” kutatócsoportjának tagja.
- NAGY ZSÓFIA (1962, Nagykürtös, Velky Krtis) felvidéki gasztroszakértő, gasztroblogger, rovatszerkesztő, ételkritikus.
- OLÁH ANDRÁS (1954, Hajdúnánás) költő, író, pedagógus.
- ONAGY ZOLTÁN (1952, Budapest) író, költő, drámaíró.
- ORAVECZ TIBOR (1959, Salgótarján) költő.
- PAPP DÉNES (1980, Miskolc) író, zenesz.
- SIMEK VALÉRIA (1953, Bakonycserye) óvodapedagógus, költő, író.
- SZENTJÁNOSI CSABA (1965, Budapest) költő, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője.
- SZIRMAI PÉTER (1970, Budapest) író.
- ZENTAI LÁSZLÓ, DR. (1950, Sopron) költő, író, a Soproni Füzetek főszerkesztője.
- ZOLTAY LÍVIA (1974, Budapest) író, jogász. Kedvelt műfaja a rövidpróza.
- ZSIBÓI GERGELY (1974, Kolozsvár) költő, író, tanár.

Lapszámunkban Antal József alkotásai láthatók.
A borító az *Alkalmi sereglet* (papír, pasztell) és a *Friss hó* (papír, pasztell) című képek felhasználásával készült. A borító belső oldalain látható alkotások: *Salgói vár* (papír, pasztell), *Téli szántás* (vászon, akril); *Húgom emlékére* (fa, kerámia), *Gyermek született* (fa), *Pásztorpár* (fa), *Favágó* (fa).

Főszerkesztő:
DR. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Főmunkatárs:
DR. CSONGRÁDY BÉLA
NAGY PÁL (Párizs)

Képzőművészeti szakértő:
KELE SZABÓ ÁGNES

Borítótervező:
RÁDULY CSABA

Online szerkesztő:
TAJTI BÁLINT

Tördelőszerkesztő:
HERNÁDINÉ
BAKOS MARIANNA

Fenntartó:

SALGÓTARJÁN MEGYEI JOGÚ
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Támogatónk:

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Partnereink:

NÓGRÁD MEGYEI HÍRLAP
MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA
ARTÉRIA NYELVSTÚDIÓ,
GALÉRIA ÉS KLUB

Készült
a Polar Stúdióban (Salgótarján)

Kiadja: Balassi Bálint Megyei Könyvtár (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)
Felelős kiadó: MOLNÁR ÉVA igazgató

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése

A lap díjai:

Nógrád Megye Madách-díja   Salgótarján Pro Urbe-díja
Nógrád Megyei Értéktár „Nógrádikuma”

Levél cím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ♦ Telefon: 32/521–560 ♦ Fax: 32/521–555
Internet: www.palocfold.wordpress.com ♦ Elektronikus cím: palocfold@bbmk.hu
Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ♦ Egy szám ára: 500,- Ft ♦
Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban és az elérhetőségeinken.
A Palócföld Könyvek sorozatban megjelent könyvek ugyanitt megrendelhetők. ♦
Kéziratokat és rajzokat megőrizzük, de nem küldünk vissza.
ISSN 0555-8867 ♦ INDEX 25925

Palócföld

IRODALMI, MŰVESZETI, KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

20004

Ára: 500 Ft